

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)
της 20ής Μαρτίου 2002 *

Στην υπόθεση Τ-9/99,

HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG, με
έδρα το Rosenheim (Γερμανία),

**HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH,
Verwaltungsgesellschaft**, με έδρα το Rosenheim,

Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH, με έδρα το Rosenheim,

Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH, με έδρα το Hohenberg (Αυστρία),

Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, με έδρα το Sondershausen (Γερμανία),

εκπροσωπούμενες από τους P. Krömer και F. Nusterer, δικηγόρους, με τόπο επι-
δόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσες,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τους W. Mölls και E. Gippini Fournier, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο, κυρίως, αίτημα ακυρώσεως της αποφάσεως 1999/60/ΕΚ της Επιτροπής, της 21ης Οκτωβρίου 1998, σχετικά με διαδικασία κινηθείσα βάσει του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (υπόθεση IV/35.691/E-4 — Καρτέλ προμονωμένων σωλήνων) (ΕΕ 1999, L 24, σ. 1), ή, επικουρικώς, αίτημα μειώσεως του προστίμου που επιβλήθηκε στις προσφεύγουσες με την απόφαση αυτή,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους P. Mengozzi, Πρόεδρο, V. Tiili και R. M. Moura Ramos, δικαστές,

γραμματέας: J. Palacio González, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 20ής Οκτωβρίου 2000,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση¹

Ιστορικό της διαφοράς

- 1 Οι προσφεύγουσες είναι εταιρίες γερμανικού και αυστριακού δικαίου, που ασκούν δραστηριότητα στον τομέα της αστικής κεντρικής θερμάνσεως και τις οποίες η Επιτροπή θεωρεί ως ανήκουσες στον «όμιλο Henss/Isoplus».

2
έως
7

[...]

- 8 Στις 21 Οκτωβρίου 1998, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 1999/60/ΕΚ, σχετικά με διαδικασία κινηθείσα βάσει του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (IV/35.691/E-4 — Καρτέλ προμονωμένων σωλήνων) (ΕΕ 1999, L 24, σ. 1), που διορθώθηκε πριν από τη δημοσίευσή της με απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 1998 [C(1998) 3415 τελικό] (στο εξής: απόφαση ή προσβαλλόμενη απόφαση) και με την οποία διαπιστωνόταν η συμμετοχή διαφόρων επιχειρήσεων, μεταξύ άλλων και ορισμένων από τις προσφεύγουσες, σε ένα σύνολο συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ) (στο εξής: σύμπραξη).

¹ — Από τις σκέψεις της παρούσας αποφάσεως παρατίθενται μόνον εκείνες των οποίων τη δημοσίευση κρίνει χρήσιμη το Πρωτοδικείο. Το πραγματικό και νομικό πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως εκτίθεται στην απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Μαρτίου 2002, Τ-23/99, LR AF 1998 κατά Επιτροπής (Σύλλογη 2002, σ. II-1705).

- 9 Σύμφωνα με την απόφαση, στα τέλη του 1990 συνήφθη μεταξύ των τεσσάρων Δανών παραγωγών σωλήνων αστικής κεντρικής θερμάνσεως συμφωνία για καταρχήν γενική συνεργασία στην εγχώρια αγορά τους. Στη συμφωνία αυτή μετείχαν η ABB IC Møller A/S, δανική θυγατρική του ελβετοσουηδικού ομίλου ABB Asea Brown Boveri Ltd (στο εξής: ABB), η Dansk Rørindustri A/S, γνωστή και ως Starpipeline (στο εξής: Dansk Rørindustri), η Løgstør Rør A/S (στο εξής: Løgstør), και η Tarco Energi A/S (στο εξής: Tarco) (στο εξής, οι ανωτέρω θα αποκαλούνται συλλήβδην: Δανοί παραγωγοί). Ένα από τα πρώτα μέτρα συνίστατο στον συντονισμό μιας αυξήσεως των τιμών τόσο στη δανική αγορά όσο και για τις εξαγωγές. Με σκοπό τον διαμερισμό της δανικής αγοράς, καθορίστηκαν ποσοτώσεις, οι οποίες στη συνέχεια εφαρμόζονταν και ελέγχονταν από μια «ομάδα επαφής» στην οποία μετείχαν οι υπεύθυνοι των πωλήσεων των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων. Για κάθε εμπορικό σχέδιο (στο εξής: σχέδιο), η επιχείρηση που είχε αποφασιστεί από την ομάδα επαφής να αναλάβει το σχέδιο ενημέρωνε τους λοιπούς συμμετέχοντες για την τιμή που σκόπευε να προσφέρει και οι τελευταίοι υπέβαλλαν τότε υψηλότερη προσφορά, ούτως ώστε να προστατεύεται ο προμηθευτής που είχε οριστεί από τη σύμπραξη.
- 10 Σύμφωνα με την απόφαση, δύο Γερμανοί παραγωγοί, ο όμιλος Henss/Isoplus και η Pan-Isovit GmbH, άρχισαν να συμμετέχουν στις τακτικές συναντήσεις των Δανών παραγωγών από το φθινόπωρο του 1991. Στο πλαίσιο των συναντήσεων αυτών διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις για τον διαμερισμό της γερμανικής αγοράς. Οι διαπραγματεύσεις αυτές κατέληξαν, τον Αύγουστο του 1993, σε συμφωνίες με τις οποίες καθορίστηκαν ποσοτώσεις πωλήσεων για κάθε συμμετέχουσα επιχείρηση.
- 11 Πάντοτε σύμφωνα με την απόφαση, το 1994 επιτεύχθηκε συμφωνία μεταξύ όλων αυτών των παραγωγών σχετικά με τον καθορισμό ποσοτώσεων για το σύνολο της ευρωπαϊκής αγοράς. Η ευρωπαϊκή αυτή σύμπραξη διαρθρωνόταν σε δύο επίπεδα. Το «διευθυντήριο», το οποίο συγκροτούσαν οι πρόεδροι ή οι γενικοί διευθυντές των επιχειρήσεων που μετείχαν στη σύμπραξη, χορήγησε ποσοτώσεις σε κάθε επιχείρηση τόσο επί του συνόλου της αγοράς όσο και σε κάθε εθνική αγορά, ιδίως της Γερμανίας, της Αυστρίας, της Δανίας, της Φινλανδίας, της Ιταλίας, των Κάτω Χωρών και της Σουηδίας. Για ορισμένες εθνικές αγορές, συστάθηκε μια «ομάδα επαφής» συγκροτούμενη από τους τοπικούς υπευθύνους πωλήσεων, στην οποία ανατέθηκε η διαχείριση των συμφωνιών, διά της επιλογής των επιχειρήσεων που θα αναλάμβαναν τα σχέδια και του συντονισμού των προσφορών στους μειοδοτικούς διαγωνισμούς.

- 12 Όσον αφορά τη γερμανική αγορά, στην απόφαση αναφέρεται ότι, κατόπιν συναντήσεως των έξι κυριότερων Ευρωπαϊών παραγωγών (της ABB, της Dansk Rørindustri, του ομίλου Henss/Isoplus, της Løgstør, της Pan-Isovit και της Tarco) και της Brugg Rohrsysteme GmbH (στο εξής: Brugg), που έλαβε χώρα στις 18 Αυγούστου 1994, πραγματοποιήθηκε μια πρώτη σύσκεψη της ομάδας επαφής για τη Γερμανία στις 7 Οκτωβρίου 1994. Οι συσκέψεις της ομάδας αυτής συνεχίστηκαν επί μεγάλο χρονικό διάστημα μετά τους ελέγχους της Επιτροπής, στα τέλη Ιουνίου 1995, καιίτοι έκτοτε πραγματοποιούνταν εκτός Ευρωπαϊκής Ενώσεως, στη Ζυρίχη. Οι συσκέψεις στη Ζυρίχη συνεχίστηκαν έως τις 25 Μαρτίου 1996, ήτοι μερικές ημέρες αφού ορισμένες από τις επιχειρήσεις αυτές έλαβαν τις αιτήσεις παροχής πληροφοριών που τους απηύθυνε η Επιτροπή.
- 13 Ως στοιχείο της συμπράξεως, η απόφαση μνημονεύει, μεταξύ άλλων, τη λήψη και θέση σε εφαρμογή συντονισμένων μέτρων για την εξουδετέρωση της μόνης σημαντικής επιχειρήσεως που δεν μετείχε στη σύμπραξη, της Powerpipe. Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι ορισμένα μέλη της συμπράξεως προσέλαβαν βασικά στελέχη της Powerpipe και της έδωσαν να καταλάβει ότι έπρεπε να αποσυρθεί από τη γερμανική αγορά. Κατόπιν της αναθέσεως στην Powerpipe ενός σημαντικού γερμανικού σχεδίου τον Μάρτιο του 1995, πραγματοποιήθηκε συνάντηση στο Ντύσσελντορφ, στην οποία μετέσχαν οι έξι προμνησθέντες παραγωγοί και η Brugg. Σύμφωνα με την Επιτροπή, κατά τη συνάντηση αυτή αποφασίστηκε συλλογικός εμπορικός αποκλεισμός των πελατών και των προμηθευτών της Powerpipe. Ο εν λόγω αποκλεισμός τέθηκε στη συνέχεια σε εφαρμογή.
- 14 Στην απόφασή της, η Επιτροπή εκθέτει τους λόγους για τους οποίους όχι μόνον η ρητή συμφωνία περί διαμερισμού των αγορών η οποία συνήφθη μεταξύ των Δανών παραγωγών στα τέλη του 1990, αλλά και οι συμφωνίες που συνάφθηκαν από τον Οκτώβριο του 1991 και μετά, λαμβανόμενες στο σύνολό τους, μπορούν να θεωρηθούν ως συνιστώσες «συμφωνία» απαγορευόμενη από το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Επιπλέον, η Επιτροπή τονίζει ότι το «δανικό» και το «ευρωπαϊκό» καρτέλ συνιστούσαν την έκφραση μιας και μόνης συμπράξεως που ξεκίνησε μεν από τη Δανία, αλλά, ήδη από την αρχή, είχε ως απώτερο στόχο την επέκταση του ελέγχου των συμμετεχόντων σε ολόκληρη την αγορά. Κατά την Επιτροπή, η διαρκής συμφωνία μεταξύ παραγωγών είχε αισθητή επίπτωση στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.

- 15 Για τους λόγους αυτούς, οι ουσιαστικές διατάξεις της αποφάσεως ορίζουν τα ακόλουθα:

«Άρθρο 1

Οι επιχειρήσεις ABB Asea Brown Boveri Ltd, Brugg Rohrsysteme GmbH, Dansk Rørindustri A/S, Henss/Isoplus Group, KE-KELIT Kunststoffwerk GmbH, Oy KWH Tech AB, Løgstør Rør A/S, Pan-Isovit GmbH, Sigma Tecnologie di Rivestimento Srl και Tarco Energi A/S παρέβησαν το άρθρο 85 παράγραφος 1 της Συνθήκης ΕΚ λόγω της συμμετοχής τους, με τον τρόπο και στην έκταση που προσδιορίζονται στο αιτιολογικό, σε ένα πλέγμα συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών οι οποίες άρχισαν να εφαρμόζονται στον τομέα των προμονωμένων σωλήνων γύρω στον Νοέμβριο/Δεκέμβριο του 1990 μεταξύ των τεσσάρων Δανών παραγωγών και επεκτάθηκαν ακολούθως σε άλλες εθνικές αγορές με παράλληλο προσεταιρισμό των επιχειρήσεων Pan-Isovit και Henss/Isoplus, μέχρι δε τα τέλη του 1994 αποτελούσαν πλέον ένα ολοκληρωμένο καρτέλ το οποίο κάλυπτε το σύνολο της κοινής αγοράς.

Η διάρκεια των παραβάσεων διαμορφώθηκε ως ακολούθως:

[...]

- στην περίπτωση [του ομίλου] [...] Henss/Isoplus [...], από τον Οκτώβριο του 1991 περίπου [μέχρι τον Μάρτιο ή τον Απρίλιο του 1996 τουλάχιστον],

[...]

Τα κύρια χαρακτηριστικά της παράβασης συνίσταντο:

- σε διαμερισμό των εθνικών αγορών και, ενδεχομένως, του συνόλου της ευρωπαϊκής αγοράς μεταξύ των μελών επί τη βάση προσοστώσεων,
- σε παραχώρηση εθνικών αγορών σε συγκεκριμένους παραγωγούς και μεθόδευση της απόσυρσης άλλων παραγωγών,
- σε σύναψη συμφωνίας για τις τιμές του προϊόντος και των επιμέρους σχεδίων,
- σε παραχώρηση των διαφόρων σχεδίων σε συγκεκριμένους παραγωγούς και μεθόδευση της συμμετοχής στον οικείο μειοδοτικό διαγωνισμό κατά τέτοιο τρόπο, ώστε το εκάστοτε σχέδιο να κατακυρώνεται πράγματι στον επιλεγέντα παραγωγό,
- σε συνομολόγηση και εφαρμογή σύντονων μετρών με στόχο την παρεμπόδιση της επιχειρηματικής δραστηριότητας του μόνου αξιόλογου μη μέλους, δηλαδή της Powerpipe AB, την πρόκληση βλάβης στα επιχειρηματικά του συμφέροντα και τον εξαναγκασμό του σε πλήρη αποχώρηση από την αγορά, ούτως ώστε να προστατευθεί το καρτέλ από τον ανταγωνισμό εκ μέρους της εν λόγω επιχείρησης.

[...]

Άρθρο 3

Στις επιχειρήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 1 επιβάλλονται τα ακόλουθα πρόστιμα σχετικά με τις διαπιστωθείσες στο άρθρο 1 παραβάσεις:

[...]

δ) όμιλος Henss/Isoplus, πρόστιμο 4 950 000 ECU, για το οποίο ευθύνονται από κοινού και εις ολόκληρο οι ακόλουθες επιχειρήσεις:

- HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG,

- HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH Verwaltungsgesellschaft,

- Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH (πρώην Dipl.-Kfm Walter Henss GmbH Rosenheim),

- Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, Sondershausen,

- Isoplus Fernwärmetechnik Ges. mbH — stille Gesellschaft,

— Isoplus Fernwärmetechnik Ges. mbH, Hohenberg

[...]

Άρθρο 5

Η παρούσα απόφαση απευθύνεται στις ακόλουθες επιχειρήσεις:

[...]

δ) Όμιλος Henss/Isoplus εκπροσωπούμενος από τους:

— HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG,
Aisingerstraße 12, D-83026 Rosenheim,

— HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH
Verwaltungsgesellschaft, Aisingerstraße 12, D-83026 Rosenheim,

— Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, Aisingerstraße 12, D-83026 Rosenheim,

- Isoplus Fernwärmetechnik Ges. mbH, Furthoferstraße 1A, A-3192 Hohenberg,

- Isoplus Fernwärmetechnik Ges. mbH — stille Gesellschaft, Furthoferstraße 1A, A-3192 Hohenberg,

- Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, Gluckaufstraße 34, D-99706 Sondershausen

[...]»

16
έως
24

[...]

Οι σχέσεις μεταξύ των επιχειρήσεων που θεωρήθηκαν ως ανήκουσες στον όμιλο Henss/Isoplus

- 25 Μεταξύ των επιχειρήσεων τις οποίες η Επιτροπή θεώρησε ως ανήκουσες στον όμιλο Henss/Isoplus και ενέπλεξε στην παρούσα διαδικασία, η ΗΦΒ Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG (στο εξής: ΗΦΒ ΚΓ) είναι ετερόρρυθμη εταιρία γερμανικού δικαίου, συσταθείσα στις 15 Ιανουαρίου 1997. Ομόρρυθμος εταίρος της, απεριορίστως και προσωπικώς ευθυνόμενος για τα εταιρικά χρέη, είναι η ΗΦΒ Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH, Verwaltungsgesellschaft (στο εξής: ΗΦΒ GmbH), εταιρία περιορισμένης ευθύνης, επίσης συσταθείσα στις 15 Ιανουαρίου 1997. Οι ετερόρρυθμοι εταίροι της ΗΦΒ ΚΓ, ευθυνόμενοι μέχρις ορισμένου ποσού, είναι ο κύριος και η κυρία Henss και

ο κύριος και η κυρία Papsdorf. Ο κύριος Henss είναι ο έχων την πλειοψηφία ετερόρρυθμος εταίρος της HFB KG, κατέχει δε και την κεφαλαιουχική πλειοψηφία στην HFB GmbH.

- 26 Η προσφεύγουσα Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH (στο εξής: Isoplus Rosenheim), πρώην Dipl.-Kfm. Walter Henss GmbH (στο εξής: Henss Rosenheim) πριν από την 1η Ιανουαρίου 1997, είναι εταιρία γερμανικού δικαίου. Κατόπιν της εισφοράς στην HFB KG των μεριδίων που κατείχαν ο κύριος και η κυρία Henss στην Isoplus Rosenheim και των μεριδίων που κατείχαν ο κύριος και η κυρία Papsdorf στην εταιρία Dipl.-Kfm. Walter Henss Fernwärmerohrleitungsbau GmbH, με έδρα το Βερολίνο (στο εξής: Henss Berlin), η HFB KG κατείχε το 100 % των μεριδίων των δύο αυτών εταιριών και, στις 3 Δεκεμβρίου 1997, προχώρησε στην απορρόφηση της Henss Berlin από την Isoplus Rosenheim.
- 27 Η Isoplus Fernwärmetechnik Ges. mbH, με έδρα το Hohenberg (στο εξής: Isoplus Hohenberg) είναι αυστριακή εταιρία, την κεφαλαιουχική πλειοψηφία της οποίας κατέχει, μέσω καταπιστευματοδόχου, ο κ. Henss.
- 28 Η Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, με έδρα το Sondershausen (στο εξής: Isoplus Sondershausen) είναι γερμανική εταιρία, της οποίας όλα τα εταιρικά μερίδια κατέχει, ονομαστικώς, η Isoplus Hohenberg, εν μέρει υπό την ιδιότητα του καταπιστευματοδόχου για λογαριασμό τρίτων.
- 29 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι, στην αγορά της αστικής κεντρικής θερμάνσεως, η Isoplus Rosenheim δρα κυρίως ως εταιρία διανομής. Οι Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen είναι εταιρίες παραγωγής. Οι HFB KG και HFB GmbH, από την πλευρά τους, δρουν αποκλειστικώς ως εταιρίες επενδύσεων χαρτοφυλακίου.

- 30 Στην απόφασή της, η Επιτροπή θεώρησε ότι οι επιχειρήσεις Isoplus Rosenheim, Henss Berlin, Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen απάρτιζαν εν τοις πράγμασι τον όμιλο Henss/Isoplus. Η Επιτροπή, απηύθυνε την ανακοίνωση των αιτιάσεων στις τέσσερις αυτές επιχειρήσεις, έχοντας διαπιστώσει ότι όλες συνδέονταν με τον κ. Henss, ο οποίος είχε παραστεί στις συσκέψεις του διευθυντηρίου. Σύμφωνα με την απόφαση, μόνο μετά την αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων έλαβε η Επιτροπή γνώση της υπάρξεως συμβάσεως εισφοράς (Einbringungsvertrag), της 15ης Ιανουαρίου 1997, καταχωρισθείσας στο μητρώο εταιριών, από την οποία προέκυπτε ότι, τον Ιανουάριο του 1997, οι Henss και οι Papsdorf τοποθέτησαν τις συμμετοχές τους στην ΗΦΒ ΚΓ.
- 31 Από την ίδια σύμβαση εισφοράς, η Επιτροπή πληροφορήθηκε ότι ο κ. Henss ήταν επίσης ιδιοκτήτης αφανούς εταιρίας, της Isoplus Fernwärmetechnik Ges. mbH — stille Gesellschaft (στο εξής: Isoplus stille Gesellschaft), της οποίας οι μετοχές βρισκόνταν στην κατοχή καταπιστευματοδόχου.
- 32 Όσον αφορά τη Isoplus Hohenberg, η Επιτροπή πληροφορήθηκε από την εν λόγω σύμβαση εισφοράς ότι ο κ. Henss μετείχε στην εταιρία αυτή μέσω καταπιστευματοδόχων, καιίτοι οι δικηγόροι των προσφευγουσών, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, το αρνήθηκαν. Στην παρούσα δίκη, οι διάδικοι δεν αμφισβητούν πλέον ότι ο κ. Henss όντως κατείχε την πλειοψηφία του κεφαλαίου της Isoplus Hohenberg.
- 33 Όσον αφορά τη συμμετοχή της Isoplus Hohenberg στην Isoplus Sondershausen, η Επιτροπή πληροφορήθηκε από τη σύμβαση εισφοράς ότι ένα τρίτο του εταιρικού κεφαλαίου της Isoplus Sondershausen, το οποίο κατείχε η Isoplus Hohenberg ως καταπιστευματοδόχος για λογαριασμό των συζύγων Papsdorf, είχε μεταβιβαστεί στην ΗΦΒ ΚΓ. Στην παρούσα δίκη, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι και άλλο ένα τρίτο του εταιρικού κεφαλαίου της Isoplus Sondershausen κατείχε η Isoplus Hohenberg ως καταπιστευματοδόχος. Οι προσφεύγουσες αναγνωρίζουν ότι η πληροφορία αυτή δεν ανακοινώθηκε στην Επιτροπή κατά τη διοικητική διαδικασία.

Επί των αιτημάτων διεξαγωγής αποδείξεων

- 34 Σύμφωνα με το άρθρο 68 του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, οι προσφεύγουσες ζητούν να καταθέσουν ως μάρτυρες οι Boysen, B. Hansen, N. Hansen, Hybschmann, Jespersen και Vollandt, «προς απόδειξη του ότι οι προσφεύγουσες ή ο όμιλος Henss/Isorplus δεν μετέσχαν σε παράνομη πρακτική ή παράνομο μέτρο ή κάθε άλλη ανάλογη συμπεριφορά κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ πριν από τον Οκτώβριο του 1994». Συναφώς, οι προσφεύγουσες δηλώνουν ότι είναι πρόθυμες να καταθέσουν εγγύηση προς κάλυψη των σχετικών δικαστικών εξόδων.
- 35 Επιπλέον, οι προσφεύγουσες ζητούν από το Πρωτοδικείο να υποχρεώσει την Επιτροπή να καταθέσει το σύνολο του φακέλου της έρευνας που αφορά την υπό κρίση υπόθεση, συμπεριλαμβανομένων των παραρτημάτων και της εκθέσεως του συμβούλου ακροάσεων για τον παρόντα φάκελο.
- 36 Καταρχάς, το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει ότι, κατά το άρθρο 68, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του μπορεί να διατάξει είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αιτήσεως των διαδίκων την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών με μάρτυρες, αφού ακούσει τους διαδίκους και τον γενικό εισαγγελέα. Σύμφωνα με το τελευταίο εδάφιο της διατάξεως αυτής, στην αίτηση του διαδίκου για την εξέταση μάρτυρα πρέπει να αναφέρονται με ακρίβεια τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία πρέπει να εξεταστεί ο μάρτυρας και οι λόγοι που δικαιολογούν την εξέτασή του.
- 37 Στην υπό κρίση υπόθεση, παρατηρείται ότι, καίτοι οι προσφεύγουσες κατονόμασαν στα δικόγραφά τους, ιδίως στα σημεία 20, 40, 50, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 94, 96, 125 και 142 του δικογράφου της προσφυγής, ορισμένα πρόσωπα τα οποία θα μπορούσαν να καταθέσουν ως μάρτυρες όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά που εκτίθενται σε κάθε ένα από τα σημεία αυτά, τα ονόματα των έξι προσώπων των οποίων η εξέταση ζητήθηκε ρητώς ενώπιον του Πρωτοδικείου δεν περιλαμβάνονται στα σημεία αυτά. Το Πρωτοδικείο διαπιστώνει, ως εκ τούτου, ότι, για τα έξι αυτά πρόσωπα, οι προσφεύγουσες παρέλειψαν να αναφέρουν με ακρίβεια, καθ' οιονδήποτε τρόπο, τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία θα έπρεπε να εξεταστούν ως μάρτυρες.

- 38 Κατά συνέπεια, και χωρίς να απαιτείται να εξετάσει τη σκοπιμότητα της εξετάσεως των ως άνω έξι προσώπων, το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι δεν χρειάζεται να δώσει συνέχεια στο αίτημα εξετάσεως μαρτύρων.
- 39 Δεύτερον, όσον αφορά την κατάθεση του φακέλου της έρευνας, το Πρωτοδικείο παρατηρεί ότι η Επιτροπή, κατά τη διάρκεια της ένδικης διαδικασίας, κατέθεσε με δική της πρωτοβουλία, με έγγραφο της 26ης Ιουλίου 1997, τους διοικητικούς φακέλους σε όλες τις συναφείς υποθέσεις. Οι προσφεύγουσες ενημερώθηκαν σχετικά με την κατάθεση αυτή και με το ότι μπορούσαν να συμβουλευθούν τους φακέλους στη Γραμματεία. Υπό τις περιστάσεις αυτές, δεν είναι πλέον απαραίτητο να δοθεί συνέχεια στο αίτημα καταθέσεως του φακέλου, το οποίο υπέβαλαν οι προσφεύγουσες.
- 40 Στο μέτρο που οι προσφεύγουσες ζήτησαν την κατάθεση της εκθέσεως του συμβούλου ακροάσεων, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η έκθεση αυτή αποτελεί, εν πάση περιπτώσει, καθαρώς εσωτερικό έγγραφο της Επιτροπής, το οποίο έχει για την Επιτροπή αποκλειστικώς και μόνο συμβουλευτική αξία, χωρίς να διατυπώνει νέες αιτιάσεις ή να παρέχει νέα αποδεικτικά στοιχεία εις βάρος των επιχειρήσεων και, συνεπώς, δεν ενέχει κανένα στοιχείο λήψεως αποφάσεως το οποίο θα έπρεπε να λάβει υπόψη ο κοινοτικός δικαστής προς άσκηση του ελέγχου του (διάταξη του Δικαστηρίου της 11ης Δεκεμβρίου 1986, 212/86 R, ICI κατά Επιτροπής, η οποία δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψεις 5 έως 8· αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 24ης Οκτωβρίου 1991, T-2/89, Petrofina κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-1087, σκέψεις 53 και 54, και της 10ης Μαρτίου 1992, T-9/89, Hüls κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-499, σκέψεις 86 και 87). Κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας ενώπιον του κοινοτικού δικαστή, τα εσωτερικά έγγραφα της Επιτροπής δεν γνωστοποιούνται στους προσφεύγοντες, εκτός αν το απαιτούν οι εξαιρετικές περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, βάσει σοβαρών ενδείξεων τις οποίες αυτοί οφείλουν να προσκομίσουν (διάταξη του Δικαστηρίου της 18ης Ιουνίου 1986, 142/84 και 156/84, BAT και Reynolds κατά Επιτροπής, Συλλογή 1986, σ. 1899, σκέψη 11· απόφαση του Πρωτοδικείου της 27ης Οκτωβρίου 1994, T-35/92, John Deere κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-957, σκέψη 31· διάταξη του Πρωτοδικείου της 10ης Δεκεμβρίου 1997, T-134/94, T-136/94, T-138/94, T-141/94, T-145/94, T-147/94, T-148/94, T-151/94, T-156/94 και T-157/94, NMH Stahlwerke κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-2293, σκέψη 35). Ο περιορισμός αυτός της προσβάσεως στα εσωτερικά έγγραφα δικαιολογείται από την ανάγκη διασφάλισης της εύρυθμης λειτουργίας του οικείου οργάνου στον τομέα της πατάξεως των παραβάσεων των

κανόνων ανταγωνισμού της Συνθήκης (προμνησθείσα διάταξη ΝΜΗ Stahlwerke κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 36). Δεδομένου ότι οι προσφεύγουσες δεν απέδειξαν ως προς τι η προσκόμιση της εκθέσεως του συμβούλου ακροάσεων θα είχε ενδιαφέρον όσον αφορά τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας, το αίτημα θα πρέπει να απορριφθεί και στο μέτρο που αποσκοπεί στην κατάθεση της εν λόγω εκθέσεως.

- 41 Για τους λόγους αυτούς, το Πρωτοδικείο δεν προτίθεται να δώσει συνέχεια στο αίτημα διεξαγωγής αποδείξεων που υπέβαλαν οι προσφεύγουσες.

Επί του αιτήματος ακυρώσεως της αποφάσεως

- 42 Οι λόγοι ακυρώσεως που επικαλούνται οι προσφεύγουσες μπορούν να ταξινομηθούν αναλόγως του αντικειμένου τους: πρώτον, λόγοι αφορώντες τον όμιλο Henss/Isorplus· δεύτερον, λόγοι αφορώντες στις HFB KG και HFB GmbH· τρίτον, λόγοι αφορώντες την Isorplus stille Gesellschaft· τέταρτον, λόγοι αφορώντες το σύνολο των προσφευγουσών.

I — Επί των λόγων ακυρώσεως που αφορούν τον όμιλο Henss/Isorplus

- 43 Όσον αφορά τον όμιλο Henss/Isorplus, οι προσφεύγουσες επικαλούνται τρεις λόγους ακυρώσεως, αντλούμενους, πρώτον, από εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, δεύτερον, από παράβαση ουσιώδους τύπου και, τρίτον, από παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως.

A — Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης κατά τον προσδιορισμό των προσφευγουσών ως «ανηκουσών στον όμιλο Henss/Isorplus»

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

- 44 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή εφάρμοσε εσφαλμένως το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, στο μέτρο που τις θεώρησε ως ανήκουσες στον όμιλο Henss/Isorplus, που καταδικάστηκε, λόγω συμμετοχής σε πρακτική θίγουσα τον ανταγωνισμό, σε πρόστιμο, για την καταβολή του οποίου ευθύνονται αλληλεγγύως όλες οι προσφεύγουσες.
- 45 Κατά τις προσφεύγουσες, μια επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85 της Συνθήκης και 86 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 82 ΕΚ) δεν μπορεί να σύγκεται παρά από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή από εταιρίες οι οποίες πρέπει να αντιμετωπίζονται ως εάν είχαν ίδια νομική προσωπικότητα (τα λεγόμενα «οιονεί νομικά» πρόσωπα). Όμως, όμιλος Henss/Isorplus, την ύπαρξη του οποίου εικάζει η Επιτροπή, δεν διαθέτει ίδια νομική ή οιονεί νομική προσωπικότητα.
- 46 Ελλείπει μητρικής εταιρίας ή εταιρίας χαρτοφυλακίου διαθετουσών νομική προσωπικότητα, οι προσφεύγουσες δεν μπορούσαν να θεωρηθούν ούτε ως όμιλος υπό την έννοια του δικαίου των εταιριών ούτε ως άτυπος όμιλος, όπως θεωρεί η Επιτροπή στη δεκάτη πέμπτη και εκατοστή πενητηκοστή έβδομη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, υπό την έννοια αυτοτελών νομικώς επιχειρήσεων των οποίων η οικονομική συμπεριφορά μπορεί να υπαγορεύεται από άλλη επιχείρηση.
- 47 Όσον αφορά τις εταιρίες χαρτοφυλακίου HFB GmbH και HFB KG, οι προσφεύγουσες διευκρινίζουν, καταρχάς, ότι η πρώτη ασκεί τις δραστηριότητές της αποκλειστικώς ως ομόρρυθμος εταίρος της δεύτερης. Εξάλλου, η δεύτερη, καίτοι

κατείχε, κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως, το 100 % του εταιρικού κεφαλαίου της Isoplus Rosenheim, κατέχει μόνον το ένα τρίτον του κεφαλαίου της Isoplus Sondershausen. Επιπλέον, ουδέποτε ήταν συνδεδεμένη, έστω και μέσω καταπιστευματοδόχου, με την Isoplus Hohenberg, αντίθετα προς τα εκτιθέμενα στην εκατοστή πεντηκοστή ένατη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, ούτε υπήρξε μυστικός εταίρος, έστω και μέσω καταπιστευματοδόχου, αφανούς εταιρίας της οποίας η Isoplus Hohenberg ήταν ο «επικαρπωτής».

- 48 Κατά τις προσφεύγουσες, η Επιτροπή, αποφαινόμενη ότι οι επιχειρήσεις που θεωρούνταν ως ανήκουσες στον όμιλο Henss/Isoplus υπάγονταν σε ενιαίο έλεγχο, ασκούμενο από τον κ. Henss, παραβλέπει το γεγονός ότι ο κ. Henss, καιτοι εταίρος έχων την πλειοψηφία της Henss Rosenheim (νυν Isoplus Rosenheim) και, μέσω εταιριών χαρτοφυλακίου, της Isoplus Hohenberg, δεν υπήρξε εταίρος ούτε της Henss Berlin ούτε της Isoplus Sondershausen. Επιπλέον, ο κ. Henss δεν μπορούσε, υπό την ιδιότητά του ως εταίρου, να χαρακτηριστεί ως επιχείρηση υπό την έννοια του άρθρου 85 της Συνθήκης.
- 49 Όσον αφορά την Isoplus Sondershausen, δεν τίθεται θέμα ελέγχου της από την Isoplus Hohenberg, ενόψει του ότι η τελευταία είχε την ιδιότητα του καταπιστευματοδόχου. Συγκεκριμένα, η Isoplus Hohenberg κατείχε, έως τις 21 Οκτωβρίου 1998, μόλις το ένα τρίτον του κεφαλαίου της Isoplus Sondershausen ιδίω λογαριασμό, ενώ άλλο ένα τρίτο κατείχε ως καταπιστευματοδόχος. Σε λόγους επιχειρηματικού απορρήτου οφείλεται το ότι η Isoplus Hohenberg και η Isoplus Sondershausen δεν ενημέρωσαν την Επιτροπή σχετικά με την ιδιότητα της Isoplus Hohenberg ως καταπιστευματοδόχου. Εξάλλου, οι Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen εφοδίαζαν, εν μέρει, τις ίδιες αγορές, πράγμα το οποίο δεν συμβαίνει συνήθως στο πλαίσιο ενός ομίλου εταιριών.
- 50 Ο χαρακτήρας του «ομίλου» δεν μπορεί να συναχθεί, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, ούτε από τη μνεία «εταιρία Henss GmbH του ομίλου Isoplus» που περιέχεται σε σημείωμα του κ. Henss της 21ης Απριλίου 1995 (προσθήκη αριθ. 17 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων), δεδομένου ότι πρόκειται για δήλωση εξ ονόματος της Henss

Rosenheim, στην οποία το κόμμα που προηγείται των όρων «όμιλος Isoplus» υποδηλώνει απλώς ότι η επιχείρηση Henss Rosenheim ανήκε στον περιστασιακό όμιλο στον οποίο τα λοιπά μέλη της συμπράξεως είχαν κατατάξει τις προσφεύγουσες λόγω των επαφών εμπορικής πρακτορείας που συνέδεαν τις επιχειρήσεις αυτές. Η ύπαρξη εντολοδόχου ή εκπροσώπου ενός τέτοιου περιστασιακού ομίλου δεν αρκεί ώστε να του προσδώσει τον χαρακτήρα ομίλου εταιριών υπό την έννοια του δικαίου των εταιριών.

51 Εξάλλου, η απόφαση δεν μνημονεύει κανένα στοιχείο βάσει του οποίου οι προσφεύγουσες, ελλείψει ομίλου — έστω και ατύπου —, υπείχαν αμοιβαίως ευθύνη για τις ανταναγωνιστικές συμπεριφορές καθεμιάς από αυτές.

52 Η καθής παρατηρεί ότι η έννοια του ομίλου υπονοεί την οικονομική οντότητα που απάρτιζαν οι τέσσερις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στη σύμπραξη, ήτοι οι Henss Rosenheim (νυν Isoplus Rosenheim), Henss Berlin, Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen, οι οποίες υπάγονταν στον ίδιο ενιαίο έλεγχο, ιδίως όσον αφορά τη συμμετοχή τους στη σύμπραξη. Κατά την καθής, ο κ. Henss ήταν γενικός διευθυντής της Henss Berlin και της Henss Rosenheim και ήλεγχε την τελευταία καθώς και τις Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen μέσω αμέσων ή εμμέσων συμμετοχών στο κεφάλαιό τους. Επιπλέον, κατά τις συσκέψεις του διευθυντηρίου, όπου στις επιχειρήσεις του ομίλου χορηγήθηκε ενιαία ποσόστωση, ο κ. Henss καθόριζε και εκπροσωπούσε συγχρόνως τα συμφέροντα καθεμιάς από τις επιχειρήσεις του ομίλου.

53 Δεδομένου ότι όλα τα προσωπικά, υλικά και άυλα στοιχεία τα οποία, τυπικώς, συνδέονταν με τις επιχειρήσεις που ανήκαν στον όμιλο Henss/Isoplus αποτελούσαν μέρος μιας ευρύτερης οντότητας της οποίας τα οικονομικά συμφέροντα καθορίζονταν κατά τρόπο ενιαίο, υφίσταται, από πλευράς δικαίου του ανταγωνισμού, μία και μόνη επιχείρηση υπό μορφή «ομίλου». Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από το γεγονός ότι η διεύθυνση της οντότητας αυτής δεν ασκείτο από εταιρία χαρτοφυλακίου. Ούτε έχει σημασία το κατά πόσον το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει τη διεύθυνση ασκεί επίσης και επιχειρηματική δραστηριότητα ιδίω ονόματι.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 54 Το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, απαγορεύοντας στις επιχειρήσεις, μεταξύ άλλων, να συνάπτουν συμφωνίες ή να συμμετέχουν σε εναρμονισμένες πρακτικές που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και που έχουν ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς, απευθύνεται σε οικονομικές μονάδες, εκάστη των οποίων περιλαμβάνει ενιαία οργάνωση προσωπικών, υλικών και αλων στοιχείων, τα οποία έχουν ταχθεί στη διαρκή επιδίωξη ορισμένου οικονομικού σκοπού, η οποία οργάνωση δύναται να συντελέσει στη διάπραξη παραβάσεως προβλεπόμενης από τη διάταξη αυτήν (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, T-11/89, Shell κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-757, σκέψη 311, και της 14ης Μαΐου 1998, T-352/94, Mo och Domsjö κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1989, σκέψη 87).
- 55 Εν προκειμένω, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, κατά τον χρόνο της παραβάσεως, οι εταιρίες Henss Berlin και Henss Rosenheim (στο εξής θα αποκαλούνται και εταιρίες Henss), καθώς και οι εταιρίες Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen (στο εξής θα αποκαλούνται και εταιρίες Isoplus), βρισκόνταν, κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο, υπό τον έλεγχο του κ. Henss.
- 56 Πράγματι, δεν αμφισβητείται ότι ο κ. Henss κατέχει πάντοτε το 90 % των εταιρικών μεριδίων της Henss Rosenheim, ενώ τα υπόλοιπα κατέχει η σύζυγός του, και υπήρξε γενικός διευθυντής της εταιρίας αυτής έως την αλλαγή της ονομασίας της σε Isoplus Rosenheim, την 1η Ιανουαρίου 1997. Την εποχή εκείνη, ο κ. Henss και η σύζυγός του μεταβίβασαν τα μερίδιά τους στην HFB KG, της οποίας ο κ. Henss παραμένει μέτοχος πλειοψηφίας και η οποία λειτουργεί ως μητρική εταιρία της Isoplus Rosenheim, κατέχοντας το σύνολο του εταιρικού κεφαλαίου της.
- 57 Όσον αφορά τη Henss Berlin, δεν αμφισβητείται ότι, κατά τον χρόνο της ιδρύσεώς της τον Αύγουστο του 1990, ο κ. Henss απέκτησε το 90 % του κεφαλαίου της. Κατά τον χρόνο της εκχωρήσεως του συνόλου των μεριδίων της Henss Berlin στην HFB

KG, την 1η Ιανουαρίου 1997, τα μερίδια αυτά ανήκαν στον κ. Papsdorf, γενικό διευθυντή της Isoplus Rosenheim, και στη σύζυγό του. Έστω και αν ο χρόνος κατά τον οποίο οι τελευταίοι απέκτησαν τα μερίδια του κ. Henss δεν προκύπτει από τη δικογραφία, δεν αμφισβητείται ότι ο ίδιος ο κ. Henss υπήρξε διευθυντής της Isoplus Rosenheim από τον Φεβρουάριο του 1994 και μετά. Επιπλέον, αποδεικνύεται ότι, τον Δεκέμβριο του 1990, όταν η Henss Berlin συνήψε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας με την Isoplus Hohenberg, ο κ. Henss εκπροσώπησε ήδη τη Henss Berlin ως «μόνος διευθυντής».

58 Όσον αφορά την Isoplus Hohenberg, οι προσφεύγουσες δεν αμφισβητούν επίσης, με το δικόγραφο της προσφυγής τους, ότι, τουλάχιστον από τον Οκτώβριο του 1991, ο κ. Henss κατείχε, μέσω καταπιστευματοδόχου, την πλειοψηφία των εταιρικών μεριδίων της.

59 Όσον αφορά την Isoplus Sondershausen, αποδεικνύεται ότι το σύνολο των μετοχών κατέχει ονομαστικώς η Isoplus Hohenberg. Καίτοι η τελευταία δεν κατέχει ιδίω λογαριασμό παρά το ένα τρίτο των μετοχών, δεν αμφισβητείται ότι κατείχε άλλο ένα τρίτο των μετοχών για λογαριασμό του κ. Papsdorf, γενικού διευθυντή της Isoplus Rosenheim την εποχή εκείνη, και της σύζυγού του, των οποίων η συμμετοχή στο εταιρικό κεφάλαιο εκχωρήθηκε, με τη σύμβαση εισφοράς της 15ης Ιανουαρίου 1997, στην HFB KG.

60 Περαιτέρω, πρέπει να παρατηρηθεί ότι ο κ. Henss, κατά τις συσκέψεις του διευθυντηρίου, εκπροσώπησε τις εταιρίες Henss και Isoplus. Από σημειώσεις που κράτησαν ορισμένοι συμμετασχόντες στις συζητήσεις για τον διαμερισμό της γερμανικής αγοράς προκύπτει ότι συζητήθηκε η χορήγηση μεριδίων αγοράς σε μια οντότητα αποκαλούμενη είτε «Isoplus» (βλ. παραρτήματα 39, 40, 44, 45 και 49 της ανακοίνωσης των αιτιάσεων), είτε, «Isoplus/Henss» (βλ. παραρτήματα 48 και 53 της ανακοίνωσης των αιτιάσεων), είτε, συγχρόνως, «Isoplus» και «Henze» (βλ. παράρτημα 37 της ανακοίνωσης των αιτιάσεων). Επιπλέον, στην πρόσκληση που απεστάλη από την ABB, ως πρόεδρο της επαγγελματικής ενώσεως «European District Heating Pipe Manufacturers Association» (στο εξής: EuHP), μνημονεύεται ρητώς, για τη συνάντηση της 11ης Αυγούστου 1992 (παραρτήματα 38 της ανακοίνωσης των αιτιάσεων), ότι ο κ. Henss θα εκπροσώπησε την «Isoplus». Τέλος, δεν αμφισβητείται ότι, όταν η σύμπραξη χορήγησε ποσοτώσεις σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, στις εταιρίες Henss και Isoplus χορηγήθηκε ενιαία ποσόστωση.

- 61 Υπό τις περιστάσεις αυτές, δικαίως η Επιτροπή θεώρησε τις δραστηριότητες των εταιριών διανομής Henss Berlin και Henss Rosenheim (νυν Isoplus Rosenheim) και των εταιριών παραγωγής Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen, στο πλαίσιο της συμπράξεως, ως συνιστώσες συμπεριφορά μίας και μόνης οικονομικής οντότητας, ευρισκομένης υπό ενιαίο έλεγχο και ταχθείσας στη διαρκή επιδίωξη κοινού οικονομικού σκοπού.
- 62 Επιπλέον, η ύπαρξη ενιαίας οικονομικής οντότητας εξυπηρετούσας κοινά συμφέροντα επιβεβαιώνεται και από εσωτερικά έγγραφα των εν λόγω εταιριών. Συγκεκριμένα, τα πρακτικά συνεδριάσεως του συμβουλίου επιτηρήσεως των εταιριών Isoplus της 3ης Φεβρουαρίου 1994 (προσθήκη αριθ. 21 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων) μνημονεύει τον «όμιλο Isoplus», του οποίου ο κύκλος εργασιών συντίθεται, μεταξύ άλλων, από τους κύκλους εργασιών των «Hohenberg» και «Sondershausen» ομού με τους κύκλους εργασιών των εταιριών «Henss». Ομοίως, από τη σημείωση του κ. Henss της 21ης Απριλίου 1995 προκύπτει ότι δέχθηκε να μετάσχει στο σχέδιο εξαγοράς της Powerpipe εξ ονόματος της «εταιρία[ς] Henss GmbH, όμιλος Isoplus» (προσθήκη αριθ. 17 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων).
- 63 Εξάλλου, η εκδοχή που υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες και σύμφωνα με την οποία ο συσχετισμός των εταιριών Henss με τις εταιρίες Isoplus εξηγείται από το γεγονός ότι οι πρώτες είναι οι εμπορικοί αντιπρόσωποι των δευτέρων δεν μπορεί να γίνεται δεκτός. Πράγματι, η Henss Rosenheim ενεργούσε, καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσιμης περιόδου, και ως εμπορικός αντιπρόσωπος της γερμανικής θυγατρικής της ABB, ήτοι της ABB Isolrohr GmbH (στο εξής ABB Isolrohr). Όμως, δεδομένης της χορηγήσεως, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, ενιαίας ποσοστώσεως για τις εταιρίες Henss και Isoplus και ενόψει του ρόλου που διαδραμάτιζε ο κ. Henss, συγχρόνως ως εκπροσωπών όλες αυτές τις εταιρίες στις συσκέψεις των διευθυντών και ως διευθυντής ή εταίρος των εταιριών αυτών, είναι πρόδηλο ότι οι εταιρίες Henss και Isoplus ενεργούσαν από κοινού στην αγορά ως μία και μόνη οικονομική οντότητα.
- 64 Επί του ότι ο κ. Henss προάσπιζε τα συμφέροντα της Henss Berlin κατά τον ίδιο τρόπο όπως και τα συμφέροντα της Henss Rosenheim, πρέπει να παρατηρηθεί ακόμα ότι, όσον αφορά το σχέδιο Leipzig-Lippendorf, από τα πρακτικά της συναν-

τήσεως που πραγματοποίησε η σύμπραξη στις 10 Ιανουαρίου 1995 και στην οποία παρίστατο ο κ. Henss (παράρτημα 70 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων) προκύπτει ότι αποφασίστηκε να αναλάβουν το σχέδιο αυτό οι ABB Isolrohr, Pan-Isovit και «Henz», χωρίς να διευκρινιστεί εάν επρόκειτο για τη Henss Berlin ή τη Henss Rosenheim. Όμως, δεν αμφισβητείται ότι την προσφορά που αντιστοιχούσε στο σχέδιο αυτό υπέβαλε στη συνέχεια η Henss Berlin και όχι η Henss Rosenheim, καίτοι ο κ. Henss, δεν είχε, ονομαστικώς, την ιδιότητα του μετόχου της πρώτης, αλλά ήταν μέτοχος της δεύτερης. Επιπλέον, στον κατάλογο σχεδίων της 22ας Μαρτίου 1995, τον οποίο κατήρτισε η ABB, οι τρεις επιχειρήσεις που ορίζονταν ως επικρατέστερες για το σχέδιο Leipzig-Lippendorf ήταν οι ABB, Pan-Isovit και «Isoplus» (παράρτημα 71 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων), πράγμα το οποίο επιβεβαιώνει και ότι οι εταιρίες Henss και Isoplus θεωρούνταν ως ανήκουσες στην ίδια οικονομική οντότητα.

65 Το γεγονός ότι η Isoplus Hohenberg και η Isoplus Sondershausen ασκούσαν δραστηριότητα στην ίδια αγορά δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να ανήκαν στον ίδιο οικονομικό όμιλο. Πρέπει, εξάλλου, να παρατηρηθεί ότι, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής, η Isoplus Sondershausen εμφανιζόταν ακόμα ως κατά 100 % θυγατρική της Isoplus Hohenberg.

66 Αντίθετα προς τα υποστηριζόμενα από τις προσφεύγουσες, δεν είναι απαραίτητο η οντότητα που θεωρείται «όμιλος» να έχει ίδια νομική προσωπικότητα. Πράγματι, ο όρος επιχείρηση, εντασσόμενος στο πλαίσιο του δικαίου του ανταγωνισμού, πρέπει να νοηθεί ως οικονομική οντότητα από την άποψη του αντικειμένου της επίμαχης συμφωνίας, έστω και αν από νομική άποψη η οικονομική αυτή οντότητα αποτελείται από περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα (απόφαση της 12ης Ιουλίου 1984, 170/83, Hydrotherm, Συλλογή 1984, σ. 2999, σκέψη 11). Ελλείψει ενός νομικού προσώπου επικεφαλής του ομίλου, στο οποίο, ως υπεύθυνο για τον συντονισμό της δράσεως του ομίλου, να μπορούν να καταλογιστούν οι παραβάσεις που διαπράττουν οι διάφορες εταιρίες που τον συνθέτουν, η Επιτροπή δικαιούται να θεωρήσει τις εταιρίες που συνθέτουν τον όμιλο ως ευθυνόμενες αλληλεγγύως για το σύνολο των ενεργειών του ομίλου, ούτως ώστε να αποφευχθεί η δυνατότητα να αντιταχθεί στο ενιαίο της συμπεριφοράς τους στην αγορά κατά την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού η τυπική διάκριση μεταξύ των εταιριών αυτών, η οποία προκύπτει από τη διακεκριμένη νομική τους προσωπικότητα (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Ιουλίου 1972, 48/69, ICI κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 99, σκέψη 140).

- 67 Δεδομένου ότι η Επιτροπή θεώρησε τον όμιλο Henss/Isorplus ως την επιχείρηση η οποία διέπραξε την παράβαση για την οποία κρίθηκαν υπεύθυνες οι εταιρίες που συνθέτουν τον όμιλο, παρέκλει η εξέταση του κατά πόσον, εν προκειμένω, ο κ. Henss μπορεί να θεωρηθεί προσωπικώς ως επιχείρηση υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.
- 68 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι ο λόγος ακυρώσεως είναι απορριπτικός.

B — Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως που αντλείται από παράβαση ουσιώδους τύπου συνιστάμενη στη μνεία του ομίλου Henss/Isorplus στις ουσιαστικές διατάξεις της αποφάσεως

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

- 69 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή παρέβη ουσιώδη τύπο, προβλεπόμενο ιδίως από τον κανονισμό 17, αναφέροντας ότι αποδέκτης της αποφάσεως ήταν ο «όμιλος Henss/Isorplus». Ελλείπει νομικής προσωπικότητας ή οιονεί νομικής προσωπικότητας, ο όμιλος Henss/Isorplus δεν έχει την ικανότητα να είναι διάδικος στο πλαίσιο διαδικασίας εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης διεπομένης από το άρθρο 17, ιδίως δε ενώπιον του Πρωτοδικείου.
- 70 Συναφώς, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή αναφέρει στο άρθρο 1 των ουσιαστικών διατάξεων της αποφάσεως ότι ο «όμιλος Henss/Isorplus» παρέβη τις διατάξεις του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Περαιτέρω, στο άρθρο 2 της αποφάσεως, η Επιτροπή διευκρινίζει ότι οι επιχειρήσεις που κατονομάζονται στο άρθρο 1 οφείλουν να θέσουν πάραυτα τέρμα στην προμνησθείσα παράβαση,

εάν δεν το έχουν ήδη πράξει. Επιπλέον, στο άρθρο 3 της αποφάσεως, αναγράφεται ότι τα πρόστιμα επιβάλλονται «στις επιχειρήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 1 [...] σχετικά με τις διαπιστωθείσες στο άρθρο 1 παραβάσεις», το δε στοιχείο δ' ορίζει τα εξής: «όμιλος Henss/Isorplus, πρόστιμο 4 950 000 ECU, για το οποίο ευθύνονται από κοινού και εις ολόκληρο οι ακόλουθες επιχειρήσεις: [...]». Τέλος, στο άρθρο 5, στοιχείο δ', της αποφάσεως, αναφέρεται, ως αποδέκτης της αποφάσεως, ο «όμιλος Henss/Isorplus, εκπροσωπούμενος από τους: [...]». Από πλευράς δικονομικού δικαίου, η Επιτροπή θεώρησε, συνεπώς, ως αποδέκτη της αποφάσεως τον όμιλο Henss/Isorplus και όχι τις επιχειρήσεις που μνημονεύονται στο άρθρο 5 της αποφάσεως, οι οποίες κατονομάζονται απλώς ως εις ολόκληρον ευθυνόμενες για την καταβολή του προστίμου του ομίλου Henss/Isorplus.

71 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι η παρούσα προσφυγή δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αναγνώριση εκ μέρους τους του ότι η απόφαση είναι κατανοητή ως προς το σημείο αυτό, καθόσον άσκησαν την υπό κρίση προσφυγή. Αντιθέτως, πράττοντάς το, καθεμία αποσκοπεί στην προάσπιση των δικών της δικαιωμάτων, καθώς και, συντηρητικώς, των δικαιωμάτων αυτού που η Επιτροπή θεωρεί ως όμιλο Henss/Isorplus. Συνεπώς, άσκησαν τις προσφυγές τόσο ιδίω ονόματι όσο και επ' ονόματι του ομίλου Henss/Isorplus στον οποίο τις ενέταξε η Επιτροπή.

72 Η καθής αναφέρει ότι αποδέκτες της αποφάσεως είναι, όσον αφορά την υπό κρίση υπόθεση, οι επιχειρήσεις που κατονομάζονται σαφώς στο άρθρο 5 των ουσιαστικών διατάξεων της αποφάσεως. Οι προσφεύγουσες, εξάλλου, αντελήφθησαν την απόφαση υπ' αυτήν την έννοια, καθόσον άσκησαν την προσφυγή τους ιδίω ονόματι αναφέροντας ότι οι ίδιες ήταν οι αποδέκτριες της αποφάσεως.

73 Όσον αφορά τη χρήση των ονομασιών «Henss/Isorplus» ή «όμιλος Henss/Isorplus» στην απόφαση, κατά την καθής, θα πρέπει να διαφοροποιηθεί ο προσδιορισμός της επιχειρήσεως, ενδεχομένως συσταθείσας υπό μορφή ομίλου, η οποία διέπραξε την παράβαση, από τον προσδιορισμό του φυσικού ή νομικού προσώπου, ικανού να είναι φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, το οποίο ευθύνεται τυπικώς για την παράβαση αυτή. Έστω και αν η διατύπωση «όμιλος Henss/Isorplus εκπροσωπούμενος από τους [...]» του άρθρου 5, στοιχείο δ', της αποφάσεως δεν είναι ιδιαίτερος

επιτυχής, από τη διατύπωση αυτή δεν μπορεί να συναχθεί ότι ο όμιλος Henss/Isorplus, αυτός καθαυτός, υποχρεούται στην καταβολή του προστίμου, καθόσον η εν λόγω διάταξη αναφέρεται στις ίδιες εταιρίες που προσδιορίζονται στο άρθρο 3, στοιχείο δ', της αποφάσεως ως εις ολόκληρον ευθυνόμενες για την καταβολή του προστίμου.

- 74 Τέλος, η απόφαση κοινοποιήθηκε με επιστολή αποσταλείσα χωριστά σε κάθε μία από τις πέντε προσφεύγουσες και όχι στον «όμιλο Henss/Isorplus».

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 75 Διαπιστώθηκε ανωτέρω στη σκέψη 66 ότι, ελλείπει ενός νομικού προσώπου επικεφαλής του ομίλου Henss/Isorplus, στο οποίο, ως υπεύθυνο για τον συντονισμό της δράσεως του ομίλου, να μπορούν να καταλογιστούν οι παραβάσεις που διέπραξαν οι διάφορες εταιρίες που τον συνθέτουν, η Επιτροπή δικαιούται να θεωρήσει τις εταιρίες που συνθέτουν τον όμιλο ως ευθυνόμενες αλληλεγγύως για το σύνολο των ενεργειών του ομίλου.
- 76 Συναφώς, το άρθρο 1 της αποφάσεως μνημονεύει τον «όμιλο Henss/Isorplus» [Henss/Isorplus Group] μεταξύ των επιχειρήσεων που διέπραξαν την παράβαση που περιγράφεται στην ίδια αυτή διάταξη. Ομοίως, το άρθρο 2 της αποφάσεως αναφέρεται στις «επιχειρήσεις που κατονομάζονται στο άρθρο 1» προκειμένου να προσδιορίσει τις επιχειρήσεις που οφείλουν να θέσουν τέρμα στην παράβαση, εάν δεν το έχουν ήδη πράξει.
- 77 Στη συνέχεια, στα άρθρα 3 και 5 της αποφάσεως, η Επιτροπή κατονόμασε τα νομικά πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για την παράβαση που διέπραξε ο «όμιλος Henss/Isorplus» και τα οποία, συνεπώς, ευθύνονται εις ολόκληρον για την καταβολή του προστίμου που επιβλήθηκε στον εν λόγω όμιλο.

- 78 Όμως, εφόσον ο όμιλος Henss/Isorplus στερείται νομικής προσωπικότητας, τα άρθρα 3 και 5 της αποφάσεως δεν μπορούν να νοηθούν παρά μόνον ως ορίζοντα τις προσφεύγουσες ως αποδέκτριες της αποφάσεως, υπό την ιδιότητά τους ως απαρτιζουσών τον όμιλο Henss/Isorplus. Το γεγονός ότι ο όμιλος Henss/Isorplus προσδιορίζεται μέσω των στοιχείων που τον απαρτίζουν συνεπάγεται ότι ο όμιλος αυτός δεν στερείται ένδικης προστασίας. Πράγματι, είναι σε θέση να προασπίσει, ενδεχομένως, τα συμφέροντά του μέσω των εταιριών που τον απαρτίζουν.
- 79 Εξάλλου, δεν υφίσταται καμία αμφιβολία ότι αποδέκτες της αποφάσεως ήταν οι προσφεύγουσες, ως εταιρίες απαρτιζουσες τον όμιλο Henss/Isorplus, καθόσον η απόφαση κοινοποιήθηκε χωριστά σε καθεμία από τις προσφεύγουσες και όχι στον όμιλο Henss/Isorplus, ο οποίος και μόνον κατονομάζεται από το άρθρο 1 της αποφάσεως ως δράστης της παραβάσεως.
- 80 Δεδομένου ότι η απόφαση απευθύνθηκε στις προσφεύγουσες λόγω της ιδιότητάς τους ως εταιριών απαρτιζουσών τον όμιλο Henss/Isorplus, ο λόγος ακυρώσεως που αντλούν οι προσφεύγουσες από παράβαση του κανονισμού 17 είναι απορριπτέος.

Γ — Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως που αντλείται από παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

- 81 Κατά τις προσφεύγουσες, η Επιτροπή παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως που επιβάλλει το άρθρο 190 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 253 ΕΚ), στο μέτρο που η απόφαση δεν περιέχει καμία αιτιολογία που να δικαιολογεί την ικανότητα του «ομίλου Henss/Isorplus» να εμπλακεί σε διαδικασία δυνάμει του κανονισμού 17 και, ως εκ τούτου, να είναι αποδέκτης αποφάσεως εκδοθείσας κατ' εφαρμογήν του εν λόγω κανονισμού. Η δήλωση της Επιτροπής, στην εκατοστή εξηκοστή αιτιολογική

σκέψη της αποφάσεως, σύμφωνα με την οποία η ανακοίνωση των αιτιάσεων απευθυνόταν στον όμιλο Henss/Isorplus και, ελλείπει ενιαίας εταιρίας χαρτοφυλακίου, οι τέσσερις κατονομαζόμενες επιχειρήσεις εκμεταλλεύσεως ήταν οι εκπρόσωποι του ομίλου για τις ανάγκες των επιδόσεων και της αναγκαστικής εκτελέσεως, είναι ανεπαρκής ενόψει της δηλώσεως που περιέχεται στη δέκατη πέμπτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, σύμφωνα με την οποία ο όμιλος Henss/Isorplus ήταν «άτυπος όμιλος» χωρίς ίδια νομική προσωπικότητα και χωρίς ικανότητα να είναι διάδικος.

- 82 Η καθής υποστηρίζει ότι, στις αιτιολογικές σκέψεις 157 έως 160 της αποφάσεως, καταδεικνύεται ότι οι επιχειρήσεις που συγκεντρώνονται υπό την ονομασία «όμιλος Henss/Isorplus» συμπεριφέρθηκαν ως άτυπος όμιλος, οπότε οι προσφεύγουσες πρέπει να θεωρηθούν ως αλληλεγγύως ευθυνόμενες για την καταβολή του προστίμου. Εφόσον ο όμιλος Henss/Isorplus δεν έλαβε μέρος στη διαδικασία, ουδεμία αιτιολογία απαιτείτο επ' αυτού.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 83 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι οι προσφεύγουσες στηρίζονται σε μια ερμηνεία της αποφάσεως σύμφωνα με την οποία η απόφαση θεώρησε τον όμιλο Henss/Isorplus ως πρόσωπο εμπλακέν στη διοικητική διαδικασία. Όμως, η ερμηνεία αυτή απορρίφθηκε ως εσφαλμένη, καθόσον, στα άρθρα 3 έως 5 των ουσιαστικών διατάξεων της αποφάσεως, κατονομάζονται οι εταιρίες που ευθύνονται αλληλεγγύως για την καταβολή του προστίμου που επιβλήθηκε λόγω της παραβάσεως που διέπραξε ο όμιλος Henss/Isorplus και είναι, ως εκ τούτου, αποδέκτριες της αποφάσεως ως απαρτίζουσες τον όμιλο αυτόν (βλ. ανωτέρω σκέψεις 75 έως 80).
- 84 Όσον αφορά την παράβαση που διέπραξε ο όμιλος Henss/Isorplus και το γεγονός ότι οι προσφεύγουσες θεωρήθηκαν ότι ευθύνονταν για την εκτέλεση της αποφάσεως, ως απαρτίζουσες τον όμιλο Henss/Isorplus, πρέπει να υπομνησθούν οι αιτιολογικές σκέψεις 157 έως 160 της αποφάσεως.

85 Καταρχάς, η Επιτροπή αναφέρει, στην εκατοστή πενητηκοστή έβδομη αιτιολογική σκέψη της απόφασης, ότι «[ο]ι εταιρίες Henss/Isorplus ενεργούσαν ουσιαστικά σαν να συναποτελούσαν έναν όμιλο». Προκειμένου να στηρίξει την υπόθεση αυτή, η Επιτροπή εξηγεί ότι ο κ. Henss κατείχε την πλειοψηφία των μετοχών της Isorplus Hohenberg, εταιρίας η οποία κατέχει το σύνολο του κεφαλαίου της Isorplus Sondershausen, καθώς και ότι ήταν μέτοχος πλειοψηφίας και γενικός διευθυντής της Henss Rosenheim και γενικός διευθυντής (αλλ' όχι μέτοχος) της Henss Berlin, εταιριών οι οποίες ενεργούσαν ως εμπορικοί αντιπρόσωποι της Isorplus στη Γερμανία. Στο ίδιο σημείο της απόφασης, η Επιτροπή παρατηρεί ότι «το γεγονός ότι στις συσκέψεις του διευθυντηρίου μετείχε πάντα ο Δρ. W. Henss φανερώνει ότι αυτός ήταν το πρόσωπο που διοικούσε και ήλεγχε την Isorplus, καθώς επίσης ότι οι εταιρίες [...] Henss και Isorplus συναποτελούσαν ουσιαστικά έναν όμιλο εταιριών». Πάντοτε κατά την Επιτροπή, «οι πάντες στον κλάδο γνώριζαν ότι η Henss ήταν η δύναμη που βρισκόταν πίσω από την Isorplus».

86 Στην εκατοστή πενητηκοστή όγδοη αιτιολογική σκέψη της απόφασης, η Επιτροπή εκθέτει ότι δεδομένου ότι, κατά την αποστολή της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, δεν υφίστατο, εξ όσων γνώριζε, εταιρία χαρτοφυλακίου στην οποία θα έπρεπε να απευθυνθεί η ανακοίνωση των αιτιάσεων, η Επιτροπή απηύθυνε την ανακοίνωση στον όμιλο Henss/Isorplus, εκπροσωπούμενο από τις τέσσερις κυριότερες επιχειρήσεις του εντός της Κοινότητας, ήτοι την Isorplus Hohenberg, την Isorplus Sondershausen, τη Henss Rosenheim και τη Henss Berlin. Σύμφωνα με την απόφαση, στην ανακοίνωση των αιτιάσεων καθίστατο σαφές «ότι η διαδικασία είχε ως αποδέκτη τον όμιλο Henss/Isorplus και ότι, λόγω της ανυπαρξίας κάποιας ενιαίας [εταιρίας χαρτοφυλακίου], οι τέσσερις κατονομαζόμενες εταιρείες εκμεταλλεύσεως θεωρούνταν εκπρόσωποι του ομίλου για τις ανάγκες των επιδόσεων και της αναγκαστικής εκτέλεσης» (τέταρτο εδάφιο της εκατοστής εξηκοστής αιτιολογικής σκέψης).

87 Τέλος, η Επιτροπή αναφέρει ότι, έχοντας λάβει γνώση, μέσω της συμβάσεως εισφοράς της 15ης Ιανουαρίου 1997, ότι είχαν συσταθεί εταιρίες επενδύσεων χαρτοφυλακίου, οι HFB GmbH και HFB KG, προς τις οποίες είχαν εκχωρηθεί οι συμμετοχές στο κεφάλαιο των Isorplus Rosenheim και Isorplus Hohenberg, καθώς και ότι, επιπλέον, είχε συσταθεί και αφανής εταιρία, η Isorplus stille Gesellschaft, απηύθυνε την απόφασή της όχι μόνον στην Isorplus Hohenberg, την Isorplus Sondershausen και την Isorplus Rosenheim, αλλά και στις HFB GmbH και HFB KG καθώς και στην Isorplus stille Gesellschaft (εκατοστή εξηκοστή αιτιολογική σκέψη της απόφασης).

- 88 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η Επιτροπή εξέθεσε τους λόγους για τους οποίους θεώρησε τις επιχειρήσεις Henss και Isorplus ως συγγροτούσες άτυπο όμιλο. Επιπλέον, εξήγησε ότι, ελλείψει εταιρίας χαρτοφυλακίου αποτελούσας την έκφραση της υπέρξεως του ομίλου αυτού, έπρεπε, από πλευράς τόπου επιδόσεων και καταβολής του προστίμου, να απευθυνθεί στον όμιλο αυτόν μέσω των εταιριών που τον συγγροτούσαν.
- 89 Συνεπώς, ο παρών λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Π — Επί των λόγων ακυρώσεως που αφορούν τις HFB GmbH και HFB KG

- 90 Όσον αφορά τις HFB GmbH και HFB KG, οι προσφεύγουσες επικαλούνται τρεις λόγους ακυρώσεως, αντλούμενους, πρώτον, από εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, δεύτερον, από προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας και, τρίτον, από παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως.

A — Επιχειρήματα των διαδίκων

- 91 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι κακώς η Επιτροπή καταδίκασε τις HFB GmbH και HFB KG στην καταβολή του προστίμου αλληλεγγύως και εις ολόκληρον με τις άλλες εταιρίες στο πλαίσιο του ομίλου Henss/Isorplus.
- 92 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι, σύμφωνα με την απόφαση, η παράβαση έπαυσε το αργότερο τον Μάρτιο ή τον Απρίλιο του 1996. Δεδομένου ότι οι HFB GmbH και

HFB KG συστάθηκαν μόλις στις 15 Ιανουαρίου 1997 και δεν απέκτησαν νομική υπόσταση παρά από την εγγραφή τους στο μητρώο εταιριών, ήτοι, αντιστοίχως, από τις 10 και τις 27 Φεβρουαρίου 1997, δεν μπορούσαν να έχουν λάβει μέρος στην παράβαση. Εφόσον δεν είχαν νομική υπόσταση πριν από το 1997, δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες ούτε για τυχόν θίγουσες τον ανταγωνισμό συμπεριφορές των άλλων επιχειρήσεων του ομίλου Henss/Isoplus. Συγκεκριμένα, δυνάμει του τεκμηρίου αθωότητας, δεν μπορεί να επιβληθεί στις επιχειρήσεις πρόστιμο στο πλαίσιο διαδικασίας εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης, διεπομένης από τον κανονισμό 17, παρά μόνον σε περίπτωση εκ προθέσεως ή, τουλάχιστον, εξ αμελείας συμμετοχής στην παράβαση.

93 Μόνο στην περίπτωση που μια επιχείρηση μετατρέπεται σε άλλη ή απορροφάται από άλλη επιχείρηση μπορεί η τελευταία, ως καθολικός διάδοχος της πρώτης, να θεωρηθεί υπεύθυνη για παράβαση που διέπραξε η παλαιά επιχείρηση, υπό την προϋπόθεση ότι η οικονομική ταυτότητα της επιχείρησης δεν έχει μεταβληθεί. Συναφώς, οι προσφεύγουσες υπενθυμίζουν ότι η HFB KG απέκτησε τα μερίδια συμμετοχής της στις Isoplus Rosenheim και Isoplus Sondershausen από φυσικά πρόσωπα, ήτοι τον κύριο και την κυρία Henss, όσον αφορά την Isoplus Rosenheim, και τον κύριο και την κυρία Papsdorf, όσον αφορά την Isoplus Sondershausen. Όμως, μια επιχείρηση δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη όταν διαδέχεται στα δικαιώματά τους φυσικά πρόσωπα, τα οποία κατείχαν μερίδια στο κεφάλαιο εταιρίας η οποία διέπραξε την παράβαση και τα οποία, ως απλοί κάτοχοι των μεριδίων, δεν αποτελούσαν, τα ίδια, επιχειρήσεις κατά την έννοια των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης.

94 Αντίθετα προς τα υποστηριζόμενα από την Επιτροπή, δεν μπορεί να γίνει επίκληση της υπάρξεως πολυαρίθμων μεταλλαγών του ομίλου Henss/Isoplus υπό τη διεύθυνση του κ. Henss. Ο λόγος για τον οποίο η HFB GmbH και, ως εκ τούτου, η HFB KG ιδρύθηκαν ήταν η διευκόλυνση ενδεχόμενης ομαδικής πωλήσεως διαφόρων μεριδίων συμμετοχής σε επιχειρήσεις αστικής θερμάνσεως. Συγκεκριμένα, ορισμένες αυξήσεις του εταιρικού κεφαλαίου και διάφορα μέτρα εισφοράς στις εταιρίες υπαγορεύθηκαν από λογιστικούς λόγους. Οι εν λόγω μεταβολές του κεφαλαίου έλαβαν χώρα και τα εν λόγω μέτρα ελήφθησαν μετά την παύση της παραβάσεως, ακόμα δε και, ως προς ορισμένες μεταβολές και ορισμένα μέτρα, μετά την έκδοση της αποφάσεως.

95 Η καθής παρατηρεί ότι οι HFB GmbH και HFB KG μπορούν να θεωρηθούν ως συνυπεύθυνες για τις παραβάσεις που διέπραξε ο όμιλος Henss/Isoplus, ανεξαρτή-

τως του γεγονότος ότι οι ίδιες οι επιχειρήσεις αυτές δεν παρέβησαν τους κανόνες ανταγωνισμού και δεν διαδέχθησαν, σε όλα τα δικαιώματα και σε όλες τις υποχρεώσεις τους, επιχειρήσεις οι οποίες είχαν διαπράξει τις παραβάσεις.

- 96 Συγκεκριμένα, κατά την καθής, ένα νομικό πρόσωπο μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο για παραβάσεις διαπραχθείσες από εταιρία της οποίας απέκτησε τον έλεγχο, έστω και αν οι παραβάσεις διαπράχθηκαν πριν από της απόκτηση του ελέγχου της εταιρίας αυτής (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-308/94, Cascades κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-925). Εφόσον η Επιτροπή μπορούσε να θεωρήσει τις HFB GmbH και HFB KG συνυπεύθυνες για τις επίδικες παραβάσεις, μπορούσε να τις περιλάβει επίσης μεταξύ των επιχειρήσεων που υποχρεούνται στην καταβολή του προστίμου (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-339/94 έως T-342/94, Metsä-Serla κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1727).
- 97 Καταλογίζοντας την ευθύνη των διαπραχθεισών παραβάσεων στις HFB GmbH και HFB KG, η Επιτροπή ουδόλως αγνόησε το τεκμήριο αθωότητας. Εν προκειμένω, οι αναδιαρθρώσεις μέσω των οποίων οι HFB GmbH και HFB KG απέκτησαν ορισμένα μερίδια του κ. Henss και, ως εκ τούτου, τον άμεσο έλεγχο επί της Isoplus Rosenheim συνιστούν μεταβολές που έλαβαν χώρα εντός μιας και μόνης επιχειρήσεως και ελέγχονταν από την ενιαία διοίκηση της επιχειρήσεως αυτής.
- 98 Συναφώς, δεν έχει σημασία το ότι οι εταίροι, αυτοί καθαυτούς, δεν αποτελούσαν επιχειρήσεις. Κατά την Επιτροπή, οι επιχειρήσεις μπορούν να συγκροτούνται από διάφορα συστατικά στοιχεία, ορισμένα εκ των οποίων ασκούν δραστηριότητα εκμεταλλεύσεως ενώ άλλα επιτελούν λειτουργία διοικήσεως. Εν προκειμένω, την τελευταία αυτή λειτουργία επιτελούσε και εξακολουθεί να επιτελεί ο κ. Henss, έχοντας μεταβιβάσει ωστόσο ένα μέρος των αρμοδιοτήτων του στην HFB KG την οποία ελέγχει ο ίδιος.
- 99 Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή αναφέρει ότι μπορούσε να θεωρήσει τον κ. Henss προσωπικώς υπεύθυνο για τις παραβάσεις που διέπραξε η Isoplus Rosenheim, καθόσον, κατά το χρονικό διάστημα κατά το οποίο διεπράχθησαν οι παραβάσεις, η

πολιτική της εταιρίας αυτής δεν μπορούσε να καθορίζεται εν αγνοία του, ιδίως μάλιστα όταν άλλες εταιρίες μέλη του ομίλου Henss/Isorplus επίσης μετέσχαν στην παράβαση. Δεδομένου ότι ο κ. Henss ελέγχει την ΗΦΒ GmbH χάρις στο μερίδιο του κεφαλαίου της που κατέχει και εξακολουθεί να ασκεί τα καθήκοντα του γενικού διευθυντή της, η τελευταία αυτή εταιρία καθώς και η ΗΦΒ KG πρέπει να αναγνωρίσουν ότι τους καταλογίζεται το γεγονός ότι ο κ. Henss είχε γνώση των παραβάσεων που είχε διαπράξει η μεταβιβασθείσα εταιρία. Επιπλέον, η αξία των αποκτηθέντων μεριδίων μπορούσε να είχε μεταβληθεί λόγω της παραβάσεως.

100 Τέλος, κατά την καθής, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη, αφενός, το θεμιτό συμφέρον της Επιτροπής να μπορεί να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις της, στο πλαίσιο τυχόν αναγκαστικής εκτελέσεως, από την περιουσία του ομίλου, ανεξαρτήτως των αναδιαρθρώσεων όπως αυτές που έλαβαν χώρα εν προκειμένω, και, αφετέρου, οι δυσκολίες τις οποίες η Επιτροπή μπορεί να αντιμετωπίσει σε περίπτωση που επιχειρήσει αναγκαστική εκτέλεση κατά ιδιώτη. Μια αναδιάρθρωση όπως αυτή της συστάσεως των ΗΦΒ GmbH και ΗΦΒ KG, όπου ο κ. Henss είχε συγχρόνως την ιδιότητα του πωλητή και του αγοραστή, δεν μπορεί να καταλήξει στην απώλεια, εκ μέρους της Επιτροπής, της δυνατότητας να επέμβει κατά του νέου κατόχου των επιμέχων εταιρικών μεριδίων.

B — Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

101 Πρέπει να υπομνησθεί ότι η Επιτροπή συγκέντρωσε τις εταιρίες Henss και Isorplus σε έναν άτυπο όμιλο ο οποίος θεωρήθηκε ως η επιχείρηση που μετέσχε στην παράβαση. Λόγω της ελλείψεως μητρικής εταιρίας εκπροσωπούσας τον όμιλο Henss/Isorplus ή εταιρίας υπεύθυνης για τον συντονισμό της δράσεως του ομίλου, η Επιτροπή καταλόγισε την ευθύνη της παραβάσεως στις εταιρίες που συγκροτούσαν τον όμιλο κατά την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως, μεταξύ των οποίων ήταν και οι ΗΦΒ GmbH και ΗΦΒ KG.

102 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι, εφόσον οι ΗΦΒ GmbH και ΗΦΒ KG δεν υφίσταντο ακόμα κατά τον χρόνο διαπράξεως της παραβάσεως, δεν μπορεί να τους αποδοθεί ευθύνη για την παράβαση λόγω κάποιου ρόλου υποκινήσεως ή συντονισμού του

οποίο διαδραμάτισαν, όσον αφορά τις παράνομες δραστηριότητες, έναντι των λοιπών εταιριών που ανήκαν στον όμιλο Henss/Isorplus (βλ., συναφώς, προμνησθείσα απόφαση Shell κατά Επιτροπής, σκέψη 312).

103 Ομοίως, δεν μπορεί να αποδοθεί ευθύνη για την παράβαση στις HFB GmbH και HFB KG αποκλειστικώς και μόνο διότι ανήκαν στον όμιλο Henss/Isorplus κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως. Πράγματι, για τη παράβαση ευθύνεται, κατ' αρχήν, το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που διηύθυνε την οικεία επιχείρηση κατά τον χρόνο διαπράξεως της παραβάσεως, έστω και αν, κατά τον χρόνο εκδόσεως της περί διαπιστώσεως της παραβάσεως αποφάσεως, η εκμετάλλευση της επιχειρήσεως τελούσε υπό την ευθύνη άλλου προσώπου (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-279/98 P, Cascades κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-9693, σκέψη 78, και C-297/98 P, SCA Holding κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-10101, σκέψη 27). Στην υπό κρίση περίπτωση, ακόμα και αν υποθεθεί ότι οι HFB GmbH και HFB KG λειτουργούν ως εταιρίες χαρτοφυλακίου έχουσες την ευθύνη, εν όλω ή εν μέρει, του ομίλου Henss/Isorplus, εφόσον η κατάσταση αυτή είναι μεταγενέστερη της παραβάσεως, στις δύο αυτές εταιρίες δεν μπορεί να καταλογιστεί η παραβατική συμπεριφορά του ομίλου Henss/Isorplus που προηγήθηκε της ολικής ή μερικής αποκτήσεως του ομίλου.

104 Αυτό δεν θα ίσχυε μόνο στην περίπτωση κατά την οποία το ή τα νομικά πρόσωπα που ευθύνονται για την εκμετάλλευση της επιχειρήσεως έπαυσαν να υφίσταται νομικώς μετά τη διάπραξη της παραβάσεως (απόφαση του Δικαστηρίου της 8ης Ιουλίου 1999, C-49/92 P, Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, Συλλογή 1999, σ. I-4125, σκέψη 145). Όμως, δεν αμφισβητείται ότι οι εταιρίες που εμπλέκονταν στην παράβαση κατά τον χρόνο της διαπράξεώς της εξακολούθουν να υφίστανται.

105 Από τη δικογραφία προκύπτει ότι η Επιτροπή θεωρεί τις HFB GmbH και HFB KG ως αλληλεγγύως ευθυνόμενες για την παράβαση που διέπραξε ο όμιλος Henss/Isorplus, ιδίως λόγω του ότι απέκτησαν από τον κ. Henss τον έλεγχο τον οποίο ο τελευταίος ασκούσε επί των επιχειρήσεων του ομίλου και, ειδικότερα, τον άμεσο έλεγχο επί της Isorplus Rosenheim. Συναφώς, αρκεί η παρατήρηση ότι, στο μέτρο που η Επιτροπή, με την απόφασή της, δεν θεώρησε τον κ. Henss προσωπικώς υπεύθυνο για την παράβαση που διέπραξε ο όμιλος Henss/Isorplus, δεν μπορεί να καταλογιστεί

στις HFB GmbH και HFB KG, λόγω οικονομικής διαδοχής, ευθύνη η οποία, ηθελημένως, δεν είχε διαπιστωθεί προηγουμένως.

- 106 Είναι αληθές ότι, υπό ορισμένες περιστάσεις, παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού μπορεί να καταλογιστεί στον οικονομικό διάδοχο του νομικού προσώπου το οποίο είναι ο δράστης της παραβάσεως, έστω και αν αυτό δεν έχει παύσει να υφίσταται κατά την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως περί διαπιστώσεως της εν λόγω παραβάσεως, ούτως ώστε να μη διακυβευθεί η πρακτική αποτελεσματικότητα των κανόνων αυτών λόγω των επελθουσών μεταβολών, ιδίως, στη νομική μορφή των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων (βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Μαρτίου 1999, T-134/94, NMH Stahlwerke κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-239, σκέψη 127). Ωστόσο, αντίθετα προς την υπόθεση που οδήγησε στην προμνησθείσα απόφαση NMH Stahlwerke κατά Επιτροπής, στην υπό κρίση υπόθεση, τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που εμπλέκονται στην παράβαση συνέχισαν στο ακέραιο τις εμπορικές τους δραστηριότητες, ενώ οι εταιρίες HFB GmbH και HFB KG δεν υπήρχαν ακόμα κατά τον χρόνο διαπράξεως της παραβάσεως.
- 107 Επιπλέον, βάσει των πληροφοριών που παρασχέθηκαν στο Πρωτοδικείο κατά την έγγραφη διαδικασία και, αργότερα, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, δεν μπορεί να συναχθεί η ύπαρξη ελιγμών που καταστρώθηκαν ειδικά προς αποφυγή της επιβολής κυρώσεων λόγω παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού (βλ. προμνησθείσα απόφαση Επιτροπής κατά Anic Partecipazioni, σκέψη 146).
- 108 Κατά συνέπεια, πρέπει να διαπιστωθεί ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε νομική πλάνη θεωρώντας τις HFB KG και HFB GmbH αλληλεγγύως υπεύθυνες για την καταβολή του προστίμου που επιβλήθηκε για τη συμμετοχή στην παράβαση του ομίλου Henss/Isoplus. Επομένως, παρέλκει η εξέταση του δευτέρου και του τρίτου λόγου ακυρώσεως που αφορούν τις HFB GmbH και HFB KG και αντλούνται από προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας και από παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως.
- 109 Συνεπώς, τα άρθρα 3, στοιχείο δ', και 5, στοιχείο δ', της αποφάσεως πρέπει να ακυρωθούν στο μέτρο που αφορούν τις HFB KG και HFB GmbH.

II — Επί των λόγων ακυρώσεως που αφορούν την *Isoplus stille Gesellschaft*

A — Επιχειρήματα των διαδίκων

- 110 Οι προσφεύγουσες, και ιδίως η *Isoplus Hohenberg*, προσάπτουν στην Επιτροπή ότι απηύθυνε την απόφαση και στην *Isoplus stille Gesellschaft*, υπό την ιδιότητά της ως επιχειρήσεως του ομίλου *Henss/Isoplus*. Σύμφωνα με το αυστριακό δίκαιο, η *Isoplus stille Gesellschaft*, ως αφανής εταιρία, δεν είναι νομικό πρόσωπο ούτε εμπορική εταιρία, αλλά απλώς εταιρία η οποία αφορά τις εσωτερικές σχέσεις των εταιριών και, ως τοιαύτη, δεν μπορεί να έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις, των οποίων φορέας μπορεί να είναι μόνον ο κύριος της εκμεταλλεύσεως. Επιπλέον, τον Σεπτέμβριο του 1997, η εταιρία *Isoplus stille Gesellschaft* ελύθη χωρίς εκκαθάριση, τα δε στοιχεία του ενεργητικού της εισηχθήσαν στην εταιρία που την είχε ιδρύσει, την *Isoplus Hohenberg*, υπό μορφή αυξήσεως του κεφαλαίου.
- 111 Στο πλαίσιο αυτό, η *Isoplus Hohenberg* προβάλλει, καταρχάς, λόγο ακυρώσεως αντλούμενο από παράβαση του άρθρου 85 της Συνθήκης, στο μέτρο που η απόφαση απευθύνεται σε αφανή εταιρία η οποία, ελλείψει νομικής ή οιονεί νομικής προσωπικότητας, δεν αποτελεί επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να είναι αποδέκτης αποφάσεως της Επιτροπής στο πλαίσιο διαδικασίας εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης.
- 112 Η *Isoplus Hohenberg* επικαλείται επίσης παράβαση ουσιώδους τύπου, στο μέτρο που η Επιτροπή, με την απόφασή της, επέβαλε πρόστιμο σε επιχείρηση η οποία, ως αφανής εταιρία, δεν είχε τη δυνατότητα να αμυνθεί ως διάδικος ενώπιον δικαστηρίου κατά το αυστριακό δίκαιο και δεν μπορούσε, επομένως, να ασκήσει προσφυγή ενώπιον του Πρωτοδικείου. Επιπλέον, μια τέτοια απόφαση δεν μπορούσε να απευθυνθεί σε επιχείρηση η οποία, ανεξαρτήτως του νομικού χαρακτηρισμού της, δεν υπήρχε πλέον κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως, λόγω της λύσεώς της.

- 113 Εξάλλου, η Isoplus Hohenberg παρατηρεί ότι στην Isoplus stille Gesellschaft δεν εστάλη ανακοίνωση των αιτιάσεων. Διευκρινίζει συναφώς ότι, κατά την ακρόαση της 24ης και της 25ης Νοεμβρίου 1997, δεν κατέστη δυνατόν να εξεταστεί ούτε το αν, κατά το αυστριακό δίκαιο, η αφανής εταιρία έχει νομική ή οιοει νομική προσωπικότητα και της αναγνωρίζεται, ως εκ τούτου, ικανότητα να είναι διάδικος, ούτε το γεγονός ότι η αφανής εταιρία είχε λυθεί, δεδομένου ότι, παρά το σχετικό αίτημα του δικηγόρου της, ο σύμβουλος ακροάσεων δεν πραγματοποίησε χωριστή ακρόαση επί των σημείων αυτών. Κατά συνέπεια, η προσφεύγουσα, στην από 30 Μαρτίου 1998 απάντησή της στην αίτηση παροχής πληροφοριών της 24ης Φεβρουαρίου 1998 (στο εξής: επιστολή της 30ής Μαρτίου 1998), δεν έθιξε το ζήτημα αυτής της αφανούς εταιρίας. Το ζήτημα αυτό δεν τέθηκε παρά με την από 22 Οκτωβρίου 1998 επιστολή προς την Επιτροπή.
- 114 Τέλος, υποστηρίζεται ότι η Επιτροπή παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως που υπέχει, δεδομένου ότι η απόφαση δεν περιέχει εξηγήσεις ως προς το πώς μια αφανής εταιρία του αυστριακού δικαίου μπορεί να είναι αποδέκτρια αποφάσεως της Επιτροπής εκδοθείσας στο πλαίσιο διαδικασίας εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης.
- 115 Η καθής παρατηρεί ότι η εταιρία Isoplus stille Gesellschaft, όπως η ίδια η Isoplus Hohenberg αναφέρει, είχε ήδη παύσει να υφίσταται κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως. Επομένως, η απόφαση δεν παράγει αποτελέσματα έναντι της εταιρίας αυτής. Ωστόσο, από το γεγονός αυτό δεν μπορεί να αντληθεί κανένας λόγος ακυρώσεως της αποφάσεως. Επιπλέον, η ίδια διαπίστωση θα ήταν δυνατή και αν η αφανής εταιρία υφίστατο ακόμα κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως. Όπως η ίδια η Isoplus Hohenberg αναγνωρίζει, η εν λόγω εταιρία δεν είχε νομική προσωπικότητα, οπότε η απόφαση δεν μπορούσε να παραγάγει έναντι της εταιρίας αυτής κανένα έννομο αποτέλεσμα ούτε, κατά συνέπεια, να έχει αρνητικές επιπτώσεις για την εταιρία αυτή.

B — Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 116 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι, ενόψει του ότι η εταιρία Isoplus stille Gesellschaft είχε λυθεί κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως, η απόφαση αυτή δεν παρήγαγε

έννομα αποτελέσματα έναντι της εν λόγω εταιρίας. Κατά συνέπεια, η απόφαση δεν παρήγαγε έννομα αποτελέσματα καθόσον απευθυνόταν στην Isoplus stille Gesellschaft.

- 117 Δεδομένου ότι η Isoplus Hohenberg, η οποία εξακολουθεί να είναι ο φορέας των τυχόν δικαιωμάτων και υποχρεώσεων της Isoplus stille Gesellschaft, είναι η ίδια αποδέκτρια της απόφασης, το γεγονός ότι η Isoplus stille Gesellschaft περιελήφθη μεταξύ των αποδεκτών της απόφασης δεν είχε την παραμικρή έννομη συνέπεια έναντι της Isoplus Hohenberg, πέραν αυτής που απορρέει από το ότι η απόφαση απευθύνθηκε στην τελευταία αυτή εταιρία και τη θεώρησε αλληλεγγύως υπεύθυνη για το πρόστιμο που επιβλήθηκε στον όμιλο Henss/Isoplus.
- 118 Εφόσον η απόφαση δεν παράγει αποτελέσματα στο μέτρο που απευθύνεται και αναφέρεται στην Isoplus stille Gesellschaft, η προσφυγή, όσον αφορά την εταιρία αυτή, στερείται αντικειμένου και, επομένως, δεν χρειάζεται να αποφανθεί το Πρωτοδικείο συναφώς.

IV — *Επί των προβαλλομένων λόγων ακυρώσεως που αφορούν όλες τις προσφεύγουσες*

- 119 Όσον αφορά το σύνολο των προσφευγουσών, προβάλλονται πέντε λόγοι ακυρώσεως. Ο πρώτος λόγος αντλείται από πλάνη περί τα πράγματα και νομική πλάνη κατά την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Ο δεύτερος λόγος αντλείται από προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας. Ο τρίτος λόγος αντλείται από το παράνομο των κατευθυντηρίων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ (ΕΕ C 9, σ. 3, στο εξής: «νέες κατευθυντήριες γραμμές» ή «κατευθυντήριες γραμμές»). Ο τέταρτος λόγος ακυρώσεως αντλείται από παράβαση των κανόνων περί των προστίμων στον τομέα

του ανταγωνισμού, παραβίαση γενικών αρχών και σφάλματα εκτιμήσεως κατά την επιμέτρηση του προστίμου. Ο πέμπτος λόγος αντλείται από παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως.

A — Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από πλάνη περί τα πράγματα και νομική πλάνη κατά την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης

1. Επί της συμμετοχής στην παράβαση πριν από τον Οκτώβριο του 1994

120
έως
181

[...]

β) Επί της νομικής εκτιμήσεως

182 Όσον αφορά την εκ μέρους της Επιτροπής νομική εκτίμηση των διαπιστωθέντων πραγματικών περιστατικών πριν από τον Οκτώβριο του 1994, οι προσφεύγουσες διατυπώνουν, κατ' ουσίαν, έξι αιτιάσεις. Πρώτον, οι προσφεύγουσες καταγγέλλουν τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως «πλέγμα[τος] συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών». Δεύτερον, οι προσφεύγουσες αμφισβητούν τον χαρακτηρισμό των διαπιστωθεισών συμπεριφορών ως συμφωνίας. Τρίτον, οι προσφεύγουσες αμφισβητούν την έννοια των εναρμονισμένων πρακτικών της οποίας έκανε χρήση η Επιτροπή. Τέταρτον, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή εκτίμησε εσφαλμένως τις έννομες συνέπειες της συμμετοχής σε συνάντηση έχουσα ως αντικείμενο τη βλάβη του ανταγωνισμού. Πέμπτον, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή έσφαλε όσον αφορά το βάρος αποδείξεως σχετικά με τη συμμετοχή σε ολική σύμπραξη. Έκτον, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι παρέλειψε να εκτιμήσει την ατομική ευθύνη των εταιριών που θεωρήθηκαν ως ανήκουσες στον όμιλο Henss/Isoplus.

ι) Επί του χαρακτηρισμού της παραβάσεως ως «πλέγμα[τος] συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών»

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 183 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν τα όσα εκθέτει η Επιτροπή στις αιτιολογικές σκέψεις 131 και 132 της απόφασης, σύμφωνα με τις οποίες, στην περίπτωση περίπλοκης συμπράξεως μεγάλης διάρκειας, στηριζομένης σε σειρά εναρμονισμένων πρακτικών και συμφωνιών εντασσομένων σε μια συμπεριφορά υιοθετηθείσα από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις προς επίδιωξη κοινού στόχου, ήτοι την παρεμπόδιση ή τη νόθευση του ανταγωνισμού, η Επιτροπή έχει το δικαίωμα να θεωρήσει ότι υφίσταται ενιαία και διαρκής παράβαση. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή κακώς υποστηρίζει ότι, στην περίπτωση αυτή, δεν είναι απαραίτητο να χαρακτηρίσει την παράβαση, υπάγοντάς τη σε μία μόνο από τις δύο κατηγορίες, είτε ως συμφωνία είτε ως εναρμονισμένη πρακτική.
- 184 Οι προσφεύγουσες υπενθυμίζουν ότι δεν είναι απαραίτητο, ούτε στην περίπτωση συμφωνίας κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, ούτε στην περίπτωση μιας «συμφωνίας κυρίων» έχουσας ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, να καταδειχθεί ότι πράγματι υπήρξε περιορισμός του ανταγωνισμού. Αντιθέτως, όσον αφορά τις εναρμονισμένες πρακτικές, ελλείψει εκουσίου συντονισμού των συμπεριφορών που έχουν ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, στην Επιτροπή εναπόκειται να αποδείξει ότι οι εναρμονισμένες πρακτικές είχαν πράγματι ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Ενόψει της διακρίσεως που υφίσταται μεταξύ των εννοιών της συμφωνίας και της εναρμονισμένης πρακτικής, η Επιτροπή δεν μπορεί να καταλήξει στην ύπαρξη ενιαίας παραβάσεως του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης όταν οι παραβάσεις της εν λόγω διατάξεως έχουν περιβληθεί διάφορες μορφές. Συγκεκριμένα, ο σεβασμός της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας απαιτεί να διευκρινίζονται, στην απόφαση που εκδίδεται κατ' εφαρμογήν του κανονισμού 17, όλα τα υλικά στοιχεία της παραβάσεως του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.
- 185 Η καθής παρατηρεί ότι, εν προκειμένω, οι συμφωνίες και οι εναρμονισμένες πρακτικές που τέθηκαν σε εφαρμογή κατά την επίμαχη περίοδο αποτελούσαν μέρος ενός

συστήματος περιοδικών συναντήσεων με σκοπό τη ρύθμιση της αγοράς μέσω του καθορισμού τιμών και ποσοτώσεων. Εφόσον η συμπεριφορά αυτή εκδηλώθηκε εν μέρει στο πλαίσιο συμφωνιών και εν μέρει στο πλαίσιο εναρμονισμένων πρακτικών, βασίμως μπορούσε η Επιτροπή να διαπιστώσει, με το άρθρο 1 της απόφασης, την ύπαρξη συμφωνίας ή εναρμονισμένης πρακτικής. Πράττοντας αυτό, η Επιτροπή ούτε παρανόησε τις έννοιες της συμφωνίας και της εναρμονισμένης πρακτικής ούτε παραβίασε τις γενικές αρχές του δικαίου.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

186 Κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο μιας σύνθετης παραβάσεως, στην οποία ενεπλάκησαν πλείονες παραγωγοί επί σειράν ετών και η οποία αποσκοπούσε στην από κοινού ρύθμιση της αγοράς, δεν μπορεί να απαιτηθεί από την Επιτροπή να χαρακτηρίσει επακριβώς την παράβαση, ως προς κάθε μία επιχείρηση και σε κάθε δεδομένο χρονικό σημείο, ως συμφωνία ή ως εναρμονισμένη πρακτική, εφόσον, εν πάση περιπτώσει, το άρθρο 85 της Συνθήκης αφορά αμφότερες τις μορφές παραβάσεως. Έτσι, η Επιτροπή έχει το δικαίωμα να χαρακτηρίσει μια τέτοια ενιαία παράβαση ως «συμφωνία και εναρμονισμένη πρακτική» ή, ακόμα, ως συμφωνία «και/ή» εναρμονισμένη πρακτική, στο μέτρο που η παράβαση αυτή ενέχει στοιχεία που πρέπει να χαρακτηριστούν ως «συμφωνία» και στοιχεία που πρέπει να χαρακτηριστούν ως «εναρμονισμένη πρακτική» (απόφαση του Πρωτοδικείου της 17ης Δεκεμβρίου 1991, T-7/89, Hercules Chemicals κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-1711, σκέψη 264). Πράγματι, θα ήταν τεχνητή η κατάτμηση μιας διαρκούς συμπεριφοράς, χαρακτηριζομένης από έναν ενιαίο στόχο, ώστε να θεωρηθεί ως πλείονες χωριστές παραβάσεις (προμνησθείσα απόφαση Hercules Chemicals κατά Επιτροπής, σκέψη 263).

187 Σε μια τέτοια κατάσταση, ο διπλός χαρακτηρισμός πρέπει να νοηθεί όχι ως χαρακτηρισμός που προϋποθέτει ταυτόχρονα και σωρευτικά την απόδειξη του ότι καθένα από τα πραγματικά αυτά στοιχεία εμφανίζει τα συστατικά στοιχεία και της συμφωνίας και της εναρμονισμένης πρακτικής, αλλά ως προσδιορίζων ένα σύνθετο όλον, που περιέχει πραγματικά στοιχεία από τα οποία ορισμένα χαρακτηρίστηκαν ως συμφωνία και άλλα ως εναρμονισμένη πρακτική κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, το οποίο δεν προβλέπει κάποιον ειδικό χαρακτηρισμό γι' αυτού του είδους τη σύνθετη παράβαση (προμνησθείσα απόφαση Hercules Chemicals κατά Επιτροπής, σκέψη 264).

- 188 Αν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης διακρίνει την έννοια της «εναρμονισμένης πρακτικής» από την έννοια της «συμφωνίας μεταξύ επιχειρήσεων» ή της «αποφάσεως ενώσεων επιχειρήσεων», το πράττει για να περιλάβει στις απαγορεύσεις της διατάξεως αυτής διάφορες μορφές συντονισμού και συμπαιγνίας μεταξύ επιχειρήσεων (προμνησθείσα απόφαση ΙCΙ κατά Επιτροπής, σκέψη 64). Αυτό δεν σημαίνει ότι διάφορες μορφές διαγωγής — που έχουν το ίδιο αντίθετο στον ανταγωνισμό αντικείμενο και καθεμιά από τις οποίες, λαμβανόμενη μεμονωμένα, εμπίπτει στην έννοια της «συμφωνίας», της «εναρμονισμένης πρακτικής» ή της «αποφάσεως ενώσεων επιχειρήσεων» — δεν μπορούν να συνιστούν διαφορετικές εκδηλώσεις μιας και της αυτής παραβάσεως του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Συνεπώς, ένα σύνολο εκδηλώσεων συμπεριφοράς πλειόνων επιχειρήσεων μπορεί να συνιστά έκφραση ενιαίας και σύνθετης παραβάσεως που εμπίπτει εν μέρει στην έννοια της συμφωνίας και εν μέρει στην έννοια της εναρμονισμένης πρακτικής (προμνησθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, σκέψεις 112 έως 114).
- 189 Αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, η Επιτροπή είχε δικαίωμα να δηλώσει ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, δεν είναι απαραίτητο να χαρακτηρίσει την παράβαση κατατάσσοντάς τη σε μία μόνο από τις δύο κατηγορίες, δηλαδή την κατηγορία των συμφωνιών ή την κατηγορία των εναρμονισμένων πρακτικών.
- 190 Πράγματι, η σύγκριση μεταξύ της εννοίας της συμφωνίας και της εννοίας της εναρμονισμένης πρακτικής κατά το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης προδίδει ότι, από υποκειμενική άποψη, καταλαμβάνουν μορφές συμπαιγνίας που μετέχουν της ίδιας φύσεως και διακρίνονται μόνο κατά την έντασή τους και τις μορφές υπό τις οποίες εκδηλώνονται. Επομένως, οι έννοιες αυτές περιέχουν μεν διαφορετικά εν μέρει συστατικά στοιχεία, χωρίς όμως να είναι ασυμβίβαστες μεταξύ τους. Άρα, η Επιτροπή δεν υποχρεούται να χαρακτηρίσει ως συμφωνία ή ως εναρμονισμένη πρακτική καθεμιά από τις διαπιστωθείσες εκδηλώσεις συμπεριφοράς, αλλά μπορεί να χαρακτηρίσει ορισμένες μεν από αυτές κυρίως ως «συμφωνίες», άλλες δε επικουρικώς ως «εναρμονισμένες πρακτικές» (προμνησθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, σκέψεις 131 και 132).
- 191 Μια τέτοια ερμηνεία δεν καταλήγει σε απαράδεκτες συνέπειες από πλευράς αποδείξεως. Αφενός μεν η Επιτροπή εξακολουθεί να υποχρεούται ν' αποδείξει ότι καθεμιά από τις διαπιστωθείσες εκδηλώσεις συμπεριφοράς εμπίπτει όντως στην

απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, ως συμφωνία, εναρμονισμένη πρακτική ή απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων. Αφετέρου δε οι επιχειρήσεις στις οποίες προσάπτεται συμμετοχή στην παράβαση έχουν τη δυνατότητα να αμφισβητήσουν, για καθεμιά από αυτές τις εκδηλώσεις συμπεριφοράς, τον χαρακτηρισμό ή τους χαρακτηρισμούς τους οποίους έχει δεχθεί η Επιτροπή, ισχυριζόμενες ότι η τελευταία δεν απέδειξε τα συστατικά στοιχεία των διαφόρων μορφών των φερομένων παραβάσεων (προμνησθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, σκέψεις 134 έως 136).

192 Επομένως, η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε νομική πλάνη χαρακτηρίζοντας την επίμαχη παράβαση, στο άρθρο 1 των ουσιαστικών διατάξεων της αποφάσεως, ως «πλέγμα συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών», χωρίς να την κατατάξει σε μία από τις δύο αυτές κατηγορίες.

ii) Επί του χαρακτηρισμού των διαπιστωθεισών συμπεριφορών ως συμφωνίας

Επιχειρήματα των διαδίκων

193 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν, όσον αφορά την έννοια της συμφωνίας κατά το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, ότι από την κύρωση της αυτοδικαίας ακυρότητας που προβλέπει το άρθρο 85, παράγραφος 2, της Συνθήκης προκύπτει ότι μια τέτοια συμφωνία πρέπει να εμπεριέχει νομική δέσμευση. Συνεπώς, η αποκαλούμενη «συμφωνία κυρίων» δεν έχει σχέση με την έννοια «συμφωνία». Εφόσον οι επιχειρήσεις δεν έχουν ακόμα συμφωνήσει μεταξύ τους, η συμπεριφορά τους δεν μπορεί να χαρακτηριστεί παρά ως απόπειρα συμφωνίας, η οποία, κατά το κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού, δεν επισύρει πρόστιμο.

194 Κατά τις προσφεύγουσες, δεν υπήρξε συμφωνία κατά τη διάρκεια της εξεταζομένης περιόδου, δεδομένου ότι μόλις το φθινόπωρο του 1994 συνήφθη συμφωνία περί τιμών και περί ποσοστώσεων.

- 195 Όσον αφορά το σύστημα ποσοτώσεων, το οποίο, κατά την Επιτροπή, καθιερώθηκε τον Αύγουστο ή τον Σεπτέμβριο του 1993, η Επιτροπή αναφέρει μάλιστα, στην πενηκοστή πρώτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, σχετικά με τους στόχους που είχαν συμφωνηθεί για τη γερμανική αγορά για το 1994, ότι «φαίνεται» ότι υπήρξε γενική σύμπτωση απόψεων, πράγμα που υπονοεί, κατά τις προσφεύγουσες, ότι δεν υπήρξε τέτοια σύμπτωση απόψεων. Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις που περιέχονται στην ίδια αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, η Ταrco διατύπωσε επιφυλάξεις όσον αφορά τις ποσοτώσεις. Στην πενηκοστή δεύτερη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, η Επιτροπή διευκρινίζει, εξάλλου, ότι στην πραγματικότητα ουδέποτε επιτεύχθηκε τέτοια συμφωνία. Ανεξαρτήτως του ότι οι προσφεύγουσες ουδέποτε συνήψαν τέτοια συμφωνία ή ουδέποτε συνεργάστηκαν για την επίτευξή της, τα πραγματικά περιστατικά που επικαλείται η Επιτροπή μπορούν να χαρακτηριστούν το πολύ ως απόπειρα συμφωνίας.
- 196 Κακώς υποστηρίζει η Επιτροπή, στην εκαοστή τριακοστή έβδομη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεώς της, ότι οι «υποτυπώδεις, χαλαροί και, συχνά, αποσπασματικοί» διακανονισμοί που είχαν επιτευχθεί εκτός Δανίας πριν από το 1994 συνιστούσαν, εν πάση περιπτώσει, παραβάσεις του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Συγκεκριμένα, οι υποτυπώδεις συμφωνίες ήταν συμφωνίες που δεν υπήρχαν ακόμα, καθόσον οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις δεν είχαν διαμορφώσει ακόμα κοινή βούληση. Κατά συνέπεια, αυτοί οι αποσπασματικοί και υποτυπώδεις διακανονισμοί δεν αποτελούσαν παρά απόπειρες συμφωνίας οι οποίες δεν επισύρουν πρόστιμο.
- 197 Εν πάση περιπτώσει, όχι μόνον η Henss Rosenheim και, ως εκ τούτου, ο όμιλος Henss/Isoplus δεν συμμορφώθηκαν προς τα αποτελέσματα των συνανήσεων που μνημονεύονται στην απόφαση, αλλά αποστασιοποιήθηκαν μάλιστα ανοικτά από τα αποτελέσματα αυτά. Η επέμβαση του δικηγόρου της επιχειρήσεως και η υποβολή καταγγελίας ενώπιον διαιτητικού δικαστηρίου από τη Henss Rosenheim κατά της ABB Isolrohr δεν μπορούν να ερμηνευθούν, σύμφωνα με τη νομολογία, παρά ως ανοικτή αποστασιοποίηση από τα αποτελέσματα των συνανήσεων αυτών.
- 198 Η καθής παρατηρεί ότι, σύμφωνα με τη νομολογία, προς διαπίστωση της υπάρξεως συμφωνίας, αρκεί οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις να έχουν εκδηλώσει την κοινή βούλησή τους να υιοθετήσουν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά στην αγορά. Ουδόλως απαιτείται να έχουν δημιουργήσει οι ενδιαφερόμενοι έννομο δεσμό. Στο πλαίσιο

αυτό, η αύξηση των τιμών που αποφασίστηκε τον Οκτώβριο ή τον Δεκέμβριο του 1991, το σύστημα των ποσοτώσεων που καθιερώθηκε τον Αύγουστο ή τον Σεπτέμβριο του 1993 καθώς και ο τιμοκατάλογος που καθιερώθηκε τον Μάιο και τον Αύγουστο του 1994 έχουν τον χαρακτήρα συμφωνίας.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 199 Κατά πάγια νομολογία, για να υφίσταται συμφωνία κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, αρκεί οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις να έχουν εκδηλώσει την κοινή τους βούληση να συμπεριφερθούν στην αγορά κατά ορισμένο τρόπο (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1970, 41/69, ACF Chemiefarma κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 397, σκέψη 112, και της 29ης Οκτωβρίου 1980, 209/78 έως 215/78 και 218/78, Van Landewyck κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 207, σκέψη 86· απόφαση του Πρωτοδικείου της 24ης Οκτωβρίου 1991, T-1/89, Rhône-Poulenc κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-867, σκέψη 120).
- 200 Αυτό συμβαίνει όταν, μεταξύ διαφόρων επιχειρήσεων, υπάρχει «συμφωνία κυριών» αντιπροσωπεύουσα την πιστή έκφραση μιας τέτοιας κοινής βουλήσεως και αφορά περιορισμό του ανταγωνισμού (προιμνησθείσα απόφαση ACF Chemiefarma κατά Επιτροπής, σκέψη 112, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, T-141/89, Tréfileurope κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-791, σκέψη 96). Υπ' αυτές τις συνθήκες, παρέλκει να ερευνηθεί αν οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις θεωρούσαν ότι δεσμεύονταν — νομικώς, πραγματικώς ή ηθικώς — να ακολουθήσουν τη συμφωνηθείσα μεταξύ τους συμπεριφορά (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-347/94, Mayr-Melnhof κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1751, σκέψη 65).
- 201 Αντίθετα προς τα υποστηριζόμενα από τις προσφεύγουσες, δεν μπορεί να συναχθεί αντίθετο συμπέρασμα από την κύρωση της ακυρότητας που προβλέπει το άρθρο 85, παράγραφος 2, της Συνθήκης και η οποία αφορά τις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες όντως υφίσταται νομική υποχρέωση. Πράγματι, το γεγονός ότι η κύρωση αυτή δεν μπορεί, ως εκ της φύσεώς της, να εφαρμοστεί παρά μόνο στις συμφωνίες που έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα δεν σημαίνει ότι οι συμφωνίες που δεν έχουν τέτοιο χαρακτήρα δεν εμπίπτουν στην απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

- 202 Στην υπό κρίση περίπτωση, η Επιτροπή έκρινε, στην εκατοστή τριακοστή έβδομη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, ότι όσον αφορά τους εκτός δανικής αγοράς διακανονισμούς προ του 1994, συνήφθη ρητή συμφωνία, τουλάχιστον, για μεν την αύξηση των τιμών στη Γερμανία από 1ης Ιανουαρίου 1992, σχετικά δε με τον καθορισμό των τιμών και την κατανομή των σχεδίων στην Ιταλία καθώς και σχετικά με το σύστημα ποσοτώσεων υπό μορφή μεριδίων αγοράς τον Αύγουστο του 1993. Όσον αφορά τη συμμετοχή των προσφευγουσών στη σύμπραξη πριν από τον Οκτώβριο του 1994, δεν αμφισβητείται ότι η Επιτροπή εξέλαβε ως συμφωνία, πρώτον, την αύξηση των τιμών στη γερμανική αγορά για το 1992, η οποία αποφασίστηκε τον Οκτώβριο ή τον Δεκέμβριο του 1991, δεύτερον, το σύστημα ποσοτώσεων που καθιερώθηκε τον Αύγουστο ή τον Σεπτέμβριο του 1993 και, τρίτον, τον τιμοκατάλογο που καθιερώθηκε τον Μάιο και τον Αύγουστο του 1994.
- 203 Συναφώς, το Πρωτοδικείο παραπέμπει στις ανωτέρω σκέψεις 137 έως 181, όπου διαπίστωσε ότι η Επιτροπή, βάσει του συνόλου των αποδείξεων που συγκέντρωσε, καλώς θεώρησε ότι ο όμιλος Henss/Isoplus μετείχε στη συμφωνία που συνήφθη, το αργότερο, στις 10 Δεκεμβρίου 1991 σχετικά με την αύξηση των μεικτών τιμών στη Γερμανία, στη συμφωνία σχετικά με τον διαμερισμό της γερμανικής αγοράς που συνήφθη, το αργότερο, τον Σεπτέμβριο του 1993 και σε συμφωνία για την καθιέρωση τιμοκαταλόγου, η οποία ελήφθη κατά τις συναντήσεις του Μαΐου και του Αυγούστου του 1994.
- 204 Ως προς το ζήτημα αυτό, η εναντίωση της Henss Rosenheim στις αυξήσεις των τιμών των αντιπροσωπειών τις οποίες επέβαλε η ABB Isolrohr δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποστασιοποίηση έναντι των λοιπών μελών της συμπράξεως, δεδομένου ότι η εναντίωση αυτή αφορούσε αποκλειστικά τις τιμές αντιπροσωπείας που χρησιμοποιούνταν στο πλαίσιο της εμπορικής αντιπροσωπείας της Henss Rosenheim και όχι τις τιμές πωλήσεως που καθόρισαν οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις για τη γερμανική αγορά.
- 205 Όσον αφορά τη συμφωνία για τον διαμερισμό της γερμανικής αγοράς, που επετεύχθη τον Αύγουστο του 1993, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι η Επιτροπή διαπίστωσε την απουσία κοινής βουλήσεως, αναφέροντας, στην πενηκοστή πρώτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, ότι «[φαινόταν]» ότι υπήρξε γενική σύμπτωση απόψεων. Στο σημείο αυτό, το ρήμα «φαιίνεται» δεν μπορεί να εκληφθεί παρά ως δηλωτικό της πεποιθήσεως της Επιτροπής ότι, από τις συγκεκριμένες περιστάσεις, μπορούσε να συναχθεί ότι είχε σημειωθεί τότε γενική σύμπτωση απόψεων ως προς

ένα σύστημα ποσοτώσεων. Ομοίως, το γεγονός ότι η Tarco διατύπωσε επιφυλάξεις όσον αφορά το μερίδιό της στην αγορά δεν εμπόδισε την Επιτροπή να διαπιστώσει ότι υπήρξε συμφωνία επί της αρχής. Πράγματι, από την απάντηση της ABB προκύπτει ότι, κατά τις διαπραγματεύσεις, τον Απρίλιο και τον Μάιο του 1993, για την επίτευξη συμφωνίας ως προς τις τιμές, η Tarco «αρνήθηκε να συμμετάσχει σε οποιαδήποτε συμφωνία ως προς τις τιμές χωρίς παράλληλη συμφωνία ως προς τα ποσοστιαία μερίδια αγοράς», λόγω του ότι «η Tarco δεν δεχόταν παραγγελίες όταν δεν εφάρμοζε επιθετική ανταγωνιστική πολιτική ως προς τις τιμές». Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω στη σκέψη 153, η θέση της Tarco εκφράστηκε με το αίτημά της να της χορηγηθεί ποσόστωση υψηλότερη από το 17 % που προβλεπόταν με βάση τον διεξαχθέντα ανεξάρτητο οικονομικό έλεγχο, πράγμα που οδήγησε στη χορήγηση, με μεταγενέστερη πρόταση, μεγαλύτερου μεριδίου αγοράς. Όμως, από τη θέση αυτή δεν μπορεί να συναχθεί ότι η Tarco εναντιώθηκε στην ιδέα του διαμερισμού της γερμανικής αγοράς.

206 Αντίθετα προς τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, τα πραγματικά περιστατικά που επικαλείται η Επιτροπή δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως απλή απόπειρα συμφωνίας. Πράγματι, από τις διαδοχικές συναντήσεις κατά τις οποίες διεξήχθησαν συζητήσεις σχετικά με την κατανομή των μεριδίων αγοράς προκύπτει ότι, τουλάχιστον σε κάποια στιγμή, οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις εξέφρασαν την κοινή τους βούληση να συμπεριφερθούν στην αγορά κατά έναν ορισμένο τρόπο. Όπως σημειώθηκε ανωτέρω στις σκέψεις 151 έως 157, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, έστω και αν δεν υπήρξε συμφωνία ως προς όλα τα στοιχεία που αποτελούσαν το αντικείμενο των διαπραγματεύσεων, οι διαπραγματεύσεις αυτές, επί ορισμένο χρονικό διάστημα εντός του 1993, κυριαρχήθηκαν από την κοινή βούληση για περιορισμό του ανταγωνισμού στη γερμανική αγορά μέσω του καθορισμού μεριδίων αγοράς για κάθε επιχειρηματία.

207 Στο πλαίσιο αυτό, η παρατήρηση της Επιτροπής, στην εκατοστή τριακοστή έβδομη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, ότι «είναι πολύ πιθανό οι ρυθμίσεις αυτές να ήταν πράγματι υποτυπώδεις, χαλαρές και, συχνά, αποσπασματικές» δεν μπορεί να νοηθεί ως υποδηλώνουσα ότι, όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά τα οποία η Επιτροπή χαρακτηρίζει ως συμφωνία, δεν υπήρχε ακόμα, μεταξύ των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων, κοινή βούληση να συμπεριφερθούν στην αγορά κατά έναν ορισμένο τρόπο. Πράγματι, η παρατήρηση της Επιτροπής, αναφέροντας ότι οι διακανονισμοί δεν αφορούσαν πάντοτε το σύνολο των στοιχείων που αποτελούσαν το αντικείμενο των διαπραγματεύσεων ούτε όλες τις πιθανές λεπτομέρειες και είχαν σποραδικό και όχι διαρκή χαρακτήρα, ουδόλως αποκλείει να κατέληξαν οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις, επί ενός ή πλειόνων στοιχείων, σε συμφωνία έχουσα ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού στην οικεία αγορά.

208 Συνεπώς, η αιτίαση που διατυπώνουν οι προσφεύγουσες πρέπει να απορριφθεί.

iii) Επί της εννοίας των εναρμονισμένων πρακτικών

Επιχειρήματα των διαδίκων

209 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι, όσον αφορά τις εναρμονισμένες πρακτικές, εν απουσία εκουσίου συντονισμού των συμπεριφορών που είχαν ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, η Επιτροπή όφειλε να αποδείξει ότι οι εναρμονισμένες πρακτικές είχαν όντως ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Εν προκειμένω, η ίδια η Επιτροπή αναγνώρισε, ωστόσο, όσον αφορά τον προ του Οκτωβρίου 1994 χρόνο, ότι, εκτός δανικής αγοράς, οι τιμές συνεχώς μειώνονταν από τον Οκτώβριο του 1990 και μετά, ιδίως στη γερμανική αγορά.

210 Η καθής υποστηρίζει ότι στηρίχθηκε στον ορισμό των εναρμονισμένων πρακτικών που έχει δοθεί από τη νομολογία. Στο πλαίσιο αυτό, έκρινε, στην εκατοστή τριακοστή όγδοη αιτιολογική σκέψη της απόφασης, ότι, στην υπό κρίση περίπτωση, η ανταλλαγή επιχειρηματικών πληροφοριών που κανονικά θεωρούνται εμπιστευτικές συνιστούσαν εναρμονισμένες πρακτικές. Το γεγονός ότι οι τιμές στη Γερμανία μειώθηκαν κατά την επίμαχη περίοδο δεν αντιφάσκει, από νομικής απόψεως, προς την ύπαρξη εναρμονισμένων πρακτικών· το πολύ θα μπορούσε να δημιουργήσει αμφιβολίες ως προς την επιτυχία της συμπράξεως. Εξάλλου, η Επιτροπή προσκόμισε αποδείξεις που αφορούν ευθέως επαφές συμπαιγνιακού χαρακτήρα μεταξύ των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 211 Κατά πάγια νομολογία, η έννοια της εναρμονισμένης πρακτικής αφορά μορφή συντονισμού μεταξύ επιχειρήσεων που, χωρίς να φθάνει μέχρι τη σύναψη κατά κυριολεξίαν συμβάσεως, αντικαθιστά ηθελημένα τους κινδύνους που ενέχει ο ανταγωνισμός με την έμπρακτη συνεργασία των επιχειρήσεων αυτών (απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Δεκεμβρίου 1975, 40/73 έως 48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 και 114/73, Suiker Unie κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1975, σ. 507, σκέψη 26, και προμνησθείσα απόφαση της 8ης Ιουλίου 1999, Hüls κατά Επιτροπής, σκέψη 158).
- 212 Από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι τα κριτήρια συντονισμού και συνεργασίας πρέπει να νοούνται υπό το φως της αντίληψης που είναι συνυφασμένη με τις περί ανταγωνισμού διατάξεις της Συνθήκης, κατά την οποία κάθε επιχειρηματίας πρέπει να καθορίζει κατά τρόπο αυτόνομο την πολιτική που προτίθεται να ακολουθήσει στην κοινή αγορά. Αυτή η απαίτηση αυτονομίας δεν αποκλείει μεν το δικαίωμα των επιχειρηματιών να προσαρμόζονται επιτηδείως στη διαπιστούμενη ή αναμενόμενη συμπεριφορά των ανταγωνιστών τους, πλην όμως αντιτίθεται αυστηρώς σε κάθε άμεση ή έμμεση επαφή μεταξύ των επιχειρηματιών αυτών δυνάμενη είτε να επηρεάσει τη συμπεριφορά ενός υφισταμένου ή δυνητικού ανταγωνιστή στην αγορά, είτε να αποκαλύψει σε έναν ανταγωνιστή τη συμπεριφορά που ο επιχειρηματίας έχει αποφασίσει ή σκέπτεται να ακολουθήσει στην αγορά, όταν οι επαφές αυτές έχουν ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα τη δημιουργία συνθηκών ανταγωνισμού μη αντιστοιχουσών στις κανονικές συνθήκες της εν λόγω αγοράς, λαμβανομένων υπ' όψη της φύσεως των προϊόντων ή των παρεχομένων υπηρεσιών, της σπουδαιότητας και του αριθμού των επιχειρήσεων και του όγκου της αγοράς αυτής (προμνησθείσες αποφάσεις Suiker Unie κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 173 και 174, της 8ης Ιουλίου 1999, Hüls κατά Επιτροπής, σκέψεις 159 και 160, και Rhône-Poulenc κατά Επιτροπής, σκέψη 121).
- 213 Επιπλέον, από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης προκύπτει ότι η εναρμονισμένη πρακτική ενέχει, πέραν της διαβουλεύσεως μεταξύ των επιχειρήσεων, και συμπεριφορά στην αγορά συνακόλουθη προς αυτή τη διαβούλευση και σχέση αιτίου και αιτιατού μεταξύ των δύο αυτών στοιχείων (προμνησθείσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, σκέψη 118, και Hüls κατά Επιτροπής, σκέψη 161).

- 214 Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να εκτιμηθούν οι παρατηρήσεις της Επιτροπής, στο δεύτερο εδάφιο της εκατοστής τριακοστής όγδοης αιτιολογικής σκέψης της αποφάσεως, σύμφωνα με τις οποίες «ακόμη και αν η έννοια της “συμφωνίας” δεν καλύπτει τα στάδια της διαδικασίας διαπραγματεύσεων που οδήγησαν στη σύναψη ολοκληρωμένης συμφωνίας, η επίμαχη συμπεριφορά εξακολουθεί να εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 85 ως εναρμονισμένη πρακτική». Πρέπει να παρατηρηθεί ότι, συναφώς, η Επιτροπή χαρακτηρίζει τη δομή των τακτικών συναντήσεων ως «[πλαίσιο ανταλλαγής] επιχειρηματικών πληροφοριών που κανονικά θεωρούνται εμπιστευτικές [...] [πλαίσιο το οποίο] πρέπει να είχε οδηγήσει στην επίτευξη ενός βαθμού σύμπνοιας, αμοιβαιότητας και μερικής ή υπό όρους συμφωνίας ως προς τη συμπεριφορά των παραγωγών», υπογραμμίζει δε ότι «οι μετέχουσες επιχειρήσεις δεν είναι δυνατό να μην έλαβαν υπόψη, άμεσα ή έμμεσα, τις πληροφορίες που περιείχονταν εις γνώσιν τους κατά τη διάρκεια των τακτικών αυτών συναντήσεων».
- 215 Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, για τον προ του Οκτωβρίου 1994 χρόνο, διάφορα έγγραφα πιστοποιούν ότι, το 1992 και το 1993, ο όμιλος Henss/Isoplus μετέσχε επανειλημμένως σε ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τα μερίδια της αγοράς. Αυτό συμβαίνει, όπως διαπιστώθηκε ανωτέρω στις σκέψεις 146, 148 και 149, όσον αφορά τα έγγραφα που επισυνάφθηκαν ως παραρτήματα 37, 44, 49 και 53 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων.
- 216 Πρέπει όμως να τεκμαίρεται, πλην αποδείξεως του εναντίου η οποία βαρύνει τους ενδιαφερομένους επιχειρηματίες, ότι οι επιχειρήσεις που έχουν μετάσχει στη διαβούλευση και εξακολουθούν να δρουν στην αγορά λαμβάνουν υπόψη τις πληροφορίες που αντήλλαξαν με τους ανταγωνιστές τους για να καθορίσουν τη συμπεριφορά τους στην αγορά (προμνησθείσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Anic Patrecipazione, σκέψη 121, και της 8ης Ιουλίου 1999, Hüls κατά Επιτροπής, σκέψη 162). Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο όταν η διαβούλευση λαμβάνει χώρα κατά τακτά διαστήματα επί μακρό χρονικό διάστημα, όπως συνέβη στην υπό κρίση περίπτωση (βλ. προμνησθείσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Anic Patrecipazione, σκέψη 121, και της 8ης Ιουλίου 1999, Hüls κατά Επιτροπής, σκέψη 162).
- 217 Επιπλέον, από τη νομολογία προκύπτει ότι μια εναρμονισμένη πρακτική εμπίπτει στο άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης έστω και αν δεν σημειωθούν στην

αγορά αποτελέσματα πλήττοντα τον ανταγωνισμό. Κατά αρχάς, από το ίδιο το γράμμα της εν λόγω διατάξεως προκύπτει ότι, όπως ισχύει και για τις συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων και τις αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων, η εναρμονισμένη πρακτική απαγορεύεται, ασχέτως αποτελέσματος, άπαξ και έχει αντίθετο στον ανταγωνισμό σκοπό. Ακολούθως, ναι μεν η ίδια η έννοια της εναρμονισμένης πρακτικής προϋποθέτει συμπεριφορά των μετεχουσών επιχειρήσεων στην αγορά, δεν συνεπάγεται όμως κατ' ανάγκην ότι η συμπεριφορά αυτή παράγει συγκεκριμένα αποτέλεσμα περιορισμού, καταργήσεως ή νοθεύσεως του ανταγωνισμού (βλ. προσησθίσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Anic Patrecipazioni, σκέψεις 122 έως 124, και της 8ης Ιουλίου 1999, Hüls κατά Επιτροπής, σκέψεις 163 έως 165).

- 218 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η Επιτροπή, στο μέτρο που προσήψε στον όμιλο Henss/Isoplus, όσον αφορά τον προ του Οκτωβρίου 1994 χρόνο, συμμετοχή σε ένα «πλέγμα συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών», δεν υπέπεσε σε νομική πλάνη χαρακτηρίζοντας, επικουρικώς, ως εναρμονισμένη πρακτική την ανταλλαγή επιχειρηματικών πληροφοριών.
- 219 Συνεπώς, ως προς το σημείο αυτό, η αιτίαση που διατυπώνουν οι προσφεύγουσες πρέπει επίσης να απορριφθεί.

iv) Επί των εννόμων συνεπειών της συμμετοχής σε συνάντηση έχουσα ως στόχο τη βλάβη του ανταγωνισμού

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 220 Κατά τις προσφεύγουσες, η νομολογία σύμφωνα με την οποία σε επιχείρηση η οποία δεν συμμορφώνεται προς τα αποτελέσματα συναντήσεων που έχουν ως στόχο τη βλάβη του ανταγωνισμού μπορεί να καταλογιστεί παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού στο μέτρο που η επιχείρηση αυτή δεν αποστασιοποιείται δημοσίως

από το περιεχόμενο των εν λόγω συναντήσεων πρέπει να ερμηνεύεται στενά, ενόψει των αποφάσεων του Πρωτοδικείου της 1ης Απριλίου 1993, T-65/89, BPB Industries και British Gypsum κατά Επιτροπής (Συλλογή 1993, σ. II-389), και του Δικαστηρίου της 6ης Απριλίου 1995, C-310/93 P, BPB Industries και British Gypsum κατά Επιτροπής (Συλλογή 1995, σ. I-865), στις οποίες κρίθηκε ότι δικαίως η Επιτροπή δίστασε να αποκαλύψει ορισμένες επιστολές πελατών της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως οι οποίες περιλαμβάνονταν στον φάκελο.

- 221 Όταν πρόκειται για συμπράξεις στις οποίες μετέχουν επιχειρήσεις κατέχουσες δεσπόζουσα θέση στην αγορά ή, τουλάχιστον, έχουν εξέχουσα οικονομική θέση, το γεγονός ότι οι άλλες οικονομικώς ασθενέστερες επιχειρήσεις δεν αποστασιοποιούνται δημοσίως από το ανταναγωνιστικό αποτέλεσμα μιας συναντήσεως ουδόλως σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις αυτές πρέπει, παρά ταύτα, να θεωρούνται ως υπέχουσες ευθύνη για το αποτέλεσμα της εν λόγω συναντήσεως από πλευράς δικαίου του ανταγωνισμού. Συγκεκριμένα, για τις ήσσονος σημασίας επιχειρήσεις, είναι συχνά ευκολότερο να σιωπούν στις συναντήσεις στις οποίες τις προσκαλεί η κυριότερη επιχείρηση στην αγορά κάνοντας χρήση της οικονομικής υπεροχής της και στη συνέχεια να μη συμμορφώνονται προς τα συμφωνηθέντα.
- 222 Η καθής υποστηρίζει ότι η νομική εκτίμηση μιας συμπράξεως δεν επηρεάζεται από το κατά πόσον μια επιχείρηση μετέσχε σ' αυτήν οικειοθελώς ή κατόπιν πίεσεως, καθόσον η επιχείρηση αυτή διέθετε πάντοτε τη δυνατότητα να καταγγείλει τη σύμπραξη. Επιπλέον, οι ανωτέρω μνημονευθείσες αποφάσεις στηρίζονται στην ιδέα ότι η Επιτροπή οφείλει, κατά το μέτρο του δυνατού, να αποφεύγει να προκαλεί η ίδια παραβάσεις των κανόνων του ανταγωνισμού και δεν μεταβάλλει τη νομολογία σύμφωνα με την οποία σε επιχείρηση η οποία δεν συμμορφώνεται προς τα αποτελέσματα συναντήσεων που έχουν ως αντικείμενο τη βλάβη του ανταγωνισμού μπορεί να καταλογιστεί ευθύνη, στο μέτρο που η επιχείρηση αυτή δεν αποστασιοποιήθηκε δημοσίως από το περιεχόμενο των εν λόγω συναντήσεων.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 223 Υπομνήσθηκε ανωτέρω στη σκέψη 137 ότι, εφόσον μια επιχείρηση συμμετέχει, έστω και χωρίς να λαμβάνει ενεργό μέρος, σε συναντήσεις μεταξύ επιχειρήσεων που έχουν

ως αντικείμενο τη βλάβη του ανταγωνισμού και δεν αποστασιοποιείται δημοσίως από το περιεχόμενο των συναντήσεων αυτών, δημιουργώντας έτσι την εντύπωση στους άλλους συμμετέχοντες ότι επικροτεί το αποτέλεσμα των συναντήσεων και ότι θα συμμορφωθεί προς αυτό, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποδεδειγμένως συμμετέχει στη σύμπραξη που προκύπτει από τις εν λόγω συναντήσεις.

224 Αντίθετα προς τα υποστηριζόμενα από τις προσφεύγουσες, είναι συναφώς άνευ σημασίας το κατά πόσον η εν λόγω επιχείρηση συναντάται με επιχειρήσεις κατέχουσες δεσπόζουσα ή, τουλάχιστον, οικονομικώς εξέχουσα θέση στην αγορά.

225 Αφενός, πρέπει να διευκρινιστεί ότι η παρατιθέμενη από τις προσφεύγουσες νομολογία αφορά την υποχρέωση της Επιτροπής, στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας κατ' εφαρμογήν του δικαίου του ανταγωνισμού, να σέβεται τον εμπιστευτικό χαρακτήρα ορισμένων εγγράφων που περιέχονται στον διοικητικό φάκελο. Στο πλαίσιο αυτό, κρίθηκε ότι η Επιτροπή νομίμως αρνήθηκε να επιτρέψει σε επιχειρήσεις στις οποίες προσαπτόταν κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσεώς τους την πρόσβαση σε ορισμένα στοιχεία αλληλογραφίας με τρίτες επιχειρήσεις, στηριχθείσα στον εμπιστευτικό τους χαρακτήρα, δεδομένου ότι όταν μια επιχείρηση που είναι αποδέκτης ανακοινώσεως των αιτιάσεων κατέχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά έχει, για τον λόγο αυτόν, τη δυνατότητα να λάβει ανταποδοτικά μέτρα έναντι ανταγωνιστικής επιχειρήσεως, προμηθευτή ή πελάτη που συνεργάστηκε στην έρευνα της Επιτροπής (προμνησθείσα απόφαση της 1ης Απριλίου 1993, BPB Industries και British Gypsum κατά Επιτροπής, σκέψη 33, που επικυρώθηκε κατ' αναίρεση με την προμνησθείσα απόφαση της 6ης Απριλίου 1995, BPB Industries και British Gypsum κατά Επιτροπής, σκέψεις 26 και 27). Δεδομένου ότι η νομολογία αυτή εντάσσεται σε ένα όλως διαφορετικό πλαίσιο που αφορά την υποχρέωση της Επιτροπής να επιτρέψει την πρόσβαση στον φάκελο, δεν παρέχει χρήσιμες ενδείξεις όσον αφορά το ζήτημα του καταλογισμού των αποτελεσμάτων συναντήσεων που είχαν ως αντικείμενο τη βλάβη του ανταγωνισμού στις επιχειρήσεις που μετέσχαν στις συναντήσεις αυτές.

226 Αφετέρου, πρέπει να υπομνησθεί ότι μια επιχείρηση που συμμετέχει σε συναντήσεις που έχουν ως αντικείμενο τη βλάβη του ανταγωνισμού, έστω και αν εξαναγκάζεται προς τούτο από άλλες συμμετέχουσες επιχειρήσεις που διαθέτουν μεγαλύτερη

οικονομική ισχύ, έχει πάντοτε τη δυνατότητα να υποβάλει καταγγελία στην Επιτροπή και να καταγγείλει τις εν λόγω θίγουσες τον ανταγωνισμό δραστηριότητες αντί να συνεχίσει να συμμετέχει στις εν λόγω συναντήσεις (βλ. ανωτέρω σκέψη 178).

- 227 Επομένως, η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε νομική πλάνη στο μέτρο που στηρίχθηκε, εν προκειμένω, στην ερμηνεία του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης σύμφωνα με την οποία μια επιχείρηση που μετέσχε σε συναντήσεις μεταξύ επιχειρήσεων έχουσες ως αντικείμενο τη βλάβη του ανταγωνισμού και δεν αποστασιοποιήθηκε δημοσίως από το περιεχόμενο των συναντήσεων αυτών μπορεί να θεωρηθεί ότι μετέσχε στη σύμπραξη που προέκυψε από τις εν λόγω συναντήσεις.

ν) Επί του βάρους αποδείξεως όσον αφορά τη συμμετοχή σε ολική σύμπραξη

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 228 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν την άποψη που εκφράζει η Επιτροπή στην εκατοστή τριακοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεώς της και σύμφωνα με την οποία, «για να θεωρηθεί ότι δεδομένη συμφωνία υπήρξε πράγματι, δεν είναι απαραίτητο να προκύπτει ότι καθένας από τους υποτιθέμενους μετέχοντες συμμετείχε, ενέκρινε ρητώς ή γνώριζε έστω όλες ανεξαιρέτως τις επιμέρους πτυχές ή εκδηλώσεις του καρτέλ καθ' όλη τη διάρκεια της συμμετοχής του στο κοινό εγχείρημα». Κατά τις προσφεύγουσες, αυτή η νομική θέση δεν προβλέπεται από τη νομολογία και, κυρίως, αντιβαίνει στο άρθρο 6, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ και στην αρχή του προσωποπαγούς της ευθύνης ως γενική αρχή του δικαίου. Τέλος, η άποψη αυτή καταλήγει σε αντιστροφή του βάρους αποδείξεως.

- 229 Συναφώς, οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι μια επιχείρηση μπορεί επίσης να θεωρηθεί υπαίτια ολικής συμπράξεως, έστω και αν αποδεδειγμένα μετέσχε ευθέως σε ένα μόνον ή σε πλείονα συστατικά στοιχεία αυτής της συμπράξεως, άπαξ και

γνώριζε ή όφειλε αναγκαστικά να γνωρίζει αφενός μεν ότι η συμπαιγνία στην οποία μετείχε αποτελούσε μέρος συνολικού σχεδίου, αφετέρου δε ότι το συνολικό αυτό σχέδιο κάλυπτε όλα τα συστατικά στοιχεία της συμπράξεως (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-310/94, Gruber + Weber κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. Π-1043, σκέψη 140). Η νομολογία αυτή, έστω και αν αναφέρεται ουσιαστικά στις συμφωνίες υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και δεν μπορεί, επομένως, να εφαρμοστεί εύκολα κατ' αναλογία στις εναρμονισμένες πρακτικές υπό την έννοια της ίδιας διατάξεως, υποδηλώνει ωστόσο ότι η απόφαση της Επιτροπής πρέπει να περιέχει επακριβείς διαπιστώσεις ως προς τη φύση της συμφωνίας και ως προς το τι η ενδιαφερόμενη επιχείρηση γνώριζε ή όφειλε αναγκαστικά να γνωρίζει. Κυρίως, μπορεί να μη καταλογιστεί σε μια επιχείρηση η συμμετοχή σε ολική σύμπραξη για τον χρόνο που προηγήθηκε της περιόδου κατά την οποία η εν λόγω επιχείρηση μετέσχε στην παράβαση ή για αγορά στην οποία εκείνη ουδέποτε ανέπτυξε δραστηριότητες.

230 Η καθής παρατηρεί ότι η εκατοστή τριακοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως αναφέρεται στον ενιαίο χαρακτήρα της συμπράξεως και όχι στην έκταση της παραβάσεως που καταλογίζεται σε καθεμία από τις επιχειρήσεις. Από την απόφαση προκύπτει σαφώς ότι η Επιτροπή διέκρινε μεταξύ του ζητήματος της ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως και του ζητήματος του βαθμού στον οποίο κάθε επιχείρηση θεωρήθηκε υπεύθυνη για την παράβαση.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

231 Κατά τη νομολογία, μια επιχείρηση μπορεί να θεωρηθεί υπαίτια συνολικής συμπράξεως, έστω και αν αποδεδειγμένα μετέσχε ευθέως σε ένα μόνον ή σε πλείονα συστατικά στοιχεία αυτής της συμπράξεως, άπαξ και γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει αφενός μεν ότι η συμπαιγνία στην οποία μετείχε αποτελούσε μέρος συνολικού σχεδίου, αφετέρου δε ότι το συνολικό αυτό σχέδιο κάλυπτε όλα τα συστατικά στοιχεία

της συμπράξεως (βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-295/94, Buchmann κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-813, σκέψη 121, και προμνησθείσα απόφαση Gruber + Weber κατά Επιτροπής, σκέψη 140). Ομοίως, μια επιχείρηση που μετέσχε σε ενιαία και διαρκή παράβαση, μέσω της δικής της συμπεριφοράς που αποσκοπούσε να συμβάλει στην πραγματοποίηση της παραβάσεως στο σύνολό της, μπορεί ευθύνεται και για τη συμπεριφορά την οποία ανέπτυξαν άλλες επιχειρήσεις στο πλαίσιο της ίδιας παραβάσεως για όλη τη διάρκεια της συμμετοχής της στην εν λόγω παράβαση, όταν αποδεικνύεται ότι η εν λόγω επιχείρηση γνώριζε την αντίθετη στον ανταγωνισμό συμπεριφορά των άλλων μετεχόντων ή ότι μπορούσε ευλόγως να την προβλέψει και ότι ήταν διατεθειμένη να αποδεχθεί τον σχετικό κίνδυνο. Το συμπέρασμα αυτό δεν αντιφάσκει προς την αρχή ότι η ευθύνη για τέτοιου είδους παραβάσεις είναι προσωποπαγής, δεν οδηγεί δε ούτε σε παραμέληση της ατομικής ανάλυσεως των προς επιβεβαίωση της κατηγορίας αποδείξεων, κατά παράβαση των περί αποδείξεως κανόνων, ούτε σε προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων (προμνησθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, σκέψη 203).

232 Κατά τις προσφεύγουσες, από το έκτο εδάφιο της εκατοστής τριακοστής τέταρτης αιτιολογικής σκέψεως της αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν τήρησε τις αρχές που απορρέουν από τη νομολογία αυτή.

233 Πρέπει, ωστόσο, να παρατηρηθεί ότι το επιχείρημα αυτό στηρίζεται σε εσφαλμένη ανάγνωση της εκατοστής τριακοστής τέταρτης αιτιολογικής σκέψεως της αποφάσεως.

234 Πράγματι, το επίμαχο χωρίο αποτελεί μέρος των αιτιολογικών σκέψεων που αναπτύσσονται υπό τον τίτλο «Συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές» και στις οποίες η Επιτροπή, καταρχάς, εκθέτει την ερμηνεία της όσον αφορά τις έννοιες της συμφωνίας και της εναρμονισμένης πρακτικής (εκατοστή εικοστή ένατη και εκατοστή τριακοστή αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως) και, στη συνέχεια, εξηγεί τους λόγους για τους οποίους έκρινε ότι μπορούσε να διαπιστώσει την ύπαρξη ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως, χωρίς να χρειάζεται να χαρακτηρίσει την παράβαση

εντάσσοντάς τη σε μία από τις δύο κατηγορίες, δηλαδή να τη χαρακτηρίσει είτε ως συμφωνία είτε ως εναρμονισμένη πρακτική (αιτιολογικές σκέψεις 131 έως 133 της αποφάσεως). Περαιτέρω, η Επιτροπή παρατηρεί, στην εκατοστή τριακοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, ότι μπορεί μεν να μην υπήρξε consensus ως προς όλα τα στοιχεία της συμπράξεως, να μη ρυθμίστηκαν όλες οι πτυχές της συμπράξεως με τυπική συμφωνία, οι δε συμμετέχοντες να ενεπλάκησαν στη σύμπραξη σε διαφορετικό βαθμό ο καθένας, κανένα όμως από τα στοιχεία αυτά δεν εμποδίζει έναν τέτοιο διακανονισμό να αποτελέσει συμφωνία ή εναρμονισμένη πρακτική υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, όταν οι συμμετέχοντες συνεννοούνται για την επίτευξη ενός ενιαίου, κοινού και διαρκούς στόχου. Μετά το τελευταίο αυτό χωρίο, σημειώνεται ακόμα ότι νέα μέλη μπορεί να προσχωρήσουν στη σύμπραξη και, ενδεχομένως, παλαιά μέλη να αποχωρήσουν, χωρίς να πρέπει να θεωρηθεί η σύμπραξη ως νέα συμφωνία μετά από κάθε μεταβολή της συνθέσεώς της.

235 Επομένως, το χωρίο που επικαλούνται οι προσφεύγουσες δεν μπορεί να νοηθεί παρά ως διευκρίνιση των προϋποθέσεων υπό τις οποίες μια σύμπραξη μπορεί να θεωρηθεί, κατά την άποψη της Επιτροπής, ως ενιαία και διαρκής παράβαση, χωρίς να χρειάζεται, ωστόσο, να εκφραστεί η Επιτροπή ως προς το ζήτημα του καταλογισμού της ευθύνης για μια τέτοια παράβαση στις επιχειρήσεις που μετέσχαν στην παράβαση αυτή.

236 Εξάλλου, η ερμηνεία αυτή της αποφάσεως επιβεβαιώνεται και από το στοιχείο β' της εκατοστής τεσσαρακοστής όγδοης αιτιολογικής σκέψεως της αποφάσεως, όπου αναφέρεται ρητώς ότι «[η] Επιτροπή δεν ισχυρίζεται ότι καθεμιά από τις επιχειρήσεις προς τις οποίες απευθύνεται η παρούσα απόφαση συμμετείχε σε όλες ανεξαιρέτως τις πτυχές των ρυθμίσεων που, όπως εξηγείται πιο πάνω, εφαρμόστηκαν για την υπονόμηση του ανταγωνισμού, ούτε ότι η συμμετοχή τους εκτείνεται σε όλη τη χρονική διάρκεια της παράβασης» και ότι «[ο] ρόλος εκάστης συμπράττουσας επιχείρησης και η έκταση της συμμετοχής της προσδιορίζονται καταλεπτώς στην παρούσα απόφαση».

237 Άλλωστε, όσον αφορά τη συμμετοχή του ομίλου Henss/Isoplus στην παράβαση που διαπίστωσε η Επιτροπή, αρκεί η παρατήρηση ότι οι προσφεύγουσες δεν διευκρίνισαν, στο πλαίσιο της αιτιάσεως αυτής, σε ποιον βαθμό η Επιτροπή τούς καταλόγισε συμμετοχή σε ολική σύμπραξη είτε για περίοδο προγενέστερη από αυτήν

κατά την οποία μετέσχαν στην παράβαση, είτε για αγορά στην οποία αυτές ουδέποτε ανέπτυξαν δραστηριότητες. Πρέπει να υπομνησθεί συναφώς ότι προηγουμένως διαπιστώθηκε, αφενός, ότι η Επιτροπή, στην απόφαση, ορθώς προσήψε στον όμιλο Henss/Isorplus συμμετοχή στην παράβαση από τον Οκτώβριο του 1991 και μετά και, αφετέρου, ότι, για τον προ του Οκτωβρίου 1994 χρόνο, η συμμετοχή αυτή ελήφθη υπόψη μόνον όσον αφορά την προσχώρησή του στη σύμπραξη που υπήρχε μεταξύ των Δανών παραγωγών όσον αφορά τη γερμανική αγορά.

238 Κατά συνέπεια, αυτή η αιτίαση των προσφευγουσών πρέπει να απορριφθεί.

vi) Επί της ατομικής ευθύνης των εταιριών που θεωρήθηκαν ως ανήκουσες στον όμιλο Henss/Isorplus

Επιχειρήματα των διαδίκων

239 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν τον ισχυρισμό της Επιτροπής σύμφωνα με τον οποίο η τελευταία δεν οφείλει να αποδείξει την ανάμειξη καθεμιάς από τις ανήκουσες στον όμιλο Henss/Isorplus επιχειρήσεις όσον αφορά τη συμπεριφορά τους στην αγορά πριν από τον Οκτώβριο του 1994. Στον βαθμό που, ως προς το θέμα αυτό, οι προσφεύγουσες πρέπει να θεωρηθούν ως νομικώς ανεξάρτητες μεταξύ τους επιχειρήσεις, δεδομένου ότι δεν υπήρξε όμιλος Henss/Isorplus, η απόφαση δεν περιέχει καμία διαπίστωση σχετική με τον λόγο για τον οποίο κάθε προσφεύγουσα θεωρήθηκε υπεύθυνη συμμετοχής σε παράνομη σύμπραξη. Επιπλέον, κατά τις προσφεύγουσες, η Επιτροπή, χρησιμοποιώντας στην απόφασή της την ονομασία Henss, δεν υπήρξε σαφής, καθόσον δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί αν, με τον όρο αυτόν, εννοούσε τον κύριο Henss προσωπικώς, τον όμιλο Henss/Isorplus, ή μια εταιρία Henss, όπως η Henss Rosenheim και η Henss Berlin.

240 Όσον αφορά την Isoplus Hohenberg, οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι πρόκειται για εταιρία αυστριακού δικαίου, ότι η Αυστρία κατέστη μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μόλις την 1η Ιανουαρίου 1995 και ότι οι κανόνες ανταγωνισμού που απορρέουν από το άρθρο 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ άρχισαν να ισχύουν μόνον από 1ης Ιουλίου 1994. Ακόμη και αν ληφθεί υπόψη η προβληματική της αρχής της εδαφικότητας στο δίκαιο του ανταγωνισμού, θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι η απόφαση δεν περιέχει καμία πραγματική διαπίστωση σχετικά με την ευθύνη της Isoplus Hohenberg, από πλευράς του άρθρου 85 της Συνθήκης ή του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ, για θίγυσα τον ανταγωνισμό πρακτική προγενέστερη του Οκτωβρίου του 1994.

241 Η καθής αναφέρει ότι οι τέσσερις εταιρίες εκμεταλλεύσεως εμφανίστηκαν ως μία και μόνη οντότητα εκπροσωπούμενη από τον κύριο Henss. Η συμμετοχή τους ανταποκρινόταν στο πρόδηλο συμφέρον τους, καθόσον οι εταιρίες αυτές ήταν παρούσες στη γερμανική αγορά, όπου οι τιμές είχαν παραμείνει σε μέτρια επίπεδα. Για τους λόγους αυτούς, θα πρέπει επίσης να απορριφθεί και ο ισχυρισμός ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε επαρκώς τη συμμετοχή της Isoplus Hohenberg στη σύμπραξη, καθόσον η εταιρία αυτή είχε την έδρα της στην Αυστρία.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

242 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως διαπιστώθηκε ανωτέρω στις σκέψεις 54 έως 66, δικαίως η Επιτροπή θεώρησε ότι οι εταιρίες Henss και Isoplus μετέσχαν στη σύμπραξη ως ενιαία οικονομική οντότητα, αποκαλούμενη, στην απόφαση, «όμιλος Henss/Isoplus» ή «Henss/Isoplus». Κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν απαιτείτο να προσδιορίσει, στην απόφαση, αν η μινεία «Henss» αναφέρεται σε μια εταιρία Henss ή στον όμιλο Henss/Isoplus. Ομοίως, στο μέτρο που στην απόφαση αναφέρεται ο κύριος κ. Henss, αναφέρεται υπό την ιδιότητά του ως εκπροσώπου του συνόλου των εταιριών Henss και Isoplus, τις οποίες ο ανωτέρω ήλεγχε και εκπροσωπούσε στο πλαίσιο της συμπράξεως.

- 243 Όσον αφορά τον προ του 1994 χρόνο, πρέπει να παρατηρηθεί ότι ο κ. Henss, ακόμα και αν ενήργησε, ενδεχομένως, κατά τις συσκέψεις του διευθυντηρίου, για λογαριασμό των Henss Rosenheim και Henss Berlin στο πλαίσιο των συμβάσεων εμπορικής αντιπροσωπείας στη γερμανική αγορά, προάσπιζε συγχρόνως τόσο τα συμφέροντα των δύο αυτών εταιριών όσο και των εταιριών Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen. Πράγματι, όπως διαπιστώθηκε ανωτέρω στη σκέψη 60, από τις σημειώσεις που κράτησαν άλλοι συμμετέχοντες προκύπτει ότι όλες οι εταιρίες Henss και Isoplus ήταν συγκεντρωμένες, κατά τις συζητήσεις για τον διαμερισμό της γερμανικής αγοράς, σε μία οντότητα αποκαλούμενη «Isoplus» ή «Isoplus/Henss».
- 244 Κατά συνέπεια, η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά δίκαιον ότι κάθε μία από τις εταιρίες Henss και Isoplus αποτελούσε συστατικό στοιχείο του ομίλου Henss/Isoplus και, ως τοιαύτη, έπρεπε να θεωρηθεί υπεύθυνη για την παράβαση την οποία διέπραξε ο όμιλος αυτός.
- 245 Όσον αφορά την Isoplus Hohenberg, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η εταιρία αυτή ήταν ήδη προ του 1994 συστατικό στοιχείο του ομίλου Henss/Isoplus. Δεδομένου ότι η Επιτροπή καταλόγισε, για τον λόγο αυτόν, στην Isoplus Hohenberg την παράβαση που διέπραξε ο όμιλος Henss/Isoplus και η οποία συνίστατο σε σύμπραξη καλύπτουσα, όσον αφορά τον όμιλο αυτόν, τη γερμανική αγορά, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η Επιτροπή τής απέδωσε δραστηριότητες που δεν ενέπιπταν, λόγω του τόπου στον οποίο αναπτύχθηκαν, στο κατά τόπον πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης.
- 246 Επομένως, και η παρούσα αιτίαση είναι απορριπτέα.

B — Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας

287
έως
322 [...]]

3. Επί της προσβολής του δικαιώματος ακροάσεως όσον αφορά τη μετάφραση ορισμένων εγγράφων

Επιχειρήματα των διαδίκων

323 Οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι προσεβλήθη το δικαίωμα ακροάσεώς τους, στο μέτρο που η Επιτροπή δεν έθεσε στη διάθεσή τους όλα τα έγγραφα στη γερμανική γλώσσα. Συγκεκριμένα, δεν έλαβαν τη μετάφραση ορισμένων εγγράφων που επισυνάπτονταν στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, στη συμπληρωματική ανακοίνωση και στις απαντήσεις άλλων επιχειρήσεων σε αιτήσεις παροχής πληροφοριών της Επιτροπής.

324 Κατά τις προσφεύγουσες, οι σκέψεις που ανέπτυξε το Δικαστήριο με την απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 1998, C-274/96, Bickel και Franz (Συλλογή 1998, σ. I-7637), όσον αφορά το δικαίωμα των πολιτών της Ενώσεως να ζητήσουν τη διεξαγωγή της ποινικής δίκης στη μητρική γλώσσα του ενδιαφερομένου, πρέπει να εφαρμόζονται και στη διεξαγομένη δυνάμει του κανονισμού 17 διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής, η οποία πρέπει να χαρακτηριστεί ως ποινική διαδικασία κατά την έννοια των άρθρων 5 και 6 της ΕΣΔΑ. Η ενώπιον της Επιτροπής διαδικασία υπόκειται στη γενική αρχή της ισότητας των όπλων, η οποία επιβάλλει να κοινοποιούνται στην επίσημη γλώσσα του τόπου της έδρας της ενδιαφερομένης επιχείρησης ή σε κάθε άλλη γλώσσα διαδικασίας που επιλέγει εν λόγω επιχείρηση όχι μόνον η ανακοίνωση των αιτιάσεων και η απόφαση, αλλά και όλα τα συνημμένα σ' αυτές έγγραφα. Εν πάση περιπτώσει, θα έπρεπε να υφίσταται υποχρέωση μεταφράσεως των εγγράφων που επισυνάπτονται στην αλληλογραφία των λοιπών επιχειρήσεων και του καταγγέλλοντος, δεδομένου ότι η ίδια η Επιτροπή υποχρεούται να μεταφράσει τα έγγραφα αυτά στις διάφορες επίσημες γλώσσες της Κοινότητας.

- 325 Η καθής παρατηρεί ότι τα έγγραφα της διαδικασίας κατά την έννοια του κανονισμού 17, ήτοι η ανακοίνωση των αιτιάσεων και η απόφαση, απεστάλησαν στους ενδιαφερομένους στη γερμανική γλώσσα, σύμφωνα με το άρθρο 3 του κανονισμού 1 του Συμβουλίου, της 15ης Απριλίου 1958, περί καθορισμού του γλωσσικού καθεστώτος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 01/001, σ. 14). Αντιθέτως, τα έγγραφα που δεν προέρχονται από την Επιτροπή και τα οποία χρησιμεύουν για την ενημέρωση και την άμυνα των προσφευγουσών πρέπει να τους διαβιβάζονται στη γλώσσα του πρωτοτύπου. Συνεπώς, δεν υφίσταται νομική βάση επί της οποίας θα μπορούσαν οι προσφεύγουσες να στηριχθούν προκειμένου να υποστηρίξουν ότι η Επιτροπή όφειλε να μεταφράσει τα έγγραφα αυτά στις διάφορες επίσημες γλώσσες της Κοινότητας.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 326 Πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι έπρεπε να τους αποσταλεί όχι μόνο μετάφραση των εγγράφων που επισυνάπτονται στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, αλλά και τα συνημμένα των απαντήσεων άλλων επιχειρήσεων στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών της Επιτροπής.
- 327 Καταρχάς, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι τα συνημμένα της ανακοινώσεως των αιτιάσεων τα οποία δεν προέρχονται από την Επιτροπή δεν συνιστούν «έγγραφα» κατά την έννοια του άρθρου 3 του κανονισμού 1, αλλά πρέπει να θεωρούνται ως πειστήρια επί των οποίων στηρίζεται η Επιτροπή και, ως εκ τούτου, πρέπει να κοινοποιούνται στον αποδέκτη της αποφάσεως ως έχουν, ούτως ώστε αυτός να μπορεί να γνωρίζει την ερμηνεία την οποία τους έδωσε η Επιτροπή και επί της οποίας στήριξε τόσο την ανακοίνωση των αιτιάσεών της όσο και την απόφασή της (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, Τ-148/89, Tréfilunion κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. ΙΙ-1063, σκέψη 21, και της 14ης Μαΐου 1998, Τ-338/94, Finnboard κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. ΙΙ-1617, σκέψη 53). Συνεπώς, η Επιτροπή, κοινοποιώντας τα συνημμένα αυτά στη γλώσσα του πρωτοτύπου, ουδόλως προσέβαλε το δικαίωμα ακροάσεως των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων.

- 328 Περαιτέρω, πρέπει να παρατηρηθεί ότι στο σώμα της ανακοινώσεως των αιτιάσεων που απεστάλη στις προσφεύγουσες στη γερμανική γλώσσα περιλαμβάνονται κρίσιμα αποσπάσματα των συνημμένων σ' αυτήν εγγράφων. Συνεπώς, η παρουσίαση αυτή τους επέτρεψε να πληροφορηθούν επακριβώς τα πραγματικά περιστατικά και τη νομική συλλογιστική επί των οποίων στηρίχθηκε η Επιτροπή. Κατά συνέπεια, στις προσφεύγουσες παρασχέθηκε η δυνατότητα να υπερασπισθούν λυσιτελώς τα δικαιώματά τους (βλ. επίσης προμνησθείσα απόφαση Tréfilunion κατά Επιτροπής, σκέψη 21).
- 329 Τέλος, πρέπει να παρατηρηθεί ότι οι ίδιες σκέψεις ισχύουν και ως προς τα έγγραφα που επισύναψαν άλλες επιχειρήσεις στις απαντήσεις τους στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών της Επιτροπής. Αφενός, ουδεμία διάταξη του κοινοτικού δικαίου υποχρεώνει την Επιτροπή να παρέχει τη μετάφραση αυτών των εγγράφων, τα οποία δεν προέρχονται από την ίδια. Αφετέρου, δεδομένου ότι τα έγγραφα αυτά χρησιμεύουν για την ενημέρωση και την άμυνα των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων, πρέπει και αυτά να περιέρχονται σε γνώση τους ως έχουν, ούτως ώστε να μπορούν οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις να εκτιμήσουν οι ίδιες την ερμηνεία την οποία τους έδωσε η Επιτροπή και επί της οποίας στηρίξε την απόφασή της.
- 330 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι μια τέτοια κατάσταση δεν παραβιάζει την αρχή της ισότητας των όπλων, δεδομένου ότι, όπως αναφέρει η Επιτροπή, το πρωτότυπο των εγγράφων αυτών αποτελεί, τόσο για την Επιτροπή όσο και για τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις, τη μόνη προσφυή απόδειξη.
- 331 Ματαίως επιχειρούν οι προσφεύγουσες να συναγάγουν από την προμνησθείσα απόφαση Bickel και Franz ερμηνεία άλλη από την εκτιθέμενη ανωτέρω. Πράγματι, το Δικαστήριο, στην απόφαση αυτή, αποφάνθηκε υπέρ της μη εισάγουσας διακρίσεις εφαρμογής ενός γλωσσικού καθεστώτος παρέχοντος το δικαίωμα της διεξαγωγής της ποινικής δίκης στη μητρική γλώσσα των εμπλεκόμενων ατόμων. Ωστόσο, στην απόφαση αυτή δεν τίθεται το ζήτημα κατά πόσον, για λόγους απόμεινους των δικαιωμάτων άμυνας, οι τα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να μεταφράζονται στη γλώσσα διαδικασίας.

332 Για τους λόγους αυτούς, η αιτίαση που αντλείται από προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως όσον αφορά την απουσία μεταφράσεως των εγγράφων είναι απορριπτέα.

4. Επί της προσβολής του δικαιώματος ακροάσεως όσον αφορά τις προθεσμίες που τάχθηκαν προς υποβολή των παρατηρήσεων

Επιχειρήματα των διαδίκων

333 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι εθίγησαν τα δικαιώματα άμυνάς τους στο μέτρο που η Επιτροπή δεν τους έταξε πρόσφορες προθεσμίες προκειμένου να παρουσιάσουν την άποψή τους επί του συνόλου του φακέλου.

334 Συναφώς, οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι, μετά την ανακοίνωση των αιτιάσεων, η Επιτροπή, με έγγραφο της 22ας Μαΐου 1997, απέστειλε πολυάριθμα άλλα έγγραφα συνοδευόμενα απο συνημμένα που δεν ήταν συντεταγμένα στη γερμανική γλώσσα, ενώ η προθεσμία που είχε ταχθεί στους αποδέκτες της ανακοινώσεως των αιτιάσεων προς παρουσίαση της απόψεώς τους έληγε στις 30 Ιουνίου 1997. Η Επιτροπή δεν απάντησε σε αίτηση των προσφευγουσών περί παρατάσεως της προθεσμίας αυτής, οπότε οι παρατηρήσεις επί της εν λόγω ανακοινώσεως κατατέθηκαν εντός της ταχθείσας προθεσμίας. Στη συνέχεια, οι προσφεύγουσες έλαβαν, με έγγραφο της Επιτροπής της 19ης Σεπτεμβρίου 1997, τις απαντήσεις των άλλων εμπλεκομένων επιχειρήσεων στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, καθώς και παρατηρήματα, που περιείχαν έγγραφα μη μεταφρασμένα στη γερμανική γλώσσα, επί των οποίων η Επιτροπή τούς ζητούσε να διατυπώσουν παρατηρήσεις πριν από τις 10 Οκτωβρίου 1997. Οι προσφεύγουσες έλαβαν ακόμα επιστολές της Επιτροπής, της 24ης Σεπτεμβρίου και της 9ης Οκτωβρίου 1997, που περιείχαν έγγραφα τα οποία επίσης δεν ήταν μεταφρασμένα. Οι προσφεύγουσες υπέβαλαν τις παρατηρήσεις τους στις 12 και 17 Νοεμβρίου 1997, καιτοι διαμαρτυρήθηκαν γι' αυτόν τον τρόπο συμπεριφοράς της Επιτροπής. Παρά τις διαμαρτυρίες των προσφευγουσών κατά την ακρόαση της 24ης

και 25ης Νοεμβρίου 1997, ο σύμβουλος ακροάσεων δέχθηκε το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων που κοινοποιήθηκαν κατά τον τρόπο αυτόν. Επιπλέον, οι τελευταίες γραπτές παρατηρήσεις των άλλων επιχειρήσεων δεν κοινοποιήθηκαν στις προσφεύγουσες.

- 335 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι, αν γίνει δεκτή η άποψη της Επιτροπής ότι τα συνημμένα της ανακοινώσεως των αιτιάσεων και οι προσθήκες της τελευταίας δεν πρέπει να κοινοποιούνται στη γλώσσα του τόπου της έδρας της επιχειρήσεως, διάφορα έγγραφα συντεταγμένα σε ξένη γλώσσα έπρεπε, όσον αφορά τις προσφεύγουσες, να μεταφραστούν πρώτα προς τα γερμανικά, πράγμα που απαιτούσε κάποιο χρόνο.
- 336 Όσον αφορά τον ισχυρισμό της Επιτροπής ότι οι προσφεύγουσες είχαν εν πάση περιπτώσει τη δυνατότητα να καταθέσουν παρατηρήσεις και ως προς τα έγγραφα που απεστάλησαν αργότερα, οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι, για να προασπίσουν τα δικαιώματά τους, υποχρεώθηκαν να καταθέσουν, εντός της ταχθείσας βραχείας προθεσμίας, σύντομες παρατηρήσεις τις οποίες δεν μπόρεσαν να προετοιμάσουν με την επιθυμητή επιμέλεια και σχολαστικότητα. Κάθε φορά, ωστόσο, διαμαρτυρήθηκαν ρητώς για την ανεπαρκή προθεσμία.
- 337 Τέλος, κατά την ακρόαση, ο εκπρόσωπος της Επιτροπής παρουσίασε στον δικηγόρο της Isoplus Hohenberg και της Isoplus Sondershausen τη σύμβαση εισφοράς της 15ης Ιανουαρίου 1997, την οποία ο τελευταίος αγνοούσε παντελώς την εποχή εκείνη, ζητώντας του διάφορες εξηγήσεις επ' αυτής. Οι προσφεύγουσες διαμαρτυρήθηκαν για το γεγονός ότι ο σύμβουλος ακροάσεων δέχθηκε αυτό το αποδεικτικό στοιχείο, ενώ ουδεμία προθεσμία τούς είχε παρασχεθεί προκειμένου να διατυπώσουν την άποψή τους επ' αυτού.
- 338 Η καθής υποστηρίζει ότι οι ταχθείσες προθεσμίες ήταν επαρκείς. Συγκεκριμένα, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η επιστολή της 22ας Μαΐου 1997 συνοδεύταν από πολύ μικρό αριθμό εγγράφων και ότι ήταν απολύτως δυνατό να λάβουν οι προσφεύγουσες

θέση επ' αυτών πριν από την εκπνοή της ταχθείσας προθεσμίας. Αυτό ισχύει και όσον αφορά τις παρατηρήσεις σχετικά με τα έγγραφα που δεν χρησιμοποίησε η Επιτροπή και τα οποία αντήλλαξαν μεταξύ τους οι επιχειρήσεις. Στο μέτρο που άλλες επιχειρήσεις διατύπωσαν παρατηρήσεις επί των εγγράφων που διαβιβάστηκαν από την Επιτροπή, η τελευταία δεν ήταν υποχρεωμένη να επιτρέψει στις προσφεύγουσες την πρόσβαση στις εν λόγω παρατηρήσεις, δεδομένου ότι η απόφαση δεν στηριζόταν στις παρατηρήσεις αυτές.

339 Εν προκειμένω, οι προσφεύγουσες αναγνωρίζουν ότι παρέδωσαν τις παρατηρήσεις τους εμπροθέσμως. Οι προσφεύγουσες είχαν στη διάθεσή τους επαρκή χρόνο για να απαντήσουν στην ανακοίνωση των αιτιάσεων και να μελετήσουν τις από 19 και 24 Σεπτεμβρίου καθώς και 9 Οκτωβρίου 1997 επιστολές της Επιτροπής καθώς και τα έγγραφα στα οποία αυτές παραπέμπουν. Κατά τη διοικητική διαδικασία, η οποία δεν περατώθηκε παρά με την ακρόαση, οι προσφεύγουσες δεν επέμεναν πλέον να παράσχουν γραπτώς περαιτέρω εξηγήσεις. Εξάλλου, η ακρόαση αναβλήθηκε από τις 21 και 22 Οκτωβρίου 1997 για τις 24 και 25 Νοεμβρίου 1997, οπότε υπήρχε αρκετός χρόνος προς κατάθεση γραπτής απαντήσεως.

340 Όσον αφορά τη σύμβαση εισφοράς της 15ης Ιανουαρίου 1997, οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να ισχυριστούν ότι δεν μπόρεσαν να εκφράσουν προσηκόντως την άποψή τους επί του εγγράφου αυτού. Συγκεκριμένα, η απόφαση δεν στηρίζεται στο έγγραφο αυτό παρά μόνο στο μέτρο που το τελευταίο συμβάλλει στο να καταδειχθεί ότι οι προσφεύγουσες συγκροτούν έναν όμιλο διευθυνόμενο από τον κ. Henss. Οι τότε εταιρίες εκμεταλλεύσεως ερωτήθηκαν ρητώς επί του τελευταίου αυτού σημείου κατά την έγγραφη διαδικασία και εκφράστηκαν συναφώς επ' αυτού, αμφισβητώντας την ύπαρξη οιοδήποτε ομίλου και, ιδίως το ότι ο κ. Henss κατείχε κάποια μερίδια στις Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen. Το ερώτημα κατά πόσον ο κ. Henss ήλεγχε τις εταιρίες αυτές και, ειδικότερα, το αν η σύμβαση εισφοράς έθιγε το ζήτημα αυτό θα μπορούσε εύκολα να είχε απαντηθεί στο πλαίσιο της ακροάσεως.

341 Επιπλέον, τα χωρία με τα οποία οι προσφεύγουσες έθιξαν το ζήτημα της συμβάσεως εισφοράς στις επιστολές τους της 8ης και 9ης Δεκεμβρίου 1997 προσήρταν στην Επιτροπή αποκλειστικώς και μόνο τη δημοσιοποίηση του εν λόγω εγγράφου κατά

την ακρόαση, χωρίς να τίξουν το ζήτημα του ελέγχου που ασκούσε ο κ. Henss. Κατά συνέπεια, έστω και αν η εν λόγω διαδικασία δεν ήταν επαρκής ώστε να διατυπωθούν προσηκόντως παρατηρήσεις επί του τελευταίου αυτού σημείου, δεν υπήρξε, παρά ταύτα, προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

342 Πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι προσφεύγουσες διατείνονται ότι δεν τους χορηγήθηκαν επαρκείς προθεσμίες για να εκφράσουν την άποψή τους, πρώτον, όσον αφορά τα έγγραφα που απεστάλησαν πριν από την εκπνοή της προθεσμίας που είχε ταχθεί για την υποβολή παρατηρήσεων επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, δεύτερον, όσον αφορά τα έγγραφα που απεστάλησαν στη συνέχεια, ως προς τα οποία η Επιτροπή ζήτησε παρατηρήσεις πριν από τις 10 Οκτωβρίου 1997, και, τρίτον, όσον αφορά τη σύμβαση εισφοράς που προσκομίστηκε κατά την ακρόαση, χωρίς να δοθεί προηγουμένως προθεσμία για να ετοιμάσουν οι προσφεύγουσες τη θέση τους.

343 Πρώτον, όσον αφορά τα έγγραφα που απεστάλησαν στις 22 Μαΐου 1997 επισυναφθέντα σε επιστολή της Επιτροπής, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι πρόκειται για έγγραφα τα οποία, σύμφωνα με την επιστολή αυτή, μπορούσαν να παρουσιάζουν κάποιο ενδιαφέρον σε σχέση προς τα πραγματικά περιστατικά που εξετάζονταν στην ανακοίνωση των αιτιάσεων της 20ής Μαρτίου 1997. Δεδομένου ότι η Επιτροπή είχε τάξει προθεσμία δεκατεσσάρων εβδομάδων, δηλαδή έως την 1η Ιουλίου 1997, για την υποβολή παρατηρήσεων επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, οι προσφεύγουσες διέθεταν ακόμα, όταν παρέλαβαν την επιστολή της 22ας Μαΐου 1997, περισσότερο από ένα μήνα για να διατυπώσουν την άποψή τους επί των εν λόγω συμπληρωματικών εγγράφων.

344 Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 99/63, το οποίο έχει ως σκοπό να διασφαλίσει στους αποδέκτες της ανακοινώσεως των αιτιάσεων επαρκή προθεσμία για τη λυσιτελή άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας

εκ μέρους τους, ορίζει ότι η Επιτροπή, για τον καθορισμό της προθεσμίας αυτής, η οποία δεν μπορεί να είναι μικρότερη των δύο εβδομάδων, πρέπει να λαμβάνει υπόψη τον απαραίτητο χρόνο για την προπαρασκευή των παρατηρήσεων καθώς και το επείγον της υπό εξέταση υποθέσεως. Η παρεχόμενη προθεσμία πρέπει να εκτιμάται συγκεκριμένα αναλόγως της δυσκολίας της εκάστοτε περιπτώσεως. Έτσι, ο κοινοτικός δικαστής διαπίστωσε, σε ορισμένες — και μάλιστα ογκώδεις — υποθέσεις, ότι μια δίμηνη προθεσμία ήταν επαρκής για τη διατύπωση παρατηρήσεων επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων (απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Φεβρουαρίου 1978, 27/76, *United Brands κατά Επιτροπής*, Συλλογή τόμος 1978, σ. 75, σκέψεις 272 και 273, και προμνησθείσα απόφαση *Suiker Unie κ.λπ. κατά Επιτροπής*, σκέψεις 94 έως 99).

- 345 Φαίνεται, συνεπώς, ότι μια προθεσμία υπερβαίνουσα τον ένα μήνα αρκούσε για τη διατύπωση παρατηρήσεων επί των εγγράφων που απεστάλησαν στις 22 Μαΐου 1997, δεδομένου ότι επρόκειτο για μικρό αριθμό εγγράφων (παραρτήματα X1 έως X9), ως προς το κρίσιμο των οποίων δίνονταν, επιπλέον, εξηγήσεις στη συνοδευτική επιστολή. Όσον αφορά την καταγγελία της *Powerpipe* που επίσης επισυνάφθηκε, με τα συνημμένα της, στην επιστολή της 22ας Μαΐου 1997, πρέπει, ομοίως, να παρατηρηθεί ότι τα χωρία της που ανέφεραν τα πλέον ενοχοποιητικά στοιχεία είχαν παρατεθεί στην ανακοίνωση των αιτιάσεων.
- 346 Δεύτερον, όσον αφορά τα έγγραφα που απεστάλησαν στη συνέχεια, πρέπει να παρατηρηθεί ότι χορηγήθηκε στις προσφεύγουσες εύλογη προθεσμία πριν από τις ημερομηνίες της ακροάσεως. Πράγματι, η Επιτροπή, με την επιστολή της 19ης Σεπτεμβρίου που συνόδευε την αποστολή των απαντήσεων άλλων επιχειρήσεων στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, ανέφερε ότι, σε περίπτωση που οι επιχειρήσεις επιθυμούσαν να διατυπώσουν παρατηρήσεις επί των απαντήσεων αυτών, οι παρατηρήσεις αυτές έπρεπε να υποβληθούν πριν από τις 10 Οκτωβρίου 1997 και ότι, εν πάση περιπτώσει, οι εν λόγω επιχειρήσεις θα είχαν την ευκαιρία να εκφράσουν την άποψή τους κατά την ακρόαση. Αντιθέτως, όταν η Επιτροπή απέστειλε, με επιστολή της 24ης Σεπτεμβρίου 1997, έγγραφα τα οποία βρέθηκαν στα γραφεία της *Dansk Røringindustri*, ώστε η πρόσβαση στον φάκελο να είναι πλήρης, δεν μνημόνευσε τη δυνατότητα διατυπώσεως παρατηρήσεων ούτε, κατά συνέπεια, χορήγησε κάποια προθεσμία προς τούτο. Ομοίως, με την επιστολή της 9ης Οκτωβρίου 1997, που συνόδευε την αποστολή μιας σειράς εγγράφων συμπληρωματικών της ανακοινώσεως των αιτιάσεων (αριθ. 1 έως 28) καθώς και των απαντήσεων των *Løgstør*, *Powerpipe* και *DSD* σε αιτήσεις παροχής πληροφοριών της Επιτροπής, δεν έγινε λόγος για δυνατότητα διατυπώσεως παρατηρήσεων.

- 347 Δεδομένου ότι, εν πάση περιπτώσει, δόθηκε στις προσφεύγουσες η ευκαιρία να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους επί των εγγράφων που απέστειλε η Επιτροπή στις 19 και στις 24 Σεπτεμβρίου και, το αργότερο, στις 9 Οκτωβρίου 1997, στις 24 και 25 Νοεμβρίου 1997, ημερομηνίες διεξαγωγής της ακροάσεως, πρέπει να παρατηρηθεί ότι οι προσφεύγουσες διέθεταν προθεσμία μεταξύ πέντε εβδομάδων και δύο μηνών προκειμένου να διατυπώσουν την άποψή τους επί των εγγράφων αυτών. Πρέπει να θεωρηθεί ότι, υπό τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, η προθεσμία αυτή ήταν επαρκής για τη λυσιτελή άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας.
- 348 Όσον αφορά τα έγγραφα που απεστάλησαν στις 9 Οκτωβρίου 1997, πρέπει να παρατηρηθεί, αφενός, ότι στους συνοδευτικούς πίνακες αναφερόταν ρητώς ως προς τί όλα αυτά τα έγγραφα ήταν κρίσιμα σε σχέση προς την ανακοίνωση των αιτιάσεων και, αφετέρου, ότι τα περισσότερα από τα συμπληρωματικά της εν λόγω ανακοίνωσης των αιτιάσεων έγγραφα είχαν αποτελέσει αντικείμενο, όπως εξηγείτο στη συνοδευτική επιστολή, ανταλλαγής εγγράφων μεταξύ των επιχειρήσεων.
- 349 Επιπλέον, οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να επικαλεστούν το ότι, όταν παρέλαβαν τα έγγραφα που απεστάλησαν στις 19 και 24 Σεπτεμβρίου και στις 9 Οκτωβρίου 1997, δεν γνώριζαν ακόμα ότι θα είχαν τον χρόνο, έως τις 24 και 25 Νοεμβρίου 1997, να ετοιμάσουν τις παρατηρήσεις τους. Πράγματι, ακόμα και αν οι προσφεύγουσες ετοίμασαν τις παρατηρήσεις τους επί των εγγράφων αυτών υποθέτοντας ότι είχαν στη διάθεσή τους βραχύτερες προθεσμίες, τελικά είχαν επαρκή χρόνο ώστε να αναμορφώσουν και να εμβαθύνουν τις παρατηρήσεις τους, πράγμα το οποίο, εξάλλου, έπραξαν οι Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen, συμπληρώνοντας τις παρατηρήσεις τους της 14ης Οκτωβρίου 1997 με συμπληρωματικές παρατηρήσεις στις 12 Νοεμβρίου 1997.
- 350 Τρίτον, πρέπει να παρατηρηθεί ότι οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να ισχυριστούν ότι δεν τους δόθηκε η δυνατότητα να καταστήσουν λυσιτελώς γνωστή την άποψή τους επί της συμβάσεως εισφοράς της 15ης Ιανουαρίου 1997, την οποία η Επιτροπή προσκόμισε κατά την ακρόαση.

351 Πράγματι, από τα πρακτικά της ακρόασης καθώς και από την εκατοστή πενήκοστή ένατη και την εκατοστή εξηκοστή αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή επικαλέστηκε αυτή σύμβαση εισφοράς, κατά την ακρόαση των εταιριών Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen, προκειμένου να καταδείξει ότι ο κ. Henss κατείχε μερίδια των Isoplus Hohenberg και Isoplus stille Gesellschaft καθώς και για να καταδείξει την ύπαρξη μητρικής εταιρίας, της HFB KG, κατέχουσας μερίδια, κατόπιν της εκχωρήσεως των μεριδίων που κατείχαν οι Henss και οι Papsdorf, στις εταιρίες Isoplus Rosenheim, Isoplus Sondershausen, Isoplus Hohenberg και Isoplus stille Gesellschaft.

352 Όμως, ακόμα και αν οι προσφεύγουσες δεν είχαν την ευκαιρία να ετοιμάσουν τις παρατηρήσεις τους όσον αφορά τη σύμβαση εισφοράς προτού την προσκομίσει η Επιτροπή κατά την ακρόαση, φαίνεται ότι, στην προκειμένη περίπτωση, είχαν ήδη την ευκαιρία, κατά τη διοικητική διαδικασία, να διατυπώσουν την άποψή τους σχετικά με τα συμπεράσματα τα οποία η Επιτροπή μπορούσε να συναγάγει από τα πληροφοριακά στοιχεία που περιέχονταν στην πράξη αυτή. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή είχε αναφέρει στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, σε χρόνο κατά τον οποίο δεν είχε ακόμα ανακαλύψει τη σύμβαση εισφοράς, αφενός, ότι, όσον αφορά την Isoplus Hohenberg, η εταιρία αυτή φαινόταν να ελέγχεται από τον κ. Henss αλλά ότι ο τελευταίος δεν αναφερόταν ως εταίρος στο τοπικό μητρώο εμπόρων και, αφετέρου, ότι δεν υπήρχε εταιρία χαρτοφυλακίου δυνάμενη να θεωρηθεί ως εκπροσωπούσα τον όμιλο Isoplus. Συνεπώς, οι προσφεύγουσες μπορούσαν να συναγάγουν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων, αφενός, ότι η σύσταση της εταιρίας HFB KG καθώς και η εισφορά των μεριδίων στην εταιρία αυτή θα κινούσαν των ενδιαφέρον της Επιτροπής, δεδομένου ότι επρόκειτο για επιβεβαίωση της απόψεώς της περί του ότι οι εταιρίες Henss και Isoplus ανήκαν σε ενιαίο όμιλο και, αφετέρου, ότι η Επιτροπή αγνοούσε ακόμα τη σύμβαση αυτή. Ωστόσο, οι Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen εξακολούθησαν, με τις από 30 Ιουνίου 1997 παρατηρήσεις τους επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, να παρέχουν στην Επιτροπή, ως προς το σημείο αυτό, ανακριβείς πληροφορίες, ιδίως όσον αφορά τα μερίδια που κατείχε ο κ. Henss στην Isoplus Hohenberg.

353 Εν πάση περιπτώσει, οι προσφεύγουσες, μετά την ακρόαση, διατύπωσαν, με επιστολές της 8ης και της 9ης Δεκεμβρίου 1997 και της 13ης Φεβρουαρίου 1998, τις παρατηρήσεις τους επί του εγγράφου αυτού καθώς και επί των περιστάσεων υπό τις οποίες το έγγραφο αυτό εμφανίστηκε. Συνεπώς, η Επιτροπή δεν εμπόδισε τις προσφεύγουσες να εκφράσουν λυσιτελώς την άποψή τους ως προς το εν λόγω έγγραφο.

354 Από όλα τα ανωτέρω προκύπτει ότι παρασχέθηκε στις προσφεύγουσες ο αναγκαίος χρόνος προκειμένου να παρουσιάσουν την άποψή τους επί των πραγματικών περιστατικών, αιτιάσεων και περιστάσεων που προέβαλλε η Επιτροπή.

355 Κατά συνέπεια, η αιτίαση δεν μπορεί να γίνει δεκτή στο μέτρο που αφορά τις προθεσμίες που τάχθηκαν για την υποβολή παρατηρήσεων.

5. Επί της παραβιάσεως του επαγγελματικού και επιχειρηματικού απορρήτου

Επιχειρήματα των διαδίκων

356 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή και ο σύμβουλος ακροάσεων δεν εξασφάλισαν την τήρηση του επαγγελματικού και επιχειρηματικού απορρήτου κατά την έννοια του άρθρου 20 του κανονισμού 17, στα οποία εμπίπτουν, μεταξύ άλλων, οι λεπτομέρειες όσον αφορά τους μεταξύ των εταιριών δεσμούς καθώς και τους οικονομικούς και νομικούς λόγους που υπαγόρευσαν τη δημιουργία αυτών των δεσμών.

357 Κατά την ακρόαση, ο σύμβουλος ακροάσεων δεν παρέσχε στις προσφεύγουσες τη δυνατότητα να περιγράψουν εμπιστευτικώς τις έννομες σχέσεις που υφίσταντο μεταξύ, αφενός, των Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen και, αφετέρου, της Isoplus Rosenheim (την εποχή εκείνη, των εταιριών Henss Rosenheim και Henss Berlin). Αντιθέτως, η σύμβαση εισφοράς της 15ης Ιανουαρίου 1997 εμφανίστηκε παρουσία όλων των αποδεκτριών της αποφάσεως επιχειρήσεων και της καταγγέλλουσας επιχειρήσεως. Επειδή δεν υπήρχε εμπιστευτικότητα, ο δικηγόρος των Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen και, κυρίως, ο κ. Henss, υπό την ιδιότητα του διευθυντή της Isoplus Rosenheim, χρειάστηκε να μην αποκαλύψουν ορισμένες σχετικές λεπτομέρειες. Για την έλλειψη εμπιστευτικότητας διαμαρτυρήθηκαν, εξάλλου, οι δικηγόροι της Isoplus Hohenberg και της Isoplus Sondershausen καθώς και ο δικηγόρος της Isoplus Rosenheim, με τις από 8 και 9 Δεκεμβρίου 1997 επιστολές τους.

358 Όσον αφορά τη σύμβαση εισφοράς της 15ης Ιανουαρίου 1997, οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν ότι πρόκειται για πράξη η οποία παρανόμως και εκ λάθους περιήλθε στο μητρώο εταιριών του Amstgericht Charlottenburg και η οποία έκτοτε έχει αποσυρθεί από το βιβλίο συμβολαιογραφικών πράξεων της εν λόγω υπηρεσίας. Κατά τις προσφεύγουσες, η σύμβαση αυτή περιέχει λεπτομέρειες ως προς τη συμμετοχή στο κεφάλαιο, οι οποίες εμπίπτουν στο άρθρο 20 του κανονισμού 17. Στην πράξη αυτή, γίνεται λόγος για σχέσεις καταπιστεύσεως (Treuhandverhältnisse) οι οποίες, κυρίως για λόγους απτόμενους του ανταγωνισμού, δεν έπρεπε να δημοσιοποιηθούν αλλά να τους επιφυλάσσεται πάντοτε εμπιστευτική μεταχείριση, ως σχέσεις εμπίπτουσες στο επιχειρηματικό απόρρητο, δεδομένου ότι ο πραγματικός κύριος ή εταίρος δεν πρέπει να αποκαλύπτονται. Οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι κατέδειξαν, με το δικόγραφο της προσφυγής τους, τις ακριβείς περιστάσεις που δικαιολογούν την ύπαρξη εννόμου συμφέροντος να παραμείνουν μυστικές αυτές οι καταπιστευτικές σχέσεις.

359 Επιπλέον, το απόρρητο ή η εμπιστευτική μεταχείριση που έπρεπε να εξασφαλίζονται στις σχετικές με θέματα ανταγωνισμού διαδικασίες ενώπιον της Επιτροπής, συμπεριλαμβανομένης και της ακροάσεως, δεν εξασφαλίστηκαν εν προκειμένω, δεδομένου ότι αποσπάσματα των πρακτικών της ακροάσεως δημοσιεύθηκαν στις δανικές εφημερίδες το 1998. Ορισμένα εμπιστευτικά στοιχεία της παρούσας διαδικασίας είχαν ήδη δημοσιευθεί στον Τύπο την άνοιξη του 1996, πράγμα το οποίο, τότε, είχε προκαλέσει διαμαρτυρίες των προσφευγουσών, εκφρασθείσες στην απάντηση των εταιριών Henss και στην από 24 Απριλίου 1996 απάντηση της εταιρίας Isoplus Hohenberg στην αίτηση παροχής πληροφοριών της 13ης Μαρτίου 1996 (στο εξής: απάντηση της Isoplus Hohenberg).

360 Η καθής υποστηρίζει ότι δεν παρέβη, κατά τη συζήτηση σχετικά με τη σύμβαση εισφοράς της 15ης Ιανουαρίου 1997, το άρθρο 20 του κανονισμού 17, δεδομένου ότι η εν λόγω σύμβαση εισφοράς είχε κατατεθεί στο μητρώο εταιριών και, επομένως, ήταν προσιτή στον καθένα. Επιπλέον, κατά την ακροάση, ο κ. Henss επιβεβαίωσε την εκτίμηση αυτή και πρόσθεσε ότι στο επιχειρηματικό απόρρητο ενέπιπταν μόνον οι στρατηγικές που εφαρμόζονταν μέσω της δομής του ομίλου.

361 Εξάλλου, οι προσφεύγουσες δεν κατέδειξαν ως προς τι οι πληροφορίες που περιέχονταν στη σύμβαση εισφοράς είχαν χαρακτήρα επιχειρηματικού απορρήτου. Συναφώς, η Επιτροπή τονίζει ότι το συμφέρον στη μη δημοσιοποίηση των πληρο-

φοριών, των οποίων η μετάδοση σε τρίτους μπορεί να βλάψει τα συμφέροντα εκείνου που τις παρέσχε, προστατεύεται μόνο στο μέτρο που πρόκειται για θεμιτό συμφέρον.

362 **Ακόμα και αν η Επιτροπή είχε παραβιάσει το επιχειρηματικό απόρρητο στο πλαίσιο της ακροάσεως, το γεγονός αυτό δεν θα καθιστούσε παράνομη την απόφαση αυτή καθ'αυτήν. Η υποτιθέμενη αυτή παραβίαση, ήτοι το γεγονός ότι άλλες επιχειρήσεις θα είχαν λάβει γνώση της πραγματικής δομής των συμμετοχών στο κεφάλαιο των εταιριών του ομίλου Henss/Isorplus, δεν θα είχε καμία επίδραση στο περιεχόμενο της αποφάσεως. Η καθής αναφέρει επίσης ότι οι υπηρεσίες δεν άφησαν να διαφύγει τίποτε προς τα έξω όσον αφορά το περιεχόμενο των ακροάσεων.**

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

363 **Πρέπει να παρατηρηθεί ότι το άρθρο 214 της Συνθήκης (νυν άρθρο 287 ΕΚ) επιβάλλει στους μονίμους υπαλλήλους και το λοιπό προσωπικό των οργάνων να μη μεταδίδουν πληροφορίες τις οποίες κατέχουν και οι οποίες καλύπτονται από το επαγγελματικό απόρρητο. Το άρθρο 20 του κανονισμού 17, το οποίο αποτελεί εφαρμογή της διατάξεως αυτής στον τομέα των κανόνων που ισχύουν για τις επιχειρήσεις, ορίζει ειδικώς, στην παράγραφο 2, ότι, «υπό την επιφύλαξη των άρθρων 19 και 21, η Επιτροπή και οι αρμόδιες αρχές των κρατών μελών καθώς και οι [μόνιμοι και λοιποί υπάλληλοί τους] υποχρεούνται να μην κάνουν χρήση των πληροφοριών τις οποίες συνέλεξαν κατ' εφαρμογή του παρόντος κανονισμού και οι οποίες, λόγω της φύσεώς τους, καλύπτονται από το επαγγελματικό απόρρητο».**

364 **Οι διατάξεις των άρθρων 19 και 21 του κανονισμού 17, υπό την επιφύλαξη των οποίων ισχύουν τα ανωτέρω, είναι εκείνες που αναφέρονται, αντιστοίχως, στις υποχρεώσεις της Επιτροπής κατά τις ακροάσεις και στη δημοσίευση των αποφάσεων. Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι η υποχρέωση τηρήσεως του επαγγελματικού απορρήτου την οποία προβλέπει το άρθρο 20, παράγραφος 2, παύει να είναι απόλυτη όταν πρόκειται για τρίτους στους οποίους το άρθρο 19, παράγραφος 2, παρέχει δικαίωμα ακροάσεως, δηλαδή ιδίως τον καταγγέλλοντα τρίτο. Η Επιτροπή μπορεί να του ανακοινώσει ορισμένες πληροφορίες καλυπτόμενες από το**

επαγγελματικό απόρρητο, στο μέτρο που η ανακοίνωση αυτή είναι αναγκαία για την καλή διεξαγωγή της έρευνας. Ωστόσο, η ευχέρεια αυτή δεν ισχύει για όλα τα είδη εγγράφων τα οποία, ως εκ της φύσεώς τους, καλύπτονται από το επαγγελματικό απόρρητο. Το άρθρο 21, το οποίο προβλέπει τη δημοσίευση ορισμένων αποφάσεων, επιβάλλει στην Επιτροπή την υποχρέωση να λαμβάνει υπόψη το έννομο συμφέρον των επιχειρήσεων προς διαφύλαξη των επιχειρηματικών τους απορρήτων. Οι διατάξεις αυτές, καίτοι αφορούν ιδιαίτερες περιπτώσεις, πρέπει να θεωρούνται ως έκφραση μιας γενικής αρχής που εφαρμόζεται κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της διοικητικής διαδικασίας (απόφαση του Δικαστηρίου της 24ης Ιουνίου 1986, 53/85, AKZO Chemie κατά Επιτροπής, Συλλογή 1986, σ. 1965, σκέψεις 27 και 28).

³⁶⁵ Όσον αφορά τη διεξαγωγή της ακρόασης, το άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού 99/63 ορίζει ότι η ακρόαση δεν είναι δημόσια, ότι τα πρόσωπα εξετάζονται χωριστά ή παρουσία άλλων κληθέντων προσώπων και ότι, στην τελευταία αυτή περίπτωση, λαμβάνεται υπόψη το έννομο συμφέρον των επιχειρήσεων προς διαφύλαξη των επιχειρηματικών τους απορρήτων.

³⁶⁶ Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι προσφεύγουσες δεν κατόρθωσαν να καταδείξουν σε ποιο βαθμό η Επιτροπή, κατά την ακρόαση των Isorplus Hohenberg και Isorplus Sondershausen, παρουσία της καταγγέλλουσας επιχειρήσεως καθώς και άλλων επιχειρήσεων στις οποίες απευθυνόταν η ανακοίνωση των αιτιάσεων, αποκάλυψε επιχειρηματικά απόρρητα.

³⁶⁷ Όσον αφορά τη σύμβαση εισφοράς της 15ης Ιανουαρίου 1997, πρέπει να σημειωθεί, καταρχάς, ότι οι προσφεύγουσες περιορίζονται να ισχυριστούν ότι η πράξη αυτή καταχωρίστηκε στο μητρώο εταιριών εκ λάθους, χωρίς να προσδιορίζουν σε ποιον πρέπει να αποδοθεί το λάθος αυτό, και ότι η καταχώρισή της ήταν παράνομη, χωρίς να παρέχουν συναφώς την παραμικρή εκ πρώτης όψεως απόδειξη. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να προσαφθεί στην Επιτροπή ότι έκανε χρήση ενός τέτοιου αποδεικτικού στοιχείου. Δεύτερον, όσον αφορά τον δημόσιο χαρακτήρα των πληροφοριών που περιείχονταν στη σύμβαση αυτή, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, κατά την ακρόαση, ο κ. Henss, που παρίστατο υπό την ιδιότητα του διευθυντή της Isorplus Rosenheim, επιβεβαίωσε τον δημόσιο χαρακτήρα της πράξεως αυτής, διευκρινίζοντας ότι στο επιχειρηματικό απόρρητο ενέπιπταν μόνον τα κίνητρα των πράξεων που περιγράφονται στο έγγραφο αυτό, τα οποία άπτονταν της στρατηγικής των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων. Ούτε ο διευθυντής των επιχειρήσεων Isorplus Hohenberg και Isorplus Sondershausen ούτε ο δικηγόρος τους αμφισβήτησαν τότε την άποψη αυτή.

- 368 Δεύτερον, όσον αφορά το γεγονός ότι δεν υπήρξε εμπιστευτική ακρόαση των εταιριών Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen, αρκεί η παρατήρηση ότι οι προσφεύγουσες δεν παρέχουν την παραμικρή ένδειξη περί δεδομένων τα οποία καλύπτονταν από το επιχειρηματικό απόλυτο και ανακοινώθηκαν από την Επιτροπή σε τρίτους κατά την ακρόαση αυτή. Συναφώς, δεν μπορεί να προσαφθεί στην Επιτροπή ότι διέδωσε πληροφορίες τις οποίες οι προσφεύγουσες της είχαν ανακοινώσει εμπιστευτικώς. Συγκεκριμένα, από τα πρακτικά της ακροάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν αποκάλυψε, με τις ερωτήσεις της προς την Isoplus Hohenberg και την Isoplus Sondershausen σχετικά με τους δεσμούς τους με τις εταιρίες Henss, καμία πληροφορία πέραν της θέσεως των εν λόγω εταιριών, την οποία μόλις είχε υπενθυμίσει ο δικηγόρος τους στην εναρκτήρια αγόρευσή του στο πλαίσιο της ακροάσεως, καθώς και, στη συνέχεια της ακροάσεως, πληροφοριών αντλουμένων από τα δημόσια μητρώα.
- 369 Τρίτον, όσον αφορά τη διάδοση μέσω του Τύπου εμπιστευτικών πληροφοριών που είχαν χρησιμοποιηθεί κατά τη διοικητική διαδικασία, πρέπει να παρατηρηθεί ότι οι προσφεύγουσες δεν έδωσαν διευκρινίσεις ως προς τις εμπιστευτικές πληροφορίες που, κατ' αυτές, αποκαλύφθηκαν με τα μνημονευόμενα δημοσιογραφικά άρθρα κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας.
- 370 Επιπλέον, και αν ακόμη γίνει δεκτό ότι οι υπηρεσίες της Επιτροπής είναι υπεύθυνες για τη διαρροή στον Τύπο, πράγμα το οποίο ωστόσο αρνείται η Επιτροπή και δεν αποδεικνύει η προσφεύγουσα, το γεγονός αυτό δεν θα είχε, ούτως ή άλλως, επίπτωση στη νομιμότητα της απόφασης, εφόσον δεν αποδείχθηκε ότι η απόφαση δεν θα είχε ληφθεί ή θα είχε διαφορετικό περιεχόμενο αν δεν υφίσταντο τα επίμαχα άρθρα (προμνησθείσα απόφαση United Brands κατά Επιτροπής, σκέψη 286). Εν προκειμένω, οι προσφεύγουσες δεν επικαλέστηκαν κανένα στοιχείο δυνάμενο να στηρίξει ένα τέτοιο συμπέρασμα.
- 371 Επομένως, η αιτίαση περί παραβιάσεως του επαγγελματικού και επιχειρηματικού απορρήτου πρέπει να απορριφθεί.

6. Επί της παραβάσεως των διατάξεων περί εξετάσεως μαρτύρων

Επιχειρήματα των διαδίκων

372 Οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι παρέβη το άρθρο 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 99/63 και το άρθρο 19 του κανονισμού 17, καθόσον δεν προέβη στην εξέταση των προταθέντων μαρτύρων.

373 Οι προσφεύγουσες υπενθυμίζουν ότι, κατά το άρθρο 3 του κανονισμού 99/63, οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις μπορούν να προτείνουν να εξετάσει η Επιτροπή πρόσωπα που είναι δυνατόν να βεβαιώσουν τα πραγματικά περιστατικά που επικαλούνται οι εν λόγω επιχειρήσεις. Στο πλαίσιο των παρατηρήσεών τους επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, η Isoplus Hohenberg και η Isoplus Sondershausen, με επιστολή της 30ής Ιουνίου 1997, πρότειναν στην Επιτροπή να εξετάσει ορισμένα άτομα, μεταξύ των οποίων, ιδίως, ο κ. Henss. Η Isoplus Rosenheim, από την πλευρά της, επίσης πρότεινε, με επιστολή της ίδιας ημέρας, την εξέταση ορισμένων προσώπων ως μαρτύρων. Ωστόσο, με επιστολή της 16ης Σεπτεμβρίου 1997, η Επιτροπή τούς απάντησε ότι, κατά την εφαρμογή του άρθρου 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 99/63, εναπόκειται στις ίδιες τις επιχειρήσεις να εξασφαλίσουν την παρουσία των ενδιαφερομένων προσώπων στην ακρόαση και να τους καλέσουν ως μάρτυρες, υποστηρίζοντας ότι η ίδια δεν είναι δικαστήριο, δεν έχει την εξουσία να εξαναγκάσει τους μάρτυρες να συμμετάσχουν στην ακρόαση ούτε μπορεί να τους υποχρεώσει να ορκιστούν. Συναφώς, η Isoplus Hohenberg ή η Isoplus Sondershausen διευκρίνισαν επίσης, με επιστολή της 30ής Σεπτεμβρίου 1997, ότι οι προτεινόμενοι μάρτυρες δεν συνδέονταν με τις εταιρίες τους αλλά με ανταγωνίστριες επιχειρήσεις και ότι, ως εκ τούτου, δεν είχε καταστεί δυνατόν να εξαναγκάσουν τους μάρτυρες αυτούς να παραστούν. Όλοι επίσης οι μάρτυρες των οποίων την εξέταση πρότεινε η Isoplus Rosenheim δεν συνδέονταν με τις επιχειρήσεις των προσφευγουσών, αλλά με την Powertipre και με τις άλλες εμπλεκόμενες επιχειρήσεις. Ωστόσο, ούτε οι αρμόδιες για θέματα ανταγωνισμού υπηρεσίες της Επιτροπής ούτε ο σύμβουλος ακροάσεων κάλεσαν ως μάρτυρες τα πρόσωπα των οποίων είχε ζητηθεί η εξέταση. Ελλείψει κλήσεως, τα εν λόγω πρόσωπα, εφόσον δεν εμφανίστηκαν, δεν μπόρεσαν να εξεταστούν ως μάρτυρες από την Επιτροπή προς απόδειξη των πραγματικών περιστατικών για τα οποία οι προσφεύγουσες ζήτησαν τη μαρτυρική κατάθεσή τους.

- 374 Όσον αφορά τον κ. Henss, καίτοι παρίστατο κατά την ακρόαση, υπό την ιδιότητα του διευθυντή της Isoplus Rosenheim, δεν εξετάστηκε επισήμως, δεδομένου ότι δεν κλήθηκε προς τούτο από τον σύμβουλο ακροάσεων. Οι προσφεύγουσες δέχονται ότι η τυπική ακρόαση του κ. Henss είχε καταστεί, εν μέρει, περιττή ενόψει των παρατηρήσεων τις οποίες διατύπωσε, κατά την ακρόαση, ο δικηγόρος της Isoplus Rosenheim. Ωστόσο, εφόσον δεν υπήρξε εμπιστευτική ακρόαση, ο κ. Henss, υπό την ιδιότητα του διευθυντή της Isoplus Rosenheim, απέφυγε να αποκαλύψει ορισμένες λεπτομέρειες.
- 375 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι, αν οι μάρτυρες είχε κληθεί από την Επιτροπή και αν στη συνέχεια είχαν εξεταστεί, οι δηλώσεις τους θα είχαν οδηγήσει την Επιτροπή στο συμπέρασμα ότι η Isoplus Rosenheim, η Isoplus Hohenberg και η Isoplus Sondershausen ή ο όμιλος Henss/Isoplus δεν συμμετείχαν στην παράβαση του άρθρου 85 της Συνθήκης πριν από τα τέλη του 1994 ούτε συνήργησαν σε μέτρα εμπορικού αποκλεισμού κατά της Powerpipe. Η μαρτυρική τους κατάθεση ζητήθηκε και για να επιβεβαιωθεί ότι ο ευρωπαϊκός τιμοκατάλογος του 1994 δεν είχε καταρτιστεί από τον κ. Henss ή από τη Henss Rosenheim.
- 376 Κατά τις προσφεύγουσες, το άρθρο 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 99/63 άπτεται της γενικής αρχής του δικαιώματος ακροάσεως καθώς και της αρχής που εκφράζει το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και, ιδίως, η παράγραφος 3, στοιχείο δ', του άρθρου αυτού, που αφορά το δικαίωμα προσκλήσεως και εξετάσεως μαρτύρων υπερασπίσεως καθώς και το δικαίωμα υποβολής ερωτήσεων στους μάρτυρες κατηγορίας. Αν, σε διαδικασία διεξαγόμενη κατ' εφαρμογήν του κανονισμού 17, οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις ζητήσουν να κληθούν και να εξεταστούν ορισμένα πρόσωπα κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 99/63, η Επιτροπή υποχρεούται, καταρχήν, να καλέσει και να εξετάσει τα πρόσωπα αυτά, έστω και αν δεν έχει τη δυνατότητα να τους επιβάλει κυρώσεις σε περίπτωση μη εμφανίσεώς τους. Μόνο σε ορισμένες αιτιολογημένες περιπτώσεις μπορεί η Επιτροπή να απορρίψει ένα τέτοιο αίτημα με τη λήψη ατομικής αποφάσεως.
- 377 Ακόμα και αν ευσταθεί το ότι η Επιτροπή δεν είναι «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, αυτό δεν σημαίνει ότι οι υπόλοιπες εγγυήσεις που προβλέπονται στο άρθρο αυτό δεν εφαρμόζονται στην ενώπιόν της διαδικασία.

Συγκεκριμένα, η διαδικασία που διεξάγει η Επιτροπή με τον διπλό στόχο της πάυσης της παραβάσεως των κανόνων του ανταγωνισμού και της επιβολής προστίμου ενέχει ποινικό χαρακτήρα υπό την έννοια του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ. Συνεπώς, η Επιτροπή υποχρεούται να τηρεί το άρθρο αυτό στο σύνολό του και, ως εκ τούτου, και την παράγραφο 3, στοιχείο δ', του άρθρου αυτού.

378 Η καθής αναφέρει ότι ο κανονισμός 99/63 δεν της επιτρέπει να εξετάζει «μάρτυρες» υπό τη νομική έννοια του όρου. Το άρθρο 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 99/63 δεν αναφέρεται σε μάρτυρες, αλλά αναγνωρίζει απλώς το δικαίωμα των ενδιαφερομένων όσον αφορά τη χρησιμοποίηση ορισμένων αποδεικτικών μέσων. Η Επιτροπή δεν έχει καμία εξουσία και, κατά μείζονα λόγο, καμία υποχρέωση να καλέσει τους τυχόν μάρτυρες υπερασπίσεως τους οποίους η ίδια η επιχείρηση δεν είναι σε θέση να πείσει να καταθέσουν. Εξάλλου, αντίθετα προς τα υποστηριζόμενα από τις προσφεύγουσες, η Επιτροπή δεν αρνήθηκε να εξετάσει τα προταθέντα πρόσωπα.

379 Όσον αφορά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Επιτροπή δεν είναι «δικαστήριο» υπό την έννοια της εν λόγω διατάξεως. Η Επιτροπή εκπληρώνει την αποστολή επιτηρήσεως που της αναθέτουν οι κοινοτικοί κανόνες ανταγωνισμού, υπό τον έλεγχο του Πρωτοδικείου και του Δικαστηρίου. Εν πάση περιπτώσει, το ότι οι συναφείς διαδικαστικοί κανόνες, ιδίως αυτοί που απορρέουν από τον κανονισμό 17, δεν παρέχουν στην Επιτροπή την εξουσία να εξαναγκάζει τους μάρτυρες υπερασπίσεως να εμφανιστούν δεν αντίκειται την έννοια της ισότητας των όπλων, την οποία εκφράζει το άρθρο 6, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της ΕΣΔΑ. Συγκεκριμένα, η διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής δεν περιλαμβάνει ούτε την εξέταση μαρτύρων «κατηγορίας», δεδομένου ότι οι ουσιαστικές αποδείξεις επί των οποίων μπορεί η Επιτροπή να στηρίξει τις αιτιάσεις της είναι τα έγγραφα και οι πληροφορίες που μπορεί να ζητήσει από τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών καθώς και από τις επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων δυνάμει του άρθρου 11 του κανονισμού 17.

380 Επιπλέον, το Πρωτοδικείο, ελέγχοντας το κατά πόσον η Επιτροπή εκπληρώνει την αποστολή της, έχει τη δυνατότητα να υποχρεώσει τους μάρτυρες να εμφανιστούν, ιδίως δε τους μάρτυρες υπερασπίσεως. Πράγματι, ενώπιον του Πρωτοδικείου υφί-

σταται ανισότητα των όπλων ευνοούσα τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις, δεδομένου ότι οι επιχειρήσεις μπορούν να επικαλεστούν τις καταθέσεις μαρτύρων προς απόκρουση των αιτιάσεων που έχει διατυπώσει η Επιτροπή στην απόφασή της, ενώ η Επιτροπή δεν μπορεί να επικαλεστεί μαρτυρίες προς στήριξη αιτιάσεων οι οποίες δεν αποδεικνύονται ήδη με στοιχεία περιεχόμενα στην απόφαση και στην ανακοίνωση των αιτιάσεων.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

381 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 ορίζει ότι, αν φυσικά ή νομικά πρόσωπα δικαιολογούν εύλογο συμφέρον ώστε να ζητήσουν να τύχουν ακροάσεως, πρέπει να γίνεται δεκτό το σχετικό αίτημά τους. Κατά το άρθρο 5 του κανονισμού 99/63, η Επιτροπή τους παρέχει τη δυνατότητα να καταστήσουν γνωστή την άποψή τους γραπτώς εντός της προθεσμίας που τους τάσσει. Ομοίως, το άρθρο 7, παράγραφος 1, του κανονισμού 99/63 επιβάλλει στην Επιτροπή την υποχρέωση να παρέχει στα πρόσωπα που το έχουν ζητήσει με τις γραπτές παρατηρήσεις τους τη δυνατότητα να αναπτύξουν προφορικώς την άποψή τους εφόσον δικαιολογούν εύλογο συμφέρον προς τούτο ή αν η Επιτροπή σκοπεύει να τους επιβάλει πρόστιμο ή χρηματική ποινή. Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, η Επιτροπή μπορεί επίσης να δώσει σε οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο τη δυνατότητα να εκφράσει προφορικώς την άποψή του.

382 Κατά το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και τα άρθρα 5 και 7 του κανονισμού 99/63, η Επιτροπή δεν είναι υποχρεωμένη να ακούσει τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που έχουν εύλογο συμφέρον παρά μόνο εφόσον τα πρόσωπα αυτά ζητήσουν πράγματι να τύχουν ακροάσεως (απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Ιουλίου 1987, 43/85, Ancides κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 3131, σκέψη 8). Όμως, εν προκειμένω, τα πρόσωπα που πρότειναν οι προσφεύγουσες ως μάρτυρες ουδέποτε εξεδήλωσαν τα ίδια την επιθυμία να τύχουν ακροάσεως.

383 Περαιτέρω, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το άρθρο 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 99/63 προβλέπει ότι οι επιχειρήσεις ή ενώσεις επιχειρήσεων που αποτελούν αντικείμενο διαδικασίας διεξαγομένης κατ' εφαρμογήν του κανονισμού 17 «δύνανται επίσης να προτείνουν να εξετάσει η Επιτροπή τα πρόσωπα που είναι δυνατόν να βεβαιώσουν τα [γεγονότα που οι ίδιες επικαλούνται]». Στην περίπτωση αυτή, από το άρθρο 7 του κανονισμού 99/63 προκύπτει ότι η Επιτροπή διαθέτει εύλογο περιθώριο εκτιμήσεως για να κρίνει ως προς το ενδιαφέρον που μπορεί να παρουσιάζει η ακρόαση των προσώπων των οποίων η μαρτυρία μπορεί να έχει σημασία για την επεξεργασία του φακέλου (απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Ιανουαρίου 1984, 43/82 και 63/82, VBVB και VBBB κατά Επιτροπής, Συλλογή 1984, σ. 19, σκέψη 18). Πράγματι, η εγγύηση των δικαιωμάτων άμυνας δεν απαιτεί να προβαίνει η Επιτροπή σε ακρόαση μαρτύρων υποδεικνυόμενων από τους ενδιαφερομένους, όταν θεωρεί ότι η υπόθεση έχει εξεταστεί επαρκώς (απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Μαΐου 1984, 9/83, Eisen und Metall Aktiengesellschaft κατά Επιτροπής, Συλλογή 1984, σ. 2071, σκέψη 32).

384 Εν προκειμένω, οι προσφεύγουσες δεν προσκόμισαν κανένα στοιχείο που να επιτρέπει να συναχθεί ότι η Επιτροπή, μη εξετάζοντας τα υποδειχθέντα πρόσωπα, περιόρισε αντικανονικά την έρευνα της υποθέσεως και, κατά τον τρόπο αυτόν, περιόρισε τη δυνατότητα των προσφευγουσών να εξηγήσουν τις διάφορες πτυχές των ζητημάτων που έθεταν οι αιτιάσεις της Επιτροπής (προμνησθείσα απόφαση VBVB και VBBB κατά Επιτροπής, σκέψη 18).

385 Πράγματι, οι προσφεύγουσες δεν διευκρίνισαν, με το δικόγραφο της προσφυγής τους, σε ποιο βαθμό οι καταθέσεις των προταθέντων μαρτύρων θα μπορούσαν να αποδείξουν ότι ο όμιλος Henss/Isoplus ή οι προσφεύγουσες δεν μετέσχαν σε πανευρωπαϊκή σύμπραξη από τις 10 Οκτωβρίου 1991 αλλά μόνον από τα τέλη του 1994 και μετά. Συναφώς, ακόμα και αν με τη ζητηθείσα κατάθεση είχε επιβεβαιωθεί ότι ούτε ο κ. Henss ούτε η Isoplus Hohenberg ή η Isoplus Sondershausen έλαβαν από την EuHP πληροφορίες εσωτερικής φύσεως προτού γίνουν δεκτοί στο πλαίσιο της ενώσεως αυτής, αυτό δεν θα αναιρούσε τις αιτιάσεις της Επιτροπής έναντι των προσφευγουσών. Το ίδιο ισχύει και ως προς το κατά πόσον ο κ. Henss ή η Henss Rosenheim συμμετέσχαν στην κατάρτιση του τιμοκαταλόγου που χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο της πανευρωπαϊκής συμπράξεως. Επιπλέον, ενόψει των αποδεικτικών στοιχείων που μνημονεύθηκαν ανωτέρω στις σκέψεις 264 έως 277, η Επιτροπή είχε

δικαίωμα να θεωρήσει ότι δεν ήταν απαραίτητο να προβεί στη ζητηθείσα εξέταση μαρτύρων ως προς το αν η Powerpipe είχε προτείνει στις Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen να μετάσχουν σε παράνομη σύμπραξη.

- 386 Στο μέτρο που η πρόταση εξέτασης μάρτυρα αφορά τον κ. Henss, πρέπει να προστεθεί ότι ο τελευταίος ήταν παρών στην ακρόαση, υπό την ιδιότητα του διευθυντή της Isoplus Rosenheim, αλλά ότι ούτε ο δικηγόρος της εταιρείας αυτής ούτε ο δικηγόρος των Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen του ζήτησαν να καταθέσει. Πράγματι, από τα πρακτικά της ακροάσεως προκύπτει ότι ο κ. Henss δεν παρενέβη παρά μόνον κατά την ακρόαση των Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen, κατόπιν ερωτήσεως που του έθεσε ο σύμβουλος ακροάσεων σχετικά με τη σύμβαση εισφοράς.
- 387 Επιπλέον, από τα ίδια πρακτικά προκύπτει ότι, κατά την ακρόαση, οι προσφεύγουσες δεν ζήτησαν να εξεταστεί ο κ. Bech, που συνδεόταν με τη Løgstør και του οποίου η μαρτυρική κατάθεση είχε επίσης ζητηθεί, παρά το γεγονός ότι και αυτός ήταν παρών στην ακρόαση.
- 388 Από όλα τα ανωτέρω προκύπτει ότι η Επιτροπή, στο μέτρο που δεν έδωσε συνέχεια στις προτάσεις εξέτασης μαρτύρων, εφάρμοσε ορθώς το άρθρο 19 του κανονισμού 17 καθώς και τις διατάξεις του κανονισμού 99/63.
- 389 Τέλος, οι προσφεύγουσες στηρίζονται στο άρθρο 6, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της ΕΣΔΑ, σύμφωνα με το οποίο ότι «πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα [...] να εξετάση ή ζητήση όπως εξετασθώσι οι μάρτυρες κατηγορίας και επιτύχη την πρόσκλησιν και εξέτασιν των μαρτύρων υπερασπίσεως υπό τους αυτούς όρους ως των μαρτύρων κατηγορίας».

390 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά παγία νομολογία, η Επιτροπή δεν είναι δικαστήριο υπό την έννοια του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ (προμνησθείσα απόφαση Van Landewyck κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 81, απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Ιουνίου 1983, 100/80 έως 103/80, *Musique diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1825, σκέψη 7, και προμνησθείσα απόφαση Shell κατά Επιτροπής, σκέψη 39). Εξάλλου, το άρθρο 15, παράγραφος 4, του κανονισμού 17 ορίζει ρητώς ότι οι αποφάσεις της Επιτροπής που επιβάλλουν πρόστιμα λόγω παραβίασεως του δικαίου του ανταγωνισμού δεν έχουν ποινικό χαρακτήρα (απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Οκτωβρίου 1994, T-83/91, *Tetra Pak* κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-755, σκέψη 235).

391 Ωστόσο, έστω και αν η Επιτροπή δεν αποτελεί δικαστήριο υπό την έννοια του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ και έστω και αν τα επιβαλλόμενα πρόστιμα δεν έχουν ποινικό χαρακτήρα, γεγονός παραμένει ότι η Επιτροπή υποχρεούται να τηρεί τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου κατά τη διοικητική διαδικασία (προμνησθείσες αποφάσεις *Musique diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 8, και *Shell* κατά Επιτροπής, σκέψη 39).

392 Συναφώς, το γεγονός ότι οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου ανταγωνισμού δεν προβλέπουν υποχρέωση της Επιτροπής να καλέσει τους μάρτυρες υπερασπίσεως των οποίων ζητείται η εξέταση δεν αντιβαίνει στις εν λόγω αρχές. Πράγματι, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Επιτροπή, καίτοι μπορεί να προβεί σε ακρόαση φυσικών ή νομικών προσώπων όταν το κρίνει αναγκαίο, δεν διαθέτει ούτε το δικαίωμα να καλεί μάρτυρες κατηγορίας χωρίς να έχει εξασφαλίσει ότι συμφωνούν να καταθέσουν.

393 Για όλους αυτούς τους λόγους, η αίτηση περί μη εξετάσεως μαρτύρων πρέπει να απορριφθεί.

7. Επί της παραβίασεως των διατάξεων περί των καθηκόντων των συμβούλων ακροάσεων

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 394 Οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι παρέβη την απόφαση 94/810/ΕΚΑΧ, ΕΚ της Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 1994, περί των καθηκόντων που ανατίθενται στους συμβούλους ακροάσεων στο πλαίσιο των ενόπιον της Επιτροπής διαδικασιών για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού (ΕΕ L 330, σ. 67), στο μέτρο που, στην παρούσα διαδικασία, ο σύμβουλος ακροάσεων συνέταξε έκθεση μολονότι δεν ήταν παρών κατά το μεγαλύτερο μέρος της ακροάσεως.
- 395 Συναφώς, οι προσφεύγουσες αναφέρουν ότι ο σύμβουλος ακροάσεων που είχε προετοιμάσει και διευθύνει την ακρόαση, ο κ. Gilchrist, συνταξιοδοτήθηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1997. Όμως, ο κ. Daout, ο οποίος επρόκειτο να αναλάβει τα καθήκοντα του συμβούλου ακροάσεων από 1ης Ιανουαρίου 1998, ήταν παρών στην ακρόαση της 24ης Νοεμβρίου αλλά δεν έλαβε μέρος στην ακρόαση της 25ης Νοεμβρίου 1997. Συνεπώς, ο κ. Daout παρέστη μερικώς μόνον στην ακρόαση της Isoplus Rosenheim και της Henss Berlin, που πραγματοποιήθηκε το βράδυ της 24ης Νοεμβρίου 1997 και συνεχίστηκε στις 25 Νοεμβρίου 1997, και δεν έλαβε καθόλου μέρος στην ακρόαση των Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen, που πραγματοποιήθηκε εξ ολοκλήρου στις 25 Νοεμβρίου 1997. Στη συνέχεια, το σχέδιο των πρακτικών της διαδικασίας ακροάσεως απεστάλη με επιστολή του συμβούλου ακροάσεων κ. Daout στις 3 Απριλίου 1998. Κατόπιν της εγκρίσεως των εν λόγω πρακτικών, ο σύμβουλος ακροάσεων συνέταξε την έκθεση σχετικά με τη διεξαγωγή της ακροάσεως σύμφωνα με το άρθρο 8 της αποφάσεως 94/810.
- 396 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι αυτή η διαδικασία συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων άμυνάς τους. Ο νέος σύμβουλος ακροάσεων συνέταξε μεν έκθεση, σύμφωνα με το άρθρο 8 της αποφάσεως 94/810, μετά την έγκριση των πρακτικών, το έπραξε όμως χωρίς να έχει παραστεί στο μεγαλύτερο μέρος της ακροάσεως και,

ειδικότερα, στο μέρος που αφορούσε την Isoplus Hohenberg και την Isoplus Sondershausen. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, ο σύμβουλος ακροάσεων δεν μπόρεσε να σχηματίσει προσωπική γνώμη για τον όμιλο Henss/Isoplus και για όλες τις προσφεύγουσες και, ιδίως, δεν μπόρεσε να θέσει ερωτήσεις. Ελλείψει αντικειμενικής εκθέσεως του συμβούλου ακροάσεων σύμφωνα με το άρθρο 8 της αποφάσεως 94/810, η διαδικασία που οδήγησε την Επιτροπή στην έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν μπόρεσε να στηριχθεί σε αντικειμενική βάση.

397 Για την περίπτωση που η εν λόγω έκθεση συνταχθεί από τον συνταξιοδοτηθέντα σύμβουλο ακροάσεων, όπως διατείνεται η Επιτροπή, οι προσφεύγουσες επικαλούνται επίσης, επικουρικώς, παράβαση του ουσιώδους τύπου που καθορίζεται από την απόφαση 94/810 και τον κανονισμό 99/63, δεδομένου ότι η έκθεση συνταχθεί πριν από την έγκριση των πρακτικών της ακροάσεως και προτού ο σύμβουλος ακροάσεων λάβει γνώση και προβεί στην εξέταση των άλλων παρατηρήσεων των Isoplus Hohenberg, Isoplus Sondershausen και Isoplus Rosenheim επί των πρακτικών. Ούτε στην περίπτωση αυτή υπάρχει πλήρης και σωστή έκθεση, γεγονός το οποίο εμπόδισε τη διαδικασία εκδόσεως της αποφάσεως να αποκτήσει αντικειμενικότητα.

398 Παρά το γεγονός ότι η έκθεση του συμβούλου ακροάσεων σχετικά με την ακρόαση ή με τα στάδια της διαδικασίας που ακολουθείται σύμφωνα με τον κανονισμό 17 δεν πρέπει να διαβιβάζεται στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις ούτως ώστε αυτές να μπορούν να τη μελετήσουν και να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους, η έκθεση αυτή του ανεξάρτητου συμβούλου ακροάσεων δεν έχει μικρότερη αποφασιστική σημασία στις διαδικασίες διαπιστώσεων παραβάσεων στον τομέα του ανταγωνισμού, όπως παραδέχθηκε εξάλλου η Επιτροπή, η οποία αναγνώρισε ότι η έκθεση αυτή, χωρίς να τη δεσμεύει, έχει πάντως αξία γνωμοδοτήσεως.

399 Η καθής παρατηρεί ότι την έκθεση που προβλέπεται από το άρθρο 8 της αποφάσεως 94/810 συνέταξε ο κ. Gilchrist. Το γεγονός ότι, κατά τον χρόνο εκείνο, ο σύμβουλος ακροάσεων δεν διέθετε το εγκεκριμένο κείμενο των πρακτικών της ακροάσεως είναι άνευ σημασίας, δεδομένου ότι αυτά τα πρακτικά χρησιμεύουν στην ενημέρωση όσων δεν ήταν παρόντες στην ακρόαση, δηλαδή των μελών της συμβουλευτικής επιτροπής και της Επιτροπής. Εφόσον ο σύμβουλος ακροάσεων, ως εκ των καθηκόντων του, υποχρεούται να παρίσταται καθ' όλη τη διάρκεια της ακροάσεως, τα εν λόγω πρα-

κτικά δεν προορίζονται για την ενημέρωσή του. Κατά την Επιτροπή, η έκθεση του συμβούλου ακροάσεων αντικατοπτρίζει το σημείο στο οποίο βρίσκονταν οι συζητήσεις κατά τον χρόνο της ακροάσεως. Τέλος, η έκθεση αυτή δεν έχει παρά αξία γνωμοδοτήσεως, την οποία η Επιτροπή δεν είναι υποχρεωμένη να υιοθετήσει.

400 Συναφώς, η Επιτροπή υπογραμμίζει επίσης ότι της ακροάσεως προηγείται κανονικά η υποβολή γραπτών παρατηρήσεων σχετικά με τις διατυπωθείσες αιτιάσεις και, συνεπώς, η ακρόαση συνιστά μια προχωρημένη φάση των συζητήσεων. Εφόσον η ακρόαση περατώνεται με τη λήξη της συνεδριάσεως, τα πρακτικά περιορίζονται στην καταγραφή των διαμειφθέντων κατά τη συνεδρίαση. Συνεπώς, η δυνατότητα που παρέχεται στους εμπλεκόμενους να ελέγξουν την ακρίβεια των πρακτικών ουδόλως συνιστά παράταση της ακροάσεως.

401 Όσον αφορά την έκθεση του συμβούλου ακροάσεων, ουδόλως αποκλείεται να λάβει η Επιτροπή υπόψη της παρατηρήσεις μεταγενέστερες της ακροάσεως. Πράγματι, το άρθρο 8 της αποφάσεως 94/810 προβλέπει ρητώς ότι ο σύμβουλος ακροάσεων μπορεί να προτείνει συμπληρωματική ενημέρωση αν τα στοιχεία που προσκομίστηκαν μετά την ακρόαση καθιστούν αναγκαία τη διεξαγωγή νέας ακροάσεως. Όμως, αυτό δεν συνέβη στην προκειμένη περίπτωση.

402 Όσον αφορά την πρόσκαιρη απουσία του κ. Daout κατά την ακρόαση, η απουσία αυτή δεν επηρεάζει το κύρος της αποφάσεως, δεδομένου ότι ο ανωτέρω δεν κατείχε ακόμα τότε τη θέση του συμβούλου ακροάσεων.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

403 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, της αποφάσεως 94/810 αναθέτει στον σύμβουλο ακροάσεων την αποστολή να μεριμνά για την ορθή διεξαγωγή της ακροάσεως και κατ' αυτόν τον τρόπο να συμβάλλει στην αντικειμενική

κότητα τόσο της ίδιας της ακροάσεως όσο και κάθε απόφασεως που λαμβάνεται στη συνέχεια. Στο πλαίσιο αυτό, ο σύμβουλος ακροάσεων φροντίζει, ιδίως, ώστε, κατά την εκπόνηση των σχεδίων αποφάσεως της Επιτροπής στις υποθέσεις ανταγωνισμού, να λαμβάνονται δεόντως υπόψη όλα τα ευνοϊκά ή δυσμενή για τους ενδιαφερομένους σχετικά πραγματικά στοιχεία.

- 404 Σύμφωνα με το άρθρο 8 της αποφάσεως 94/810, ο σύμβουλος ακροάσεων υποβάλλει έκθεση στον Γενικό Διευθυντή Ανταγωνισμού σχετικά με την ακρόαση και τα συμπεράσματα τα οποία συνήγαγε και διατυπώνει παρατηρήσεις σχετικά με την περαιτέρω πορεία της διαδικασίας, οι οποίες δύνανται να αφορούν, μεταξύ άλλων, την ανάγκη συμπληρωματικής ενημερώσεως, την άρση ορισμένων αιτιάσεων ή τη διατύπωση νέων αιτιάσεων.
- 405 Επιπλέον, τόσο από το άρθρο 9, παράγραφος 4, του κανονισμού 99/63 όσο και από το άρθρο 7, παράγραφος 4, της αποφάσεως 94/810 προκύπτει ότι το ουσιώδες περιεχόμενο της καταθέσεως κάθε προσώπου που συμμετέχει στην ακρόαση καταγράφεται στα πρακτικά, τα οποία διαβάζονται και εγκρίνονται από το εν λόγω πρόσωπο. Σύμφωνα με την τελευταία αυτή διάταξη, για τα ανωτέρω μεριμνά ο σύμβουλος ακροάσεων.
- 406 Στην υπό κρίση περίπτωση, αποδεικνύεται ότι η έκθεση που προβλέπεται από το άρθρο 8 της αποφάσεως 94/810 συνετάγη από τον κ. Gilchrist, ο οποίος την υπέβαλε στην Επιτροπή στις 26 Νοεμβρίου 1997. Κατά συνέπεια, η αιτίαση των προσφευγουσών πρέπει να νοηθεί ως καταγγελία του γεγονότος ότι ο σύμβουλος ακροάσεων συνέταξε την έκθεση αυτή πριν από την έγκριση των πρακτικών της ακροάσεως και χωρίς να λάβει γνώση των σχετικών παρατηρήσεων των προσφευγουσών.
- 407 Καταρχάς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι ούτε ο κανονισμός 99/63 ούτε η απόφαση 94/810 απαγορεύουν στον σύμβουλο ακροάσεων να υποβάλει την έκθεση που προβλέπει το άρθρο 8 της αποφάσεως 94/810 προτού εγκριθούν τα πρακτικά της ακροάσεως, σύμφωνα με το άρθρο 9, παράγραφος 4, του κανονισμού 99/63 και το άρθρο 7, παράγραφος 4, της αποφάσεως 94/810, από κάθε πρόσωπο που συμμετέ-

σχε στην ακρόαση. Πρέπει να υπομνησθεί συναφώς ότι η έκθεση του συμβούλου ακροάσεων αποτελεί καθαρώς εσωτερικό έγγραφο της Επιτροπής, το οποίο δεν αποσκοπεί στη συμπλήρωση ή τη διόρθωση της επιχειρηματολογίας των επιχειρήσεων και, συνεπώς, δεν ενέχει κανένα στοιχείο λήψεως αποφάσεως το οποίο θα έπρεπε να λάβει υπόψη ο κοινοτικός δικαστής προς άσκηση του ελέγχου του (βλ. ανωτέρω σκέψη 40).

408 Περαιτέρω, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το άρθρο 9, παράγραφος 4, του κανονισμού 99/63 εξασφαλίζει στα πρόσωπα που μετέχουν στην ακρόαση τη συμφωνία μεταξύ των πρακτικών και των ουσιωδών δηλώσεών τους (προμνησθείσα απόφαση ICI κατά Επιτροπής, σκέψη 29, και απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Ιουλίου 1972, 51/69, Bayer κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 185, σκέψη 17). Συνεπώς, τα πρακτικά υποβάλλονται στην έγκριση των εμπλεκόμενων ούτως ώστε να παρέχεται στους τελευταίους η δυνατότητα να ελέγξουν τις δηλώσεις στις οποίες προέβησαν κατά την ακρόαση και όχι να προσθέσουν νέα στοιχεία τα οποία ο σύμβουλος ακροάσεων θα είναι υποχρεωμένος να λάβει υπόψη.

409 Όμως, οι προσφεύγουσες δεν αναφέρουν σε ποιο βαθμό ο μη οριστικός χαρακτήρας των πρακτικών τα οποία διέθετε ο σύμβουλος ακροάσεως κατά τη σύνταξη της εκθέσεώς του τον εμπόδισε να συντάξει την έκθεσή του προς τον Γενικό Διευθυντή Ανταγωνισμού υπό τις συνθήκες που είναι απαραίτητες ώστε να συμβάλει στον αντικειμενικό χαρακτήρα της διαδικασίας.

410 Πράγματι, από τη νομολογία προκύπτει ότι η μη οριστική μορφή των πρακτικών της ακροάσεως που υποβάλλονται στη συμβουλευτική επιτροπή και στην Επιτροπή μπορεί να συνιστά πλημμέλεια της διοικητικής διαδικασίας δυνάμενη να πλήξει τη νομιμότητα της αποφάσεως στην οποία καταλήγει μόνον αν το εν λόγω κείμενο έχει συνταχθεί κατά τρόπον εμβάλλοντα τους αποδέκτες του σε ουσιώδη πλάνη (απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1970, 44/69, Buchler κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 457, σκέψη 17). Εν πάση περιπτώσει, δεδομένου ότι η Επιτροπή διέθετε, πέραν των μη οριστικών πρακτικών, τις παρατηρήσεις που είχαν διατυπώσει επί των εν λόγω πρακτικών οι επιχειρήσεις, πρέπει να θεωρηθεί ότι τα μέλη της Επιτροπής έλαβαν γνώση όλων των στοιχείων που ασκούσαν επιρροή προτού εκδώσουν την απόφαση (βλ. προμνησθείσα απόφαση Petrofina κατά Επιτροπής, σκέψη 44). Συνεπώς, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα διάφορα όργανα τα οποία συμβάλλουν στην εκπόνηση της τελικής αποφάσεως δεν είχαν ενημερωθεί ορθώς περί της επιχειρηματολογίας που ανέπτυξαν οι επιχειρήσεις προς απάντηση στις αιτιάσεις που τους ανακοίνωσε η Επιτροπή καθώς και στα αποδεικτικά στοι-

χεία που προσκόμισε η Επιτροπή προς στήριξη των αιτιάσεών της (βλ. προμνησθείσες αποφάσεις Petrofina κατά Επιτροπής, σκέψη 53, και της 10ης Μαρτίου 1992, Hüls κατά Επιτροπής, σκέψη 86).

- 411 Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι πλημμέλεια κατά τη σύνταξη των πρακτικών δεν μπορεί να έχει επιπτώσεις στη νομιμότητα της αποφάσεως παρά μόνο σε περίπτωση ανακριβούς καταγραφής των δηλώσεων που έγιναν κατά την ακρόαση (προμνησθείσες αποφάσεις ICI κατά Επιτροπής, σκέψη 31, και Bayer κατά Επιτροπής, σκέψη 17). Όμως, εν προκειμένω, οι προσφεύγουσες δεν ανέφεραν ως προς τι τα πρακτικά δεν αντανακλούν τα διαμειφθέντα κατά την ακρόαση κατά τρόπο πιστό και ακριβή (βλ. προμνησθείσα απόφαση Petrofina κατά Επιτροπής, σκέψη 45). Αντιθέτως, δεν αμφισβητείται ότι οι διορθώσεις του σχεδίου των πρακτικών τις οποίες πρότειναν οι προσφεύγουσες, ιδίως όσον αφορά την παρουσία του κ. Daout κατά την ακρόαση, ενσωματώθηκαν στο οριστικό κείμενο των εν λόγω πρακτικών.
- 412 Από όλα τα ανωτέρω προκύπτει ότι το γεγονός ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, ο σύμβουλος ακροάσεων συνέταξε την έκθεσή του προτού εγκριθούν τα πρακτικά της ακροάσεως δεν επηρέασε την κανονικότητα της αποφάσεως που εκδόθηκε στη συνέχεια.
- 413 Συνεπώς, η αιτίαση που αντλείται από παράβαση των διατάξεων περί των καθηκόντων των συμβούλων ακροάσεων πρέπει να απορριφθεί.
- 414 Επομένως, ο λόγος ακυρώσεως που αντλείται από προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Δ — *Επί του τετάρτου λόγου ακυρώσεως, που αντλείται από νομική πλάνη και εσφαλμένη εκτίμηση κατά την επιμέτρηση του προστίμου*

497
έως
518

[...]

2. Επί της παραβάσεως του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 όσον αφορά την αλληλέγγυα ευθύνη των πέντε προσφευγουσών

Επιχειρήματα των διαδίκων

519 Οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι κακώς η Επιτροπή τούς επέβαλε πρόστιμο από κοινού και εις ολόκληρον. Συναφώς, υπενθυμίζουν καταρχάς ότι, αν δεν αναγνωρίζεται στον όμιλο Henss/Isorplus η ιδιότητα του ομίλου, του οιονεί ομίλου ή του «ατύπου ομίλου», θα πρέπει να επιβληθεί πρόστιμο σε καθεμία από τις προσφεύγουσες ατομικώς. Οι προσφεύγουσες διευκρινίζουν ότι η κατάστασή τους δεν μπορεί να συγκριθεί με εκείνη της υποθέσεως που οδήγησε στην έκδοση της προμνησθείσας αποφάσεως Metsä-Serla κ.λπ. κατά Επιτροπής, στην οποία οι προσφεύγουσες εταιρίες είχαν θεωρηθεί υπεύθυνες για τη βλάβη που τον ανταγωνισμό συμπεριφορά της ενώσεως επιχειρήσεων Finnboard, οπότε μπόρεσε να καταλογιστεί εκ προθέσεως παράβαση του άρθρου 85 της Συνθήκης σε καθεμία από αυτές.

520 Περαιτέρω, οι προσφεύγουσες αναφέρουν ότι από το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 προκύπτει ότι, όταν θεωρούνται υπεύθυνες πλείονες επιχειρήσεις, η εις ολόκληρον καταδίκη των επιχειρήσεων στην καταβολή του προστίμου πρέπει να περιορίζεται, για καθεμία από τις συννευθυνόμενες επιχειρήσεις, στο ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών της κατά την τελευταία διαχειριστική περίοδο. Στην υπό κρίση περίπτωση, οι προσφεύγουσες καταδικάστηκαν εις ολόκληρον στην καταβολή ποσού το οποίο υπερβαίνει, για κάθε μία από τις προσφεύγουσες, το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών της. Συνεπώς, αν μία από αυτές καταστεί αφερέγγυα, αυτό σημαίνει αναγκαστικά ότι οι λοιπές επιχειρήσεις υπο-

χρεούνται στην καταβολή προστίμου υπερβαίνοντος το 10 % του κύκλου εργασιών τους, πράγμα το οποίο αντίκειται στο πνεύμα και στο γράμμα του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17. Συναφώς, οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι, στην υπόθεση που οδήγησε στην έκδοση της απόφασεως Metsä-Serla κ.λπ. κατά Επιτροπής, το ποσό της εις ολόκληρον υποχρεώσεως καθορίστηκε ατομικώς, με διαφορετικό ύψος για κάθε μία επιχείρηση, ούτως ώστε να τηρηθεί για κάθε μία από αυτές το ανώτατο όριο του ύψους του προστίμου.

- 521 Η καθής παρατηρεί ότι οι τέσσερις εταιρίες Henss και Isoplus χρειάστηκε να αντιμετωπισθούν ως μία και μόνη επιχείρηση από πλευράς του άρθρου 15 του κανονισμού 17, δεδομένου ότι μετέσχαν, κατά το χρονικό διάστημα της παραβάσεως, υπό ενιαία διεύθυνση, στην παράβαση αυτή, χωρίς να είναι δυνατή η διάκριση του βαθμού συμμετοχής της καθεμιάς στην παράβαση. Συνεπώς, ορθώς η Επιτροπή εφάρμοσε το ανώτατο όριο που καθορίζει το άρθρο 15 του κανονισμού 17 στους κύκλους εργασιών, σωρευτικώς, των τριών εταιριών εκμεταλλεύσεων που απέμειναν κατά τον χρόνο εκδόσεως της απόφασεως και τους επέβαλε πρόστιμο από κοινού και εις ολόκληρον. Όσον αφορά την ευθύνη των HFB KG και HFB GmbH, η Επιτροπή θεωρεί ότι η ευθύνη τους απορρέει από την ευθύνη των εταιριών εκμεταλλεύσεως, οπότε οι εταιρίες αυτές μπορούσαν, ως ανήκουσες στην ίδια επιχείρηση, να περιληφθούν μεταξύ των εις ολόκληρον ευθυνόμενων για την καταβολή του προστίμου.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 522 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι τις θεώρησε ως αλληλεγγύως ευθυνόμενες για την παράβαση που διέπραξε ο όμιλος Henss/Isoplus.
- 523 Εφόσον κρίθηκε ότι η απόφαση ενέχει, εν πάση περιπτώσει, νομική πλάνη στο μέτρο που οι εταιρίες HFB KG και HFB GmbH θεωρήθηκαν αλληλεγγύως ευθυνόμενες για την καταβολή του προστίμου που επιβλήθηκε στον όμιλο Henss/Isoplus (βλ. ανωτέρω σκέψεις 101 έως 108), παρέλκει πλέον η εξέταση του παρόντος λόγου ακυρώσεως όσον αφορά τις δύο αυτές εταιρίες.

- 524 Όσον αφορά τις Isoplus Rosenheim, Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen, πρέπει να υπομνησθεί, όπως βεβαιώθηκε με τις ανωτέρω σκέψεις 54 έως 68, ότι οι δραστηριότητες, στο πλαίσιο της συμπράξεως, των εταιριών Henss Berlin και Henss Rosenheim, που έχουν μετατραπεί στην εταιρία Isoplus Rosenheim, και των εταιριών Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen πρέπει να θεωρηθούν ως η συμπεριφορά μίας και μόνης οικονομικής οντότητας, ευρισκομένης υπό ενιαίο έλεγχο και ταχθείσας στη διαρκή επιδίωξη ενός οικονομικού σκοπού κοινού για τις διάφορες μονάδες που την απάρτιζαν.
- 525 Δεδομένου ότι η Isoplus Rosenheim, η Isoplus Hohenberg και η Isoplus Sondershausen πρέπει να θεωρηθούν, όσον αφορά τις δραστηριότητές τους στο πλαίσιο της συμπράξεως, ως ενιαία οικονομική οντότητα, για την επίδικη συμπεριφορά ευθύνονται εις ολόκληρον (απόφαση του Δικαστηρίου της 6ης Μαρτίου 1974, 6/73 και 7/73, Istituto chemioterapico και Commercial Solvents κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1974, σ. 113, σκέψη 41).
- 526 Πρέπει να θεωρηθεί ότι η αλληλέγγυα ευθύνη των εταιριών αυτών δικαιολογείται, εν προκειμένω, ιδίως καθόσον, κατά τον χρόνο της παραβάσεως, δεν υπήρχε κανένα νομικό πρόσωπο, ηγούμενο του συνόλου των εταιριών που ανήκαν στον όμιλο Henss/Isoplus, στο οποίο, ως υπεύθυνο της δράσεως του ομίλου, να μπορούσε να αποδοθεί η ευθύνη της παραβάσεως. Υπενθυμίζεται, συναφώς, ότι το Πρωτοδικείο έχει κρίνει ότι, σε μια κατάσταση στην οποία, λόγω της οικογενειακής συνθέσεως του ομίλου και της διασποράς των μετοχών του, είναι αδύνατο ή υπερβολικά δυσχερές να εντοπιστεί το νομικό πρόσωπο, επικεφαλής του ομίλου, στο οποίο, ως υπεύθυνο του συντονισμού της δράσεως του ομίλου, θα μπορούσαν να καταλογιστούν οι παραβάσεις που διέπραξαν οι διάφορες εταιρίες που τον αποτελούν, η Επιτροπή δικαιούται να θεωρήσει τις θυγατρικές ως ευθυνόμενες εις ολόκληρον για το σύνολο των ενεργειών του ομίλου, ούτως ώστε η τυπική διάκριση μεταξύ των εταιριών αυτών, η οποία προκύπτει από τη διακεκριμένη νομική τους προσωπικότητα, να μη μπορεί να αντιταχθεί στο ενιαίο της συμπεριφοράς τους στην αγορά κατά την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού. Όμως, είναι προφανές ότι η ανάλυση αυτή, η οποία αφορά την περίπτωση που είναι αδύνατο ή υπερβολικά δυσχερές να εντοπιστεί το νομικό πρόσωπο στο οποίο, ως επικεφαλής του ομίλου, θα μπορούσαν να καταλογιστούν οι παραβάσεις που διέπραξαν οι διάφορες εταιρίες που τον αποτελούν, ισχύει κατά μείζονα λόγο στην περίπτωση κατά την οποία δεν υφίσταται τέτοιο νομικό πρόσωπο.

527 Εξάλλου, από τη νομολογία προκύπτει ότι το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι μια επιχείρηση μπορεί να κριθεί ευθυνόμενη αλληλεγγύως με μια άλλη επιχείρηση για την πληρωμή προστίμου που επιβάλλεται σ' αυτήν, η οποία έχει διαπράξει παράβαση εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, υπό τον όρον ότι η Επιτροπή αποδεικνύει, με την ίδια πράξη, ότι η παράβαση αυτή θα μπορούσε να διαπιστωθεί και εις βάρος της επιχειρήσεως που καθίσταται αλληλεγγύως υπεύθυνη για το πρόστιμο (προμνησθείσες αποφάσεις *Metsä-Serla* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 42 έως 45, και *Finnboard* κατά Επιτροπής, σκέψεις 27 έως 28 και 34 έως 38). Στην υπόθεση που οδήγησε την έκδοση των προμνησθεισών αποφάσεων *Metsä-Serla* κ.λπ. κατά Επιτροπής και *Finnboard* κατά Επιτροπής, επρόκειτο για ένωση επιχειρήσεων, τη *Finnboard*, στην οποία επιβλήθηκε πρόστιμο για την καταβολή του οποίου ευθύνονταν εις ολόκληρον οι εταιρίες μέλη της ενώσεως. Συναφώς, ο κοινοτικός δικαστής έκρινε ότι η Επιτροπή είχε το δικαίωμα να ορίσει ότι καθεμία από τις προσφεύγουσες ευθυνόταν αλληλεγγύως με τη *Finnboard*, θεωρώντας ότι οι οικονομικοί και νομικοί δεσμοί που υπήρχαν μεταξύ των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων ήταν τέτοιοι ώστε η *Finnboard* ενεργούσε ως επικουρικό απλώς όργανο καθεμιάς από αυτές, χωρίς να μπορεί να ακολουθεί στην αγορά συμπεριφορά ανεξάρτητη από καθεμιά τους, οπότε η *Finnboard* συναποτελούσε στην πραγματικότητα οικονομική ενότητα με καθεμιά από τις εταιρίες μέλη της (προμνησθείσα απόφαση *Metsä-Serla* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 58 και 59). Όμως, στην υπό κρίση περίπτωση, πρόκειται για κατάσταση στην οποία οι εταιρίες *Isoplus Rosenheim*, *Isoplus Hohenberg* και *Isoplus Sondershausen* ενεργούσαν ως επικουρικά όργανα του ατύπου ομίλου *Henss/Isoplus* και ήταν υποχρεωμένες να τηρούν τις οδηγίες που τους έδινε η ενιαία διεύθυνση, χωρίς να μπορούν να ακολουθήσουν ανεξάρτητη συμπεριφορά στην αγορά. Εξυπακούεται ότι, υπό τις περιστάσεις αυτές, καθεμιά από τις εταιρίες αυτές μπορεί να θεωρηθεί ως αλληλεγγύως ευθυνόμενη για την παράβαση που διαπιστώθηκε εις βάρος του ομίλου *Henss/Isoplus* ο οποίος, αυτός καθαυτός, συνιστά την επιχείρηση η οποία διέπραξε την παράβαση υπό την έννοια του άρθρου 85 της Συνθήκης.

528 Αντίθετα προς τα υποστηριζόμενα από τις προσφεύγουσες, το ότι ορίζεται ότι πλείονες εταιρίες ευθύνονται αλληλεγγύως για ένα πρόστιμο δεν συνεπάγεται, όσον αφορά το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών που προβλέπει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ότι το ύψος του προστίμου περιορίζεται, για τις συνυπεύθυνες εταιρίες, στο 10 % του κύκλου εργασιών που πραγματοποίησε καθεμία από τις εταιρίες αυτές κατά την τελευταία διαχειριστική περίοδο. Πράγματι, το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών κατά τη διάταξη αυτή πρέπει να υπολογίζεται επί του συνολικού κύκλου εργασιών όλων των εταιριών που απαρτίζουν την οικονομική οντότητα η οποία ενεργεί ως «επιχείρηση» υπό την έννοια του άρθρου 85 της Συνθήκης.

529 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί η νομολογία σχετικά με τις παραβάσεις που διαπράττονται από τις ενώσεις επιχειρήσεων για τις οποίες το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών που προβλέπει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 πρέπει να υπολογίζεται, κατά περίπτωση, σε σχέση προς τον κύκλο εργασιών που πραγματοποιεί το σύνολο των επιχειρήσεων μελών των ενώσεων επιχειρήσεων, τουλάχιστον όταν είναι δυνατή, κατά τους εσωτερικούς κανόνες λειτουργίας της ενώσεως, η γένεση ευθύνης των μελών της (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 23ης Φεβρουαρίου 1994, T-39/92 και T-40/92, CB και Europay κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-49, σκέψη 136, και της 21ης Φεβρουαρίου 1995, T-29/92, SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-289, σκέψη 385). Κατά το Πρωτοδικείο, η ερμηνεία αυτή δικαιολογείται από το γεγονός ότι, κατά την επιμέτρηση των προστίμων, μπορεί να ληφθεί υπόψη, μεταξύ άλλων, η επιρροή που άσκησε η ένωση επιχειρήσεων στην αγορά, η οποία δεν εξαρτάται από τον δικό της «κύκλο εργασιών» που δεν αντικατοπτρίζει ούτε το μέγεθός της ούτε την οικονομική ισχύ της, αλλά από τον κύκλο εργασιών των μελών της, που παρέχει μια ένδειξη σχετικά με το μέγεθος και την οικονομική ισχύ της (προμνησθείσες αποφάσεις CB και Europay κατά Επιτροπής, σκέψη 137, και SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 385). Ομοίως, στην περίπτωση «επιχειρήσεως» συγκροτούμενης από όμιλο εταιριών ενεργούντα ως ενιαία οικονομική οντότητα, μόνον ο συνολικός κύκλος εργασιών των εταιριών που απαρτίζουν τον όμιλο μπορεί να αποτελέσει ένδειξη περί του μεγέθους και της οικονομικής ισχύος της εν λόγω επιχειρήσεως.

530 Έτσι, το Πρωτοδικείο ενέκρινε απόφαση της Επιτροπής στο μέτρο που η απόφαση αυτή επέβαλλε πρόστιμο, λόγω παραβάσεως για την οποία δύο αδελφές εταιρίες θεωρήθηκαν αλληλεγγύως ευθυνόμενες, λαμβάνοντας ακριβώς υπόψη τον συνολικό κύκλο εργασιών τους.

531 Συναφώς, κακώς οι προσφεύγουσες ζητούν να εφαρμοστεί στην περίπτωση τους η λύση που προκρίθηκε στην προμνησθείσα απόφαση Metsä-Serla κ.λπ. κατά Επιτροπής και σύμφωνα με την οποία κάθε προσφεύγουσα θεωρήθηκε αλληλεγγύως ευθυνόμενη, μέχρις ορισμένου ποσού, για την καταβολή του προστίμου που επιβλήθηκε στην ένωση επιχειρήσεων. Πράγματι, η λύση αυτή εξηγείται από το γεγονός ότι επρόκειτο περί καταστάσεως στην οποία η ένωση Finnboard συναποτελούσε οικονομική οντότητα με καθεμία από τις εταιρίες μέλη της, λαμβανόμενες υπόψη μεμονωμένως. Εν προκειμένω, αντιθέτως, δεν πρόκειται παρά για μια ενιαία οικονομική οντότητα στην οποία ανήκουν οι εταιρίες Isoplus Rosenheim, Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen.

532 Για τους λόγους αυτούς, πρέπει να απορριφθεί η αιτίαση που αφορά την αλληλέγγυα ευθύνη των Isoplus Rosenheim, Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen.

3. Επί της εσφαλμένης εκτιμήσεως του κύκλου εργασιών των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων

Επιχειρήματα των διαδίκων

533 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή, μετριάζοντας το πρόστιμο προκειμένου να μην υπερβεί το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών, το οποίο καθορίζει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, δεν μπορούσε να εκκινήσει από έναν συνολικό κύκλο εργασιών του ομίλου Henss/Isoplus για το 1997 ανερχόμενο σε 49 500 000 ECU. Κατά τις προσφεύγουσες, το ανώτατο ποσό πρέπει να είναι 49 055 000 ECU, που αντιστοιχεί στον συνολικό κύκλο εργασιών, όπως αυτός διορθώθηκε με την αφαίρεση των εσωτερικών πωλήσεων μεταξύ των εταιριών Isoplus Hohenberg, Isoplus Sondreshausen και Isoplus Rosenheim. Συνεπώς, η Επιτροπή δεν είχε δικαίωμα να επιβάλει πρόστιμο υπερβαίνον τα 4 905 000 ECU.

534 Συναφώς, οι προσφεύγουσες διευκρινίζουν ότι επιλέγουν την ισοτιμία που καθόρισε οριστικώς η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα τον Μάιο του 1998 όσον αφορά το ECU και το ευρώ από 1ης Ιανουαρίου 1999.

535 Εξάλλου, σύμφωνα με τις προσφεύγουσες, η Επιτροπή δεν μπορεί να αιτιολογήσει το πρόστιμο των 4 950 000 ECU βάσει του ότι, κατά τον υπολογισμό του συνολικού κύκλου εργασιών του ομίλου Henss/Isoplus, πρέπει να ληφθεί υπόψη και το ποσό που αντιπροσωπεύουν οι πωλήσεις χαλυβδίνων σωλήνων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ο κύκλος εργασιών που πραγματοποιείται σε άλλο προϊόν προοριζόμενο για αγορά διαφορετική από αυτή στην οποία διεπράχθη η παράβαση δεν μπορεί να συνυπολογιστεί εν προκειμένω προς καθορισμό του συνολικού κύκλου εργασιών του ομίλου Henss/Isoplus.

536 Η καθής παρατηρεί ότι το επιχείρημα των προσφευγουσών ότι το πρόστιμο υπερβαίνει το δέον κατά 45 000 ECU στερείται ερείσματος. Αφενός, οι προσφεύγουσες δεν εφαρμόζουν την ισοτιμία που αρμόζει στην περίπτωση, ήτοι τη μέση ισοτιμία μεταξύ εθνικού νομίσματος και ECU κατά το έτος αναφοράς 1997. Αφετέρου, οι προσφεύγουσες έπρεπε να λάβουν υπόψη τους, για την Isoplus Rosenheim, όχι μόνον τον κύκλο εργασιών που αφορά τους πλαστικούς σωλήνες, αλλά και τον συνολικό κύκλο εργασιών στον οποίο αναφέρεται το άρθρο 15 του κανονισμού 17, χωρίς να διακρίνουν ανά κατηγορία προϊόντων.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

537 Πρέπει να υπομνησθεί ότι η Επιτροπή, μειώνοντας το πρόστιμο που επιβλήθηκε στον όμιλο Henss/Isoplus κατ' εφαρμογήν του ανωτάτου ορίου το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, στηρίχθηκε σε κύκλο εργασιών περίπου 49 500 000 ECU.

538 Στο υπόμνημα αντικρούσεως, η Επιτροπή εξήγησε ότι, πράττοντας αυτό, έλαβε ως βάση το σύνολο των κύκλων εργασιών που είχαν πραγματοποιήσει οι εταιρίες Isoplus Rosenheim, Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondreshausen το 1997, αφού αφαίρεσε τις εσωτερικές πωλήσεις τους, οι οποίοι της ανακοινώθηκαν από τις εν λόγω εταιρίες κατά τη διοικητική διαδικασία. Στο ίδιο σημείο, η Επιτροπή εξήγησε ότι οι αριθμοί αυτοί, που ήταν εκφρασμένοι σε εθνικά νομίσματα, μετατράπηκαν σε ECU με την εφαρμογή της μέσης ισοτιμίας μεταξύ εθνικού νομίσματος και ECU κατά το έτος αναφοράς 1997.

539 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι το ποσό που ελήφθη υπόψη στην απόφαση ως συνολικός κύκλος εργασιών και των τριών αυτών εταιριών αντιστοιχεί όντως στον αριθμό που προκύπτει, σύμφωνα με τη μέθοδο που περιέγραψε η Επιτροπή, από τους αριθμούς που ανακοίνωσαν οι προσφεύγουσες.

- 540 Συναφώς, οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να προσάψουν στην Επιτροπή, όσον αφορά την *Isoplus Rosenheim*, ότι στηρίχθηκε στον συνολικό κύκλο εργασιών της εταιρίας αυτής χωρίς να περιοριστεί στις πωλήσεις προμονωμένων σωλήνων προοριζομένων για την αγορά της αστικής κεντρικής θερμάνσεως.
- 541 Πράγματι, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι ο κύκλος εργασιών στον οποίο αναφέρεται το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 σχετικά με το ανώτατο όριο του προστίμου που μπορεί να επιβληθεί αφορά τον συνολικό κύκλο εργασιών της επιχειρήσεως, ο οποίος είναι ο μόνος που μπορεί να αποτελέσει κατά προσέγγιση ένδειξη για τη σημασία και την επιρροή της επιχειρήσεως στην αγορά (προμνησθείσα απόφαση *Musique diffusion française* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 119· αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, Τ-13/89, *ICI* κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1021, σκέψη 376, και της 7ης Ιουλίου 1994, Τ-43/92, *Dunlop Slazenger* κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-441, σκέψη 160). Στο πλαίσιο της τηρήσεως του ορίου που καθορίζει η τελευταία αυτή διάταξη, η Επιτροπή μπορεί να καθορίσει το ύψος του προστίμου βάσει του κύκλου εργασιών της επιλογής της, όσον αφορά τη γεωγραφική ζώνη και τα οικεία προϊόντα.
- 542 Περαιτέρω, όσον αφορά τη μετατροπή των εκφρασμένων σε εθνικά νομίσματα αριθμών σε ECU, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Επιτροπή είχε δικαίωμα να εφαρμόσει τη μέση ισοτιμία μεταξύ εθνικού νομίσματος και ECU κατά το έτος αναφοράς 1997.
- 543 Όπως έχει κρίνει το Πρωτοδικείο, η Επιτροπή, υπολογίζοντας το ύψος του προστίμου βάσει του κύκλου εργασιών ενός συγκεκριμένου έτους αναφοράς, εκφρασθέντος σε εθνικό νόμισμα, βασίμως μετατρέπει τον εν λόγω κύκλο εργασιών σε ECU βάσει της μέσης τιμής συναλλάγματος του εν λόγω έτους αναφοράς και όχι βάσει της τιμής συναλλάγματος που ίσχυε κατά την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως (απόφαση της 14ης Μαΐου 1998, Τ-348/94, *Enso Española* κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1875, σκέψεις 336 έως 341).
- 544 Για τους λόγους αυτούς, η αιτίαση περί εσφαλμένης εκτιμήσεως του κύκλου εργασιών πρέπει να απορριφθεί.

4. Επί της προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας κατά την εκτίμηση των επιβαρυντικών περιστάσεων

Επιχειρήματα των διαδίκων

545 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν, όσον αφορά τις επιβαρυντικές περιστάσεις που μνημονεύονται στην εκατοστή εβδομηκοστή ένατη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, ότι η Επιτροπή προσέβαλε το θεμελιώδες δικαίωμα άμυνας, στο μέτρο που έλαβε υπόψη της εις βάρος του ομίλου Henss/Isoplus τις «συστηματικές προσπάθειες προκειμένου να παραπλανήσει την Επιτροπή όσον αφορά την πραγματική σχέση μεταξύ των εταιριών του ομίλου», η οποία συνιστά «δόλια παρακώλυση των ερευνών της Επιτροπής».

546 Συναφώς, οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι, στο πλαίσιο διαδικασίας δυναμένης να καταλήξει στην επιβολή προστίμων, στην οποία τίθεται το ζήτημα της υπάρξεως ομίλου, οιονεί ομίλου ή ατύπου ομίλου, συνιστά έκφραση του δικαιώματος άμυνας η αμφισβήτηση ορισμένων σχέσεων μεταξύ φυσικών ή νομικών προσώπων από πλευράς του δικαίου των εταιριών και η μη αποκάλυψη ορισμένων καταπιστευτικών σχέσεων. Συγκεκριμένα, η ίδια η ουσία της καταπιστεύσεως συνεπάγεται ότι η ταυτότητα του εντολέα δεν αποκαλύπτεται παρά μόνο σε ορισμένες αρχές, όπως οι δημόσιες οικονομικές αρχές και η κεντρική τράπεζα, εξαιρουμένων των τρίτων σε μια διαφορά ή άλλων αρχών και δικαιοδοτικών οργάνων, δεδομένου ότι η αιτία της δημιουργίας καταπιστευτικών σχέσεων είναι ακριβώς, στις περισσότερες των περιπτώσεων, η επιθυμία διατηρήσεως του απορρήτου έναντι των τρίτων. Συνεπώς, οι προσφεύγουσες όφειλαν να επιβάλουν στους δικηγόρους τους την υποχρέωση τηρήσεως του επαγγελματικού απορρήτου, από το οποίο οι τελευταίοι δεσμεύονται σύμφωνα με τους κανόνες που διέπουν τη δικηγορία. Το να θεωρηθεί η στάση αυτή ως επιβαρυντική περίσταση κατά τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου συνιστά, συνεπώς, προσβολή του θεμελιώδους δικαιώματος της άμυνας.

547 Αντίθετα προς την άποψη που εξέφρασε η Επιτροπή, υφίστατο όντως θεμιτό συμφέρον να τηρηθούν μυστικές οι καταπιστευτικές σχέσεις και, ως εκ τούτου, η ταυτότητα του έχοντος την πλειοψηφία εταιρου, ιδίως όσον αφορά την Isoplus

Hohenberg, αλλά και, εν μέρει, όσον αφορά την Isorplus Sondreshausen. Για τους λόγους που ήδη εξέθεσε ο κ. Henss στην Επιτροπή, στη διάρκεια εμπιστευτικής συζητήσεως, στις 3 Μαρτίου 1998, και οι οποίοι επιβεβαιώθηκαν με επιστολή της 4ης Μαρτίου 1998, η συμπεριφορά των προσφευγουσών δεν συνιστούσε παρά άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας.

548 Όσον αφορά τον ισχυρισμό της Επιτροπής ότι, αν η δόλια παρακώλυση είχε ευοδωθεί, «είναι πολύ πιθανό να είχε επιτρέψει στην επιχείρηση να αποφύγει την επιβολή του ενδεδειγμένου προστίμου ή/και θα είχε καταστήσει δυσχερέστερη την είσπραξή του», οι προσφεύγουσες διευκρινίζουν, καταρχάς, ότι, ακόμα και σε περίπτωση αποκαλύψεως των καταπιστευτικών σχέσεων, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας θα έπρεπε να λυθούν διάφορα νομικά ζητήματα όσον αφορά την ιδιότητα του ομίλου Henss/Isorplus ως ομίλου, οιονεί ομίλου ή ατύπου ομίλου και, συνεπώς, ως επιχειρήσεως υπό την έννοια του άρθρου 85 της Συνθήκης. Συναφώς, δεν αμφισβητείται ότι η υιοθέτηση νομικής θέσεως διαφορετικής από αυτή της Επιτροπής συνιστά έκφραση της ασκήσεως του δικαιώματος άμυνας.

549 Περαιτέρω, κακώς η Επιτροπή αναφέρει ότι οι προσφεύγουσες, αν είχε γίνει δεκτή η άποψή τους, θα είχαν επιτύχει σημαντική μείωση του προστίμου. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση την οποία λαμβάνει υπόψη της η Επιτροπή και σύμφωνα με την οποία ο όμιλος Henss/Isorplus συνιστά όμιλο ή άτυπο όμιλο, οι εσωτερικές πωλήσεις που πραγματοποιούνται μεταξύ των μελών του ομίλου δεν λαμβάνονται υπόψη κατά τον υπολογισμό του κύκλου εργασιών που χρησιμεύει ως βάση για την επιμέτρηση του προστίμου. Συναφώς, οι προσφεύγουσες υπενθυμίζουν ότι ο οριστικός κύκλος εργασιών της Henss/Isorplus για το έτος αναφοράς 1997 θα πρέπει να είναι 49 055 000 ECU. Αντιθέτως, αν γίνει δεκτό ότι ο όμιλος Henss/Isorplus δεν υπήρξε ως όμιλος, τότε θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη ο κύκλος εργασιών καθεμιάς από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις συμπεριλαμβανομένων των πωλήσεων που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ των προσφευγουσών, ιδίως των πωλήσεων που πραγματοποίησε η Isorplus Rosenheim ως εταιρία διανομής ή εμπορικός αντιπρόσωπος. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η βάση υπολογισμού των προστίμων δεν θα ήταν, τελικά, πολύ διαφορετική. Πράγματι, στην περίπτωση αυτή, στους κύκλους εργασιών των Isorplus Hohenberg και Isorplus Sondreshausen θα έπρεπε να προστεθούν οι προμήθειες και τα ποσά των εγγυήσεων που παρακρατούσε η Isorplus Rosenheim, ως εμπορικός αντιπρόσωπος, οπότε ο υπολογισμός θα κατέληγε σε συνολικό κύκλο εργασιών περίπου 46 000 000 ECU.

- 550 Τέλος, αν δεν γίνει δεκτή η ύπαρξη ομίλου, αλλά αν εκτιμάται, αντίθετα προς την άποψη των προσφευγουσών, ότι οι έννομες σχέσεις μεταξύ, αφενός, των Isorplus Hohenberg και Isorplus Sondreshausen και, αφετέρου, της Isorplus Rosenheim δεν αποτέλεσαν απλώς σχέσεις εμπορικής αντιπροσωπείας, ο κύκλος εργασιών της Isorplus Rosenheim έπρεπε να προστεθεί στον συνολικό κύκλο εργασιών που θα χρησίμευε ως βάση υπολογισμού του προστίμου. Στην περίπτωση αυτή, οι κύκλοι εργασιών των Isorplus Rosenheim, Isorplus Hohenberg και Isorplus Sondreshausen ομού, μη οριστικοποιηθέντες και μη αφαιρουμένων των εσωτερικών κύκλων εργασιών, ανέρχονταν σε 68 000 000 ECU.
- 551 Οι σκέψεις αυτές καταδεικνύουν ότι η διατήρηση μυστικών των καταπιστευτικών σχέσεων καθώς και η εκ μέρους των προσφευγουσών αμφισβήτηση του χαρακτηρισμού των εταιριών Henss και Isorplus ως ομίλου, οιονεί ομίλου ή ατύπου ομίλου ουδόλως αποτελούν δόλιους ελιγμούς με στόχο τη μείωση του προστίμου.
- 552 Η καθής αναφέρει, καταρχάς, ότι τόσο ο δικηγόρος των εταιριών Henss όσο και ο δικηγόρος των εταιριών Isorplus την παραπλάνησαν εσκεμμένως επί του σημαντικού ζητήματος του κατά πόσον ο κ. Henss ήλεγχε και τις εταιρίες Isorplus. Κατά την Επιτροπή, οι δόλιοι ελιγμοί των προσφευγουσών δεν έχουν σχέση με την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας. Εξάλλου, η υποχρέωση απαντήσεως στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών, την οποία επιβάλλει ο κανονισμός 17, δεν συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας, και τούτο ιδίως καθόσον οι δόλιοι ελιγμοί δεν αφορούσαν τόσο την ύπαρξη της παραβάσεως όσο τη βάση υπολογισμού του προστίμου.
- 553 Όσον αφορά τον εμπιστευτικό χαρακτήρα των καταπιστευτικών σχέσεων, η Επιτροπή θεωρεί ότι από τις περιστάσεις που επικαλούνται οι προσφεύγουσες δεν προκύπτει ότι υπήρχε θεμιτό συμφέρον να μην της παρασχεθούν οι πληροφορίες που είχε ζητήσει. Εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή υποχρεούται, σύμφωνα με το άρθρο 20 του κανονισμού 17, να σέβεται τα θεμιτά συμφέροντα όσον αφορά τη τήρηση του απορρήτου, ειδικότερα δε του επιχειρηματικού απορρήτου.

554 Όσον αφορά το κατά πόσον η παραπλάνηση της Επιτροπής μπορούσε να οδηγήσει σε σημαντική μείωση του προστίμου, η Επιτροπή αναφέρει ότι, ακόμα και αν λαμβάνονταν υπόψη ορισμένες πωλήσεις που είχαν πραγματοποιήσει μεταξύ τους οι προσφεύγουσες, το ποσό του προστίμου θα ήταν κατώτερο εκείνου που πράγματι επιβλήθηκε.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

555 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Επιτροπή έλαβε υπόψη, εις βάρος του ομίλου Henss/Isorplus, τις «συστηματικές προσπάθει[ές του] προκειμένου να παραπλανήσει την Επιτροπή όσον αφορά την πραγματική σχέση μεταξύ των εταιριών του ομίλου» ως επιβαρυντική περίσταση η οποία, μαζί με την εσκεμμένη συνέχιση της συμπράξεως μετά την έρευνα και τον ηγετικό ρόλο που διαδραμάτισε ο όμιλος στην επιβολή του καρτέλ, οδήγησε σε αύξηση κατά 30 % του προστίμου που επιβλήθηκε στις συνθέτουσες τον όμιλο εταιρίες (τρίτο εδάφιο της εκατοστής εβδομηκοστής ένατης αιτιολογικής σκέψεως της αποφάσεως).

556 Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ορισμένες από τις πληροφορίες που ανακοίνωσαν οι προσφεύγουσες, όσον αφορά την κατάσταση των μετόχων των εταιριών τις οποίες η Επιτροπή ενέταξε στον όμιλο Henss/Isorplus και όσον αφορά τις σχέσεις κυριότητας μεταξύ των εταιριών αυτών, αποδείχθηκαν ανακριβείς.

557 Καταρχάς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, κατόπιν της αιτήσεως παροχής πληροφοριών της 13ης Μαρτίου 1996, με την οποία η Επιτροπή ζήτησε από την εταιρία Isorplus Hohenberg να αναφέρει λεπτομερώς όλα τα στοιχεία σχετικά με τις συναντήσεις που είχε πραγματοποιήσει με τις ανταγωνίστριες εταιρίες και, ιδίως, όσον αφορά τους μετασχόντες στις συναντήσεις αυτές, τα ονόματά τους, την επιχείρησή τους και την ιδιότητά τους, η εν λόγω εταιρία διευκρίνισε, όσον αφορά την παρουσία του κ. Henss

στις συναντήσεις αυτές, ότι ο τελευταίος εκπροσωπούσε τις εταιρίες Isoplus απλώς βάσει εντολής εκ μέρους τους (συμπληρωματική απάντηση της Isoplus Hohenberg της 10ης Οκτωβρίου 1996, στο εξής: συμπληρωματική απάντηση της Isoplus Hohenberg). Στη συνέχεια, με τις παρατηρήσεις τους επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων της 30ής Ιουνίου 1997, η Isoplus Hohenberg και η Isoplus Sondreshausen αμφισβήτησαν ρητώς το ότι οι εταιρίες Henss και Isoplus αποτελούσαν ενιαίο όμιλο ή συνδεδεμένες εταιρίες τελούσες υπό τη διεύθυνση και τον έλεγχο του κ. Henss και ανέφεραν ότι δεν υπήρχε στον φάκελο κανένα στοιχείο που να αποδεικνύει ότι ο κ. Henss ήλεγχε, έστω και μέσω καταπιστευματοδόχου, την Isoplus Hohenberg ή τις εταιρίες που συνδέονταν με την τελευταία. Όμως, όπως οι προσφεύγουσες αναγνώρισαν ενώπιον του Πρωτοδικείου, αποδεικνύεται ότι ο κ. Henss κατείχε την πλειοψηφία των εταιρικών μεριδίων της Isoplus Hohenberg, τουλάχιστον από τον Οκτώβριο του 1991 και έως την εκχώρηση των μεριδίων του στην HFB KG, με τη σύμβαση εισφοράς της 15ης Ιανουαρίου 1997. Επομένως, ο κ. Henss είχε την εποχή εκείνη έμμεση συμμετοχή στο κεφάλαιο της Isoplus Sondreshausen και, συνεπώς, μετείχε στις συναντήσεις της συμπράξεως και ως ιδιοκτήτης της Isoplus Hohenberg και, εμμέσως, της Isoplus Sondreshausen.

558 Δεύτερον, η Isoplus Hohenberg υποστήριξε, με τη συμπληρωματική της απάντηση, ότι κατείχε το 100 % του κεφαλαίου της Isoplus Sondreshausen, πράγμα το οποίο επιβεβαιώθηκε από τις παρατηρήσεις της Isoplus Hohenberg και της Isoplus Sondreshausen επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων. Όμως, η πληροφορία αυτή αποδείχθηκε ανακριβής, δεδομένου, αφενός, ότι η Επιτροπή πληροφορήθηκε, από τη σύμβαση εισφοράς, ότι το ένα τρίτο του κεφαλαίου της Isoplus Sondreshausen κατείχε η Isoplus Hohenberg ως καταπιστευματοδόχος των Papsdorf, οι οποίοι εκχώρησαν το μερίδιο αυτό με τη σύμβαση εισφοράς στην HFB KG, και, αφετέρου, ότι οι προσφεύγουσες βεβαιώνουν, με τα υπομνήματά τους ενώπιον του Πρωτοδικείου, ότι ένα άλλο τρίτο του εν λόγω κεφαλαίου κατείχε η Isoplus Hohenberg ως καταπιστευματοδόχος.

559 Αντίθετα προς τα υποστηριζόμενα από τις προσφεύγουσες, η συμπεριφορά τους κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απλή άσκηση του δικαιώματος αμφισβήτησεως του χαρακτηρισμού «όμιλος» που προσέδωσε η Επιτροπή στις εταιρίες Henss και Isoplus.

- 560 Καταρχάς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι οι προσφεύγουσες, κατά τη διοικητική διαδικασία, δεν περιορίστηκαν να αμφισβητήσουν την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών καθώς και τη νομική άποψη της Επιτροπής, αλλά έδωσαν στην τελευταία, με τις απαντήσεις τους στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών και με τις παρατηρήσεις τους επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, μη πλήρεις και, εν μέρει, ανακριβείς πληροφορίες.
- 561 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι ο κανονισμός 17 επιβάλλει στην επιχείρηση οι δραστηριότητες της οποίας αποτελούν το αντικείμενο μέτρων έρευνας υποχρέωση ενεργού συνεργασίας, η οποία συνεπάγεται ότι θέτει στη διάθεση της Επιτροπής όλα τα στοιχεία που αφορούν το αντικείμενο της έρευνας (απόφαση του Δικαστηρίου της 18ης Οκτωβρίου 1989, 374/87, *Orkem* κατά Επιτροπή, Συλλογή 1989, σ. 3283, σκέψη 27· απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Μαρτίου 1995, Τ-34/93, *Société Générale* κατά Επιτροπή, Συλλογή 1995, σ. II-545, σκέψη 72). Ακόμα και αν οι επιχειρήσεις είναι ελεύθερες να απαντήσουν ή να μην απαντήσουν στις ερωτήσεις που τους τίθενται δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 17, από την κύρωση που προβλέπει το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο β', πρώτο τμήμα της φράσεως, του κανονισμού 17 προκύπτει ότι οι επιχειρήσεις που δέχονται να απαντήσουν υποχρεούνται να παράσχουν ακριβείς πληροφορίες.
- 562 Περαιτέρω, οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να επικαλεστούν τον εμπιστευτικό χαρακτήρα των καταπιστευτικών σχέσεων μεταξύ των μετόχων των εταιριών *Isoplus Hohenberg* και *Isoplus Sondershausen*, δεδομένου ότι, σύμφωνα με το άρθρο 20, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, η Επιτροπή υποχρεούται να μη δημοσιοποιεί τις πληροφορίες που συλλέγει κατ' εφαρμογήν του κανονισμού αυτού και οι οποίες, ως εκ της φύσεώς τους, καλύπτονται από το επαγγελματικό απόρρητο. Ομοίως, το άρθρο 20, παράγραφος 1, του κανονισμού 17 ορίζει ότι οι πληροφορίες που συλλέγονται κατ' εφαρμογήν των άρθρων 11, 12, 13 και 14 μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο για τον σκοπό για τον οποίο ζητήθηκαν. Ενόψει της υποχρεώσεως της Επιτροπής να διαφυλάσσει την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών που καλύπτονται από το επαγγελματικό απόρρητο, ο εμπιστευτικός χαρακτήρας της ταυτότητας των εντολέων στο πλαίσιο των σχέσεων καταπιστεύσεως δεν μπορεί, συνεπώς, να δικαιολογήσει τη συμπεριφορά των προσφευγουσών. Εξ άλλου, δεν αποκλείεται να μπορούσαν να ανακοινωθούν στην Επιτροπή τόσο το γεγονός ότι ο κ. Henns είχε τον έλεγχο των εταιριών *Isoplus* όσο και οι δεσμοί που υφίσταντο μεταξύ των εταιριών

αυτών χωρίς να χρειαστεί να αποκαλυφθεί η ταυτότητα τρίτων προσώπων που ενεργούσαν ως εντολείς στο πλαίσιο καταπιστευτικών σχέσεων.

563 Δεδομένου ότι οι εταιρίες Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen έπρεπε να γνωρίζουν ότι οι πληροφορίες που απέκρυψαν από την Επιτροπή ήταν απαραίτητες για την εκτίμηση της κατάστασης που επικρατούσε στις σχέσεις μεταξύ των εταιριών τις οποίες η Επιτροπή είχε εντάξει, ήδη με την αίτηση παροχής πληροφοριών της 13ης Μαρτίου 1996, σε έναν ενιαίο όμιλο (τον «όμιλο Henns»), δικαίως η Επιτροπή χαρακτήρισε τη συμπεριφορά των προσφευγουσών ως «συστηματικές προσπάθειες προκειμένου να παραπλαν[ηθεί η] Επιτροπή όσον αφορά την πραγματική σχέση μεταξύ των εταιριών του ομίλου», οι οποίες συνιστούσαν «δόλια παρακώλυση των ερευνών της Επιτροπής». Ο δόλιος χαρακτήρας της συμπεριφοράς αυτής επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι ο δικηγόρος που ανέλαβε την υπεράσπιση των Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen γνώριζε την ανακρίβεια των πληροφοριών που παρασχέθηκαν κατά τη διοικητική διαδικασία, ενόψει του ρόλου του καταπιστευματοδόχου τον οποίο διαδραμάτισε ο ίδιος, όπως αναγνώρισαν οι προσφεύγουσες, στο πλαίσιο των καταπιστευτικών σχέσεων.

564 Όσον αφορά τον χαρακτηρισμό ότι η δόλια παρακώλυση, «εάν είχε ευοδωθεί, είναι πολύ πιθανό να είχε επιτρέψει στην επιχείρηση να αποφύγει την επιβολή του ενδεδειγμένου προστίμου ή/και θα είχε καταστήσει δυσχερέστερη την είσπραξή του», αρκεί να παρατηρηθεί ότι ο έλεγχος που ασκούσε ο κ. Henns επί των εταιριών Henns και Isoplus αποτελεί παράγοντα ο οποίος, υπό τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι δραστηριότητες των εν λόγω εταιριών πρέπει να θεωρούνται ως δράση ενός ατύπου ομίλου «Henns/Isoplus», για την οποία μπορούν να θεωρηθούν ως αλληλεγγύως ευθυνόμενες οι εταιρίες Isoplus Rosenheim, Isoplus Hohenberg και Isoplus Sondershausen. Κατά συνέπεια, και χωρίς να είναι απαραίτητο να εξεταστεί αν η μία ή η άλλη περίπτωση θα είχαν οδηγήσει στην επιβολή υψηλότερου προστίμου, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να μην είχε μπορέσει η Επιτροπή να φθάσει στο ποσό του προστίμου που πράγματι επιβλήθηκε αν δεν είχε καταδείξει ότι ο κ. Henns ήλεγχε την Isoplus Hohenberg και, κατά συνέπεια, εν μέρει και την Isoplus Sondershausen, πράγμα το οποίο ακριβώς είχαν αρνηθεί οι προσφεύγουσες κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας.

565 Επομένως, η αιτίαση που αντλείται από προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας κατά την εκτίμηση των επιβαρυντικών περιστάσεων πρέπει να απορριφθεί.

5. Επί της επιβαρυντικής περιστάσεως που στηρίζεται στον ρόλο τον οποίο διαδραμάτισαν οι προσφεύγουσες στο πλαίσιο της συμπράξεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 566 Οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι έλαβε υπόψη της, ως επιβαρυντική περίσταση εις βάρος της Hennis/Isoplus, τον «ηγετικό ρόλο [που διαδραμάτισε η επιχείρηση αυτή] στην επιβολή του καρτέλ». Στο πλαίσιο αυτό, αμφισβητούν τους ισχυρισμούς της Επιτροπής που περιέχονται στις αιτιολογικές σκέψεις 75, 121 και 144 της αποφάσεως.
- 567 Συναφώς, οι προσφεύγουσες υπενθυμίζουν ότι οι δραστηριότητες της Hennis Rosenheim, ή του κ. Hennis, σε σχέση προς την ABB, πρέπει, ιδίως όσον αφορά την περίοδο από τον Οκτώβριο του 1991 έως τον Οκτώβριο του 1994, να θεωρηθούν από την οπτική γωνία της ιδιότητάς τους ως εμπορικών αντιπροσώπων της ABB Isolrohr, με τις συμβατικές υποχρεώσεις που συνεπαγόταν η ιδιότητα αυτή.
- 568 Όσον αφορά την αιτίαση σύμφωνα με την οποία η Hennis «συγκαταλεγόταν [...] σε αυτούς που ενδιαφέρονταν με τον πιο ένθερμο τρόπο για την επιβολή των ρυθμίσεων που είχαν αποφασιστεί με σκοπό τον διαμερισμό των αγορών και την υποβολή προσυνηνοσημένων προσφορών στους διαγωνισμούς ανάθεσης των σχεδίων», οι προσφεύγουσες εξηγούν ότι ενίοτε κατόρθωναν, για ορισμένα σχέδια, να επικρατήσουν στον διαγωνισμό έναντι μιας επικρατέστερης επιχειρήσεως. Όταν, παραδείγματος χάριν, επικράτησαν έναντι της Tarco, η τελευταία απηύθυνε έντονες διαμαρτυρίες στις προσφεύγουσες και, κυρίως, στον κ. Hennis. Συνεπώς, ήταν φυσικό, αντιθέτως, όταν η Tarco κέρδιζε διαγωνισμούς που προορίζονταν για τις προσφεύγουσες, να δέχεται διαμαρτυρίες εκ μέρους των τελευταίων. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι από τους συγκριτικούς πίνακες του Δεκεμβρίου 1995, σχετικά με τα μερίδια αγοράς που κατείχαν οι συμμετέχοντες στη σύμπραξη, προκύπτει ότι η Tarco και η Løgstøl είχαν καταλάβει ένα μερίδιο αγοράς σαφώς μεγαλύτερο από αυτό που είχε καθοριστεί στο πλαίσιο της συμπράξεως, εις βάρος της ABB, του ομίλου Hennis/Isoplus και της KWH. Κατά τις προσφεύγουσες, αυτό καταδεικνύει ότι ο όμιλος Hennis/Isoplus ή οι προσφεύγουσες ασφαλώς δεν διαδραμάτισαν πρωτεύοντα ρόλο.

- 569 Όσον αφορά τα μέτρα που ελήφθησαν εναντίον της Powerpipe, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι και ως προς αυτά δεν διαδραμάτισαν πρωτεύοντα ρόλο από πλευράς επιβολής της συμπράξεως. Διατείνονται ότι δεν έλαβαν μέρος στη μακροπρόθεσμη στρατηγική που αποσκοπούσε στην αποβολή της Powerpipe από την αγορά, στην οποία η Løgstøl μετέσχε συνεργαζόμενη στην προσέλκυση του προσωπικού της εταιρίας αυτής. Οι προσφεύγουσες ουδέποτε άσκησαν δραστηριότητα στη σουηδική αγορά, εμφανίστηκαν δε στη δανική αγορά, για πρώτη φορά, μόλις στις αρχές του 1993, ενώ η Powerpipe δεν επεξέτεινε τις δραστηριότητές της στη Γερμανία πριν από το 1994. Σε σχέση προς το σχέδιο Leipzig-Lippendorf, ούτε η Isoplus Rosenheim ούτε ο κ. Henns απαίτησαν ποτέ τη λήψη μέτρων εμπορικού αποκλεισμού κατά της Powerpipe.
- 570 Επιπλέον, οι προσφεύγουσες ουδέποτε έλαβαν μέρος σε κυρώσεις σε περίπτωση μη τηρήσεως των συμφωνιών που συνάπτονταν στο πλαίσιο της πανευρωπαϊκής συμπράξεως. Συγκεκριμένα, από το παράρτημα 7 των παρατηρήσεων της Løgstøl επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων καθώς και από το σχέδιο που προσκόμισε συναφώς η ABB προκύπτει ότι η ιδέα των κυρώσεων στο πλαίσιο της πανευρωπαϊκής συμπράξεως δεν προήλθε ούτε από τις προσφεύγουσες ούτε από τον κ. Henns.
- 571 Όσον αφορά τους κοινούς τιμοκαταλόγους που αποκαλούνταν «EU List», «Euro Price List» ή ακόμα «Europa-Preiseliste», έστω και αν, μετά την οριστικοποίηση της πανευρωπαϊκής συμπράξεως, οι εν λόγω τιμοκατάλογοι εφαρμόστηκαν και από τις προσφεύγουσες, οι τιμοκατάλογοι αυτοί δεν ήταν ιδέα των προσφευγουσών ούτε του κ. Henns. Οι δηλώσεις της Løgstøl ως προς το θέμα αυτό δεν είναι αξιόπιστες.
- 572 Εξάλλου, η Επιτροπή υπογραμμίζει στην απόφασή της ότι η ABB ήταν ο ηγέτης και ο κύριος εμπνευστής της συμπράξεως και ότι η Løgstøl διαδραμάτισε ενεργό ρόλο στον σχεδιασμό και την εφαρμογή της στρατηγικής της συμπράξεως, καθόσον η τελευταία και η ABB μετείχαν ενεργώς στον εμπορικό αποκλεισμό της Powerpipe ασκώντας πιέσεις στους προμηθευτές της να παύσουν τις παραδόσεις τους προς την τελευταία αυτή εταιρία.

- 573 Η θέση, από πλευράς σπουδαιότητας, του ομίλου Hennis/Isoplus στην Ευρώπη, σύμφωνα με τα μερίδια που κατείχε στην οικεία αγορά, και το γεγονός ότι ο όμιλος αυτός δεν έγινε δεκτός στην EuHP παρά μόλις τον Αύγουστο του 1995 συνηγορούν επίσης κατά της απόψεως ότι ο όμιλος αυτός διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο. Όσον αφορά τη θέση της Hennis/Isoplus στην αγορά, οι αριθμοί που μνημονεύονται στις αιτιολογικές σκέψεις 10 έως 15 της αποφάσεως αποδεικνύουν ότι, κατά την κρίσιμη περίοδο, ο όμιλος Hennis/Isoplus ήταν, το πολύ, ο πέμπτος σημαντικότερος όμιλος, από πλευράς μεριδίων αγοράς, μετά τις ABB, Løgstøl, Tarco και Pan-Isonit, και τούτο με την προϋπόθεση ότι οι προσφεύγουσες λαμβάνονται υπόψη ως μία οικονομική οντότητα.
- 574 Η καθής παρατηρεί ότι ο ηγετικός ρόλος του ομίλου Hennis/Isoplus απορρέει, μεταξύ άλλων, από τις δραστηριότητές του που είχαν ως στόχο την εφαρμογή του συμφωνηθέντος συστήματος κατανομής των σχεδίων, αλλά και τη θέσπιση συμπαιγνιακών τιμοκαταλόγων και συστήματος κυρώσεων καθώς και την ανάληψη δράσεως κατά της Powerpipe. Κατά την Επιτροπή, τα επιχειρήματα που προβάλλουν οι προσφεύγουσες επί του σημείου αυτού επαναλαμβάνουν, ως προς το ουσιώδες μέρος τους, ήδη προβληθέντες ισχυρισμούς.
- 575 Η Επιτροπή αμφισβητεί την άποψη ότι ένας εμπορικός αντιπρόσωπος δεν μπορεί να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο σε σύμπραξη μεταξύ παραγωγών. Ηγετικό ρόλο διαδραμάτισε ο όμιλος Hennis/Isoplus στο σύνολό του, ο οποίος επέτυχε να του χορηγηθεί το 10 % της ευρωπαϊκής αγοράς με τις συμφωνίες περί διαμερισμού των αγορών στο πλαίσιο της πανευρωπαϊκής συμπράξεως, το μεγαλύτερο δηλαδή μερίδιο μετά τα μερίδια των ABB και Løgstøl. Συναφώς, πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη οι συμφωνίες περί ποσοστώσεων για τη γερμανική αγορά. Εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή δεν συνήγαγε τον ηγετικό ρόλο που διαδραμάτισε ο όμιλος Hennis/Isoplus από τη θέση του στην αγορά, αλλά από τη συμπεριφορά του στο πλαίσιο της συμπράξεως. Τέλος, η Επιτροπή δεν συνήγαγε τον πρωτεύοντα ρόλο του ομίλου Hennis/Isoplus από όσα συνέβησαν κατά τον εμπορικό αποκλεισμό όσον αφορά το σχέδιο Leipzig-Lippendorf· ο ρόλος αυτός, ωστόσο, αποκαλύφθηκε στο πλαίσιο άλλων μέτρων που ελήφθησαν κατά της Powerpipe και τα οποία περιγράφονται στις αιτιολογικές σκέψεις 94 έως 97 και 106 της αποφάσεως. Οι αιτιολογικές σκέψεις 121 και 179 της αποφάσεως αφορούν τη θέση της συμπράξεως σε εφαρμογή, ιδίως όσον αφορά τα μέτρα που ελήφθησαν κατά της Powerpipe.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 576 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά την εκατοστή εβδομηκοστή ένατη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, ο πρωτεύων ρόλος τον οποίο διαδραμάτισε ο όμιλος Hennis/Isorplus κατά την εφαρμογή της συμπράξεως περιλαμβάνεται μεταξύ των επιβαρυντικών περιστάσεων βάσει των οποίων το πρόστιμο που επιβλήθηκε στον όμιλο Hennis/Isorplus προσυζητήθηκε κατά 30 %.
- 577 Συναφώς, από τη δικογραφία προκύπτει ότι, ανεξαρτήτως του μεριδίου της αγοράς το οποίο κατείχε ο όμιλος Hennis/Isorplus, ο τελευταίος μεριμνούσε ενεργώς για την τήρηση των συμφωνιών που συνάπτονταν στο πλαίσιο της συμπράξεως, όπως καταδεικνύεται από τα παραρτήματα 86, 87, 88, 89, 92 και 93 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, που περιγράφονται στην εβδομηκοστή πέμπτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως, και επιβεβαιώνεται από τις δηλώσεις της Tarco (απαντήσεις της 26ης Απριλίου 1996 και της 31ης Μαΐου 1996 στην αίτηση παροχής πληροφοριών της 13ης Μαρτίου 1996). Όσον αφορά τον ισχυρισμό ότι η Tarco ενήργησε, την εποχή εκείνη, κατά τον ίδιο τρόπο που ενήργησε και ο όμιλος Hennis/Isorplus όταν ο τελευταίος ανέλαβε σχέδιο το οποίο προοριζόταν για την Tarco, αρκεί η διαπίστωση ότι οι προσφεύγουσες δεν προσκόμισαν καμία σχετική απόδειξη.
- 578 Ομοίως, ακόμα και αν οι τιμοκατάλογοι δεν ήταν ιδέα του ομίλου Hennis/Isorplus, ο ρόλος του υποκινητή που διαδραμάτισε ο όμιλος, μαζί με την ABB, όσον αφορά τη σύναψη συμφωνιών ως προς τις τιμές για τη γερμανική αγορά επιβεβαιώθηκε όχι μόνον από τη Løgstør, με τις παρατηρήσεις της επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, αλλά και από την Tarco (απάντηση της 26ης Απριλίου 1996), καθώς και από τηλεαντιγράφημα του διευθύνοντος αντιπροέδρου της ABB της 28ης Ιουνίου 1994 (παράρτημα X 8 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων), το οποίο μνημονεύει τα διαβήματα του τελευταίου στον συντονιστή της συμπράξεως και στον κ. Henss προκειμένου οι τελευταίοι να ακολουθήσουν τις οδηγίες του διευθυντή της ABB IC Møller. Επιπλέον, κατά την Brugg, ο κ. Henss ήταν εκείνος που την κάλεσε να συμμετάσχει στη σύμπραξη (απάντηση της Brugg). Όσον αφορά τα μέτρα που ελήφθησαν κατά της Powerpipe, με τις ανωτέρω σκέψεις 261 έως 286 διαπιστώθηκε ήδη ότι η Επιτροπή απέδειξε προσηκόντως ότι ο όμιλος Hennis/Isorplus διαδραμάτισε ενεργό ρόλο από τη στιγμή κατά την οποία η Powerpipe άρχισε τις δραστηριότητές της στη γερμανική αγορά, ιδίως στο πλαίσιο των διαγωνισμών που αφορούσαν τα σχέδια Neubrandenburg και Leipzig-Lippendorf.

- 579 Όπως σημειώθηκε ανωτέρω στις σκέψεις 168 έως 172 και 179, ούτε η δραστηριότητα του εμπορικού αντιπροσώπου που ασκούσε η Henss Rosenheim ούτε το γεγονός ότι καμία από τις εταιρίες του ομίλου Hennis/Isorplus δεν μετείχε στην EuHP πριν από το καλοκαίρι του 1995 μπορούν να προσδώσουν άλλον χαρακτήρα στον ρόλο που διαδραμάτισε ο όμιλος Hennis/Isorplus στο πλαίσιο της συμπράξεως, όπως αυτός προκύπτει από το σύνολο των διαπιστώσεων της Επιτροπής.
- 580 Τέλος, το ότι τόσο η ABB όσο και η Løgstøl υπήρξαν υποκινητές της συμπράξεως δεν μπορεί να αναιρέσει τα συμπεράσματα της Επιτροπής, δεδομένου ότι στην ABB εφαρμόστηκε, εν πάση περιπτώσει, προσαύξηση του προστίμου της κατά 50 % λόγω του ρόλου τον οποίο διαδραμάτισε στο πλαίσιο της συμπράξεως, το δε πρόστιμο της Løgstøl προσαυξήθηκε κατά 30 %, καιτοι στην τελευταία δεν προσάφθηκε απόπειρα παρακωλύσεως της έρευνας της Επιτροπής.
- 581 Το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι, υπό τις περιστάσεις αυτές, ορθώς η Επιτροπή έλαβε υπόψη της ως επιβαρυντική περίσταση τον πρωτεύοντα ρόλο που διαδραμάτισε ο όμιλος Hennis/Isorplus κατά τη θέση της συμπράξεως σε εφαρμογή.
- 582 Συνεπώς, αυτό το σκέλος του τετάρτου λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

6. Επί της μη λήψεως υπόψη ελαφρυντικών περιστάσεων

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 583 Οι προσφεύγουσες επικαλούνται περιστάσεις που θα έπρεπε να είχε λάβει υπόψη της η Επιτροπή ή τις οποίες, εν πάση περιπτώσει, θα πρέπει να λάβει υπόψη του το

Πρωτοδικείο, προκειμένου να μειώσει το πρόστιμο, ακόμα και αν απορριφθούν οι ισχυρισμοί τους σε άλλα σημεία της προσφυγής που επίσης αναφέρονται στις περιστάσεις αυτές.

584 Πρώτον, θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη, κατά την εκτίμηση των αποτελεσμάτων της συμπράξεως, το γεγονός ότι, από το 1990 έως το 1994, οι τιμές των προμονωμένων σωλήνων συνεχώς μειώνονταν στις ευρωπαϊκές αγορές πλην της αγοράς της Δανίας. Το χαμηλό αυτό επίπεδο τιμών προξένησε σε πολλές επιχειρήσεις σημαντικές απώλειες. Η αύξηση των τιμών που σημειώθηκε μετά την έναρξη της πανευρωπαϊκής συμπράξεως δεν ήταν σοβαρή, οπότε, στους πελάτες που χρησιμοποιούσαν τα επίμαχα προϊόντα, δεν προκλήθηκαν πραγματικές ζημιές οφειλόμενες στη σύμπραξη. Επιπλέον, οι προσφεύγουσες ασκούσαν τις δραστηριότητές τους σε αγορές στις οποίες, πριν από το 1994, δεν είχε σημειωθεί καμία αύξηση των τιμών. Ακόμα και το 1995 και στις αρχές του 1996, στους πελάτες των παραγωγών και των διανομέων προμονωμένων σωλήνων εφαρμόστηκαν πάντοτε τιμές σοβαρές και δίκαιες, σε καμία δε περίπτωση υπερβολικές.

585 Δεύτερον, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η εμφάνιση των προσφευγουσών στη δανική αγορά, στις αρχές του 1993, προκάλεσε, μαζί με άλλες περιστάσεις, τη διάλυση της δανικής συμπράξεως καθώς και τη μερική αναστολή των βλαπτουσών τον ανταγωνισμό συμφωνιών από το 1993 έως τις αρχές του 1994.

586 Τρίτον, οι προσφεύγουσες υπενθυμίζουν ότι, την εποχή εκείνη, η Henss Rosenheim (νυν (Isoplus Rosenheim) ασκούσε τις δραστηριότητές της ως εμπορικός αντιπρόσωπος της ABB Isolrohr. Κατά το χρονικό διάστημα από τον Οκτώβριο του 1991 έως τον Οκτώβριο του 1994, η συμπεριφορά της Henss Rosenheim θα έπρεπε, συνεπώς, να καταλογιστεί, τουλάχιστον εν μέρει, στον όμιλο ABB. Συναφώς, οι

προσφεύγουσες διευκρινίζουν ότι στον όμιλο ABB επίσης επιβλήθηκε πρόστιμο και ότι, προς τον σκοπό της τηρήσεως της αρχής της απαγορεύσεως της επιβολής διπλών κυρώσεων, το στοιχείο αυτό θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη ως συνεπαγόμενο τη μείωση του προστίμου της Isorplus Rosenheim και, ως εκ τούτου, του ομίλου Henss/Isorplus. Συγκεκριμένα, ορισμένες πωλήσεις της Henss Rosenheim συνυπολογίστηκαν κατά τον υπολογισμό του κύκλου εργασιών τόσο του ομίλου Henss/Isorplus όσο και της ABB. Στο πλαίσιο της επιμετρήσεως του προστίμου, εκείνος που θα έπρεπε να τιμωρηθεί είναι, εν πάση περιπτώσει, ο εντολέας και όχι ο εμπορικός αντιπρόσωπος. Όσον αφορά τον μετά τον Οκτώβριο του 1994 χρόνο, οι προσφεύγουσες τονίζουν ότι η συμμετοχή τους στην πανευρωπαϊκή σύμπραξη οφείλεται στη μαζική πτώση των τιμών, την οποία προκάλεσαν κυρίως η ABB IC Møller και η πίεση που άσκησαν η ABB και η Løgstør.

587 Τέταρτον, οι προσφεύγουσες, στο μέτρο που, ενδεχομένως, θα θεωρηθούν υπεύθυνες για τα μέτρα που ελήφθησαν κατά της Powerpipe, υποστηρίζουν ότι διαδραμάτισαν όλως δευτερεύοντα ρόλο. Οι προσφεύγουσες υπενθυμίζουν ότι, όσον αφορά το σχέδιο Neubrandenburg, η συμπεριφορά του κ. Henss ή της Henss Rosenheim δεν υπερέβη τα πλαίσια της απόπειρας, δεδομένου ότι τα εν λόγω μέτρα απέτυχαν και ότι η Powerpipe ανέλαβε το εν λόγω σχέδιο.

588 Πέμπτον, οι προσφεύγουσες αναφέρουν ότι τους επιβλήθηκε πρόστιμο το ύψος του οποίου είναι ικανό να τις καταστήσει αφερέγγυες. Καταρχήν, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το κατά πόσον ο καθορισμός του ύψους του προστίμου είναι δυνατόν να καταστήσει την ενδιαφερόμενη επιχείρηση αφερέγγυα. Άλλως, η επιβολή προστίμου θα ενείχε τον κίνδυνο να εξαφανίσει την εν λόγω επιχείρηση από την οικεία αγορά και θα μπορούσε να δημιουργήσει κατάσταση ολιγοπωλίου ή δεσπόζουσας θέσεως στην εν λόγω αγορά. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι η Pan-Isovit και η Tarco εξαγοράστηκαν από τη Løgstør, η δε KWH αποφάσισε να εγκαταλείψει, σχετικά βραχυπρόθεσμα, την αγορά των προμονωμένων σωλήνων, η εξαφάνιση των προσφευγουσών θα συνεπαγόταν κατάσταση ολιγοπωλίου στην αγορά των προμονωμένων σωλήνων η οποία θα βρισκόταν στα χέρια των δύο «επικεφαλής» της επίμαχης συμπράξεως, ήτοι της ABB και της Løgstør.

589 Συναφώς, οι προσφεύγουσες παρατηρούν ακόμα ότι ήδη παρατήρησαν, με τις από 27 και 30 Μαρτίου 1998 επιστολές τους προς την Επιτροπή καθώς και κατά την ακρόαση ενώπιόν της, ότι η επιβολή προστίμου σημαντικού ύψους ενέχει τον κίνδυνο να καταστήσει αφερέγγυες τις Isorplus Rosenheim, Isorplus Hohenberg και Isorplus Sondershausen, πράγμα το οποίο θα είχε ως συνέπεια την απώλεια θέσεων εργασίας καθώς και την εξαφάνιση από την αγορά δύο επιχειρήσεων παραγωγής και μιας σημαντικής επιχειρήσεως διανομής. Η αφερεγγυότητα των εν λόγω προσφευγουσών θα είχε τις ίδιες συνέπειες και όσον αφορά τις HFB GmbH και HFB KG. Οι δυσχέρειες που αντιμετώπιζαν από πλευράς ρευστών παρακίνησε τις προσφεύγουσες να υποβάλουν στο Πρωτοδικείο, στις 10 Φεβρουαρίου 1999, αίτηση λήψεως ασφαλιστικών μέτρων, στην οποία εξέθεσαν τον κίνδυνο να καταστούν αφερέγγυες. Συναφώς, οι προσφεύγουσες στηρίζονται στην πραγματογνωμοσύνη ελεγκτικολογιστικής εταιρίας, της 4ης Φεβρουαρίου 1999 (στο εξής: πραγματογνωμοσύνη), που κατέθεσαν ενώπιον του Πρωτοδικείου κατά τη διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων. Επικαλούμενες το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, οι προσφεύγουσες ζητούν να γίνουν δεκτά, ως συμπληρωματικά αποδεικτικά μέσα, η πραγματογνωμοσύνη και τα παραρτήματά της, που επισυνάπτονται στο υπόμνημα απαντήσεως, δεδομένου ότι πρόκειται για αποδεικτικά μέσα τα οποία δεν υπήρχαν ακόμα κατά την άσκηση της υπό κρίση προσφυγής στις 18 Ιανουαρίου 1999.

590 Σε όλες αυτές τις σκέψεις, οι προσφεύγουσες προσθέτουν ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να ισχυρισθεί ότι έλαβε υπόψη της, κατά την επιμέτρηση του προστίμου, κάποια από αυτές τις περιστάσεις ως ελαφρυντική περίπτωση. Συγκεκριμένα, εν πάση περιπτώσει, η παράνομη εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών δεν της επέτρεψε να λάβει τις περιστάσεις αυτές υπόψη, δεδομένου ότι το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στις προσφεύγουσες αποτελεί το ανώτατο ποσό κατά το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17.

591 Η καθής παρατηρεί, πρώτον, ότι έλαβε δεόντως υπόψη την εξέλιξη των τιμών στην εξετασθείσα αγορά από το 1990 έως το 1996. Δεύτερον, όσον αφορά το επιχείρημα ότι ο όμιλος Henss/Isorplus προκάλεσε τη διάλυση της δανικής συμπράξεως ή ότι εντάχθηκε στη σύμπραξη λόγω των πιέσεων που άσκησαν οι ABB και Løgstør, η Επιτροπή παραπέμπει στις σκέψεις που εξέθεσε στο πλαίσιο άλλων ζητημάτων. Τρίτον, η Επιτροπή θεωρεί ότι οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ των ABB Isolrohr και Henss Rosenheim δεν σημαίνουν ότι η ABB Isolrohr και η Henss/Isorplus αποτε-

λούσαν μια οικονομική οντότητα. Τέταρτον, η Επιτροπή επαναλαμβάνει ότι τα μέτρα που ελήφθησαν κατά της Powerpipe δεν μπορούν να εξεταστούν μεμονωμένως σε σχέση προς τη σύμπραξη. Πέμπτον, η Επιτροπή αναφέρει ότι η δύσκολη οικονομική κατάσταση μιας επιχειρήσεως δεν μπορεί να γίνει δεκτή ως ελαφρυντική περίπτωση στο πλαίσιο του υπολογισμού του ύψους του προστίμου. Εξάλλου, από την προμνησθείσα διάταξη HFB κ.λπ. κατά Επιτροπής καταδεικνύεται ότι τα έγγραφα που προσκομίστηκαν στο πλαίσιο της διαδικασίας εκείνης, συμπεριλαμβανομένης της πραγματογνωμοσύνης, δεν αρκούν προς απόδειξη της δύσκολης οικονομικής καταστάσεως των προσφευγουσών. Κατά την Επιτροπή, τα αποδεικτικά στοιχεία που υποτίθεται ότι περιγράφουν την κατάσταση αυτή κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως δεν είναι κρίσιμα και κατατέθηκαν καθυστερημένα. Έκτον, οι κατευθυντήριες γραμμές δεν επιτρέπουν τον υπολογισμό του ακριβούς ποσού ενός προστίμου και, εν πάση περιπτώσει, το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών αναφέρεται στο τελικό αποτέλεσμα του υπολογισμού του ύψους του προστίμου.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

⁵⁹² Πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Επιτροπή, κατά την επιμέτρηση του προστίμου του ομίλου Henss/Isoplus, δεν έλαβε υπόψη της, κατόπιν της εκτιμήσεως της σοβαρότητας και της διάρκειας της παραβάσεως καθώς και των επιβαρυντικών περιστάσεων, καμία ελαφρυντική περίπτωση υπέρ του ομίλου.

⁵⁹³ Όσον αφορά την εξέλιξη των τιμών στην οικεία αγορά κατά την κρίσιμη περίοδο, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να τη λάβει υπόψη της ως ελαφρυντική περίπτωση συνεπαγόμενη μείωση του προστίμου. Αφενός, από το έβδομο εδάφιο της εκατοστής εξηκοστής έκτης αιτιολογικής σκέψεως της αποφάσεως προκύπτει ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή καθόρισε το ύψος των προστίμων έχοντας κατά νου ότι οι συμφωνίες στη γερμανική αγορά από τα τέλη του 1991 έως το 1993 είχαν περιορισμένες πρακτικές συνέπειες. Αφετέρου, για το χρονικό διάστημα

από τα τέλη του 1991 έως το 1993, η πτώση των τιμών εκτός Δανίας καθώς και το χαμηλότερο επίπεδο τιμών στη γερμανική αγορά σε σχέση προς τη δανική αγορά δεν μπορούν να οδηγήσουν σε μείωση του προστίμου που επιβλήθηκε στις προσφεύγουσες, δεδομένου ότι το υψηλό επίπεδο των τιμών στη δανική αγορά υπήρξε το αποτέλεσμα συμπαιγνίας μεταξύ των Δανών παραγωγών, ως προς την οποία οι προσφεύγουσες ήταν πλήρως ενήμερες. Το επίπεδο των τιμών μπορεί ακόμα λιγότερο να αποτελέσει ελαφρυντική περίσταση, δεδομένου ότι η Επιτροπή διαπίστωσε σημαντικές αυξήσεις τιμών στη γερμανική αγορά από τα τέλη του 1994 και μετά.

594 Περαιτέρω, πρέπει να παρατηρηθεί, όπως ήδη διαπιστώθηκε ανωτέρω στις σκέψεις 176 και 177, ότι οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να επικαλεστούν τον ρόλο τους στη διάλυση της δανικής συμπράξεως το 1993, δεδομένου ότι η διάλυση αυτή δεν οφειλόταν αποκλειστικά στην είσοδο του ομίλου Henss/Isoplus στην αγορά αυτή. Το ίδιο ισχύει και όσον αφορά την εμπορική αντιπροσώπευση της ABB IC Møller, δεδομένου ότι η συμμετοχή του ομίλου Henss/Isoplus στη σύμπραξη έβαινε σαφώς πέραν των δραστηριοτήτων που ασκούσε ως διανομέας της ABB. Εν πάση περιπτώσει, μια επιχείρηση η οποία μετέσχε μαζί με άλλες επιχειρήσεις σε δραστηριότητες αποσκοπούσες στη βλάβη του ανταγωνισμού δεν μπορεί να επικαλεστεί το γεγονός ότι μετέσχε εξαναγκασθείσα από τις λοιπές επιχειρήσεις, δεδομένου ότι μπορούσε να καταγγείλει τις πιέσεις που της ασκήθηκαν.

595 Ομοίως, το επιχείρημα των προσφευγουσών ότι η συμβολή τους στα μέτρα που ελήφθησαν κατά της Powerpipe αποτελούν το πολύ απόπειρα συμπαιγνίας απορρίφθηκε (βλ. ανωτέρω σκέψεις 283 έως 285).

596 Τέλος, χωρίς να είναι απαραίτητο να εξεταστούν ο ισχυρισμός ότι το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στις προσφεύγουσες μπορεί να τις καταστήσει αφερέγυες καθώς και το καθυστερημένο ή μη της προσκομίσεως των σχετικών αποδείξεων, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η Επιτροπή δεν είναι υποχρεωμένη, κατά την επιμέτρηση του προστίμου, να λαμβάνει υπόψη την ελλειμματική οικονομική κατάσταση της ενδιαφερομένης επιχειρήσεως, δεδομένου ότι η

αναγνώριση παρόμοιας υποχρέωσης θα οδηγούσε στην παροχή αδικαιολόγητου από απόψεως ανταγωνισμού πλεονεκτήματος στις επιχειρήσεις που έχουν προσαρμοστεί λιγότερο στους όρους της αγοράς (απόφαση του Δικαστηρίου της 8ης Νοεμβρίου 1983, 96/82 έως 102/82, 104/82, 105/82, 108/82 και 110/82, IAZ κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 3369. σκέψεις 54 και 55· απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, Τ-319/94, Fiskeby Board κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1331, σκέψεις 75 και 76· προμνησθείσα απόφαση Enso España κατά Επιτροπής, σκέψη 316).

- 597 Εφόσον δεν υφίστανται περιστάσεις οι οποίες θα έπρεπε να είχαν ληφθεί υπόψη ως ελαφρυντικές περιστάσεις, οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να ισχυριστούν ότι, εν προκειμένω, η εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών εμπόδιζε μείωση του προστίμου λόγω λήψης υπόψη ελαφρυντικών περιστάσεων, ιδίως καθόσον οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν τη μείωση του προστίμου προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι ελαφρυντικές περιστάσεις (δεύτερο εδάφιο και σημείο 3 των κατευθυντηρίων γραμμών).
- 598 Για όλους τους λόγους αυτούς, η παρούσα αιτίαση των προσφευγουσών πρέπει να απορριφθεί.

599
έως
638

[...]

V — Συμπεράσματα

- 639 Από όλα τα ανωτέρω προκύπτει ότι τα άρθρα 3, στοιχείο δ', και 5, στοιχείο δ', της αποφάσεως πρέπει να ακυρωθούν στο μέτρο που αφορούν τις HFB GmbH και HFB KG. Κατά τα λοιπά, η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί.

Επί των δικαστικών εξόδων

640 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας του, το Πρωτοδικείο μπορεί να κατανείμει τα έξοδα ή να αποφασίσει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων. Δεδομένου ότι η προσφυγή έγινε εν μέρει μόνο δεκτή, κατά δίκαια εκτίμηση των περιστατικών της υποθέσεως αποφασίζεται ότι οι προσφεύγουσες θα φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων, καθώς και το 80 % των δικαστικών εξόδων της Επιτροπής, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων, και ότι η Επιτροπή θα φέρει, κατά ποσοστό 20 %, τα δικαστικά της έξοδα, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (τέταρτο τμήμα)

αποφασίζει:

- 1) Ακυρώνει τα άρθρα 3, στοιχείο δ', και 5, στοιχείο δ', της αποφάσεως 1999/60/ΕΚ της Επιτροπής, της 21ης Οκτωβρίου 1998, σχετικά με διαδικασία κινηθείσα βάσει του άρθρου 85 της συνθήκης ΕΚ (υπόθεση IV/35.691/E-4 — Καρτέλ προμονωμένων σωλήνων), όσον αφορά τις HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG και HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH, Verwaltungsgesellschaft.

- 2) Απορρίπτει την προσφυγή κατά τα λοιπά.

- 3) Οι προσφεύγουσες φέρουν από κοινού και εις ολόκληρον τα δικά τους δικαστικά έξοδα, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων, και το 80 % των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων.

- 4) Η Επιτροπή φέρει το 20 % των δικαστικών εξόδων της, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων.

Mengozzi

Tiili

Moura Ramos

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 20 Μαρτίου 2002.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος

H. Jung

P. Mengozzi